ԱՄԱՆԱՏԵՐԵՔ

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԻՈՅ

ԹԵՍԻ

ԱՄԱՆԱՏԵՐԵՔ ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԻՈՅ ԹԵՍԻ

REL-CH
ARAJ
1980

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 4 (9)
ՆՈՅԵՄԲԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1980

2270

Uit de nalatenschap van
Nubar Jessayan (1920-2009)

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԻՈՑ ԹԵՄԻ

ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹ

Գ· ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 4 (9) ՆՈՅԵՄԲԵՐ - ԴԵԿՏ, 1980

ՄՈՒՐԱԲ ՄՆՈՒՆԳ
ԵՎ
ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԵԻ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԻԹՈՎ

Հաւատացեալ զաւակուցք
Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ,

Բոլորեցինք 1980-ով քացուած տասնամեակի առաջին տարին: 1981-ի սեմին ենք կանգնած: Մօտ օրէն պիտի բանանք մեր սրտերն ու մտքերը մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի Քրիստոսի մարդեղութեան հրաշազան խորհուրդին, Աստուածորդւոյն ծննդեան փրկաւէտ դրուագին վերակենդանացումովը մեր գիտակցութեան եւ կեանքին մէջ:

Ժամանակի սահանքի սա հանգրուանին եւ Ս. Ծննդեան տօնի նախօրեակին, հայրական սիրոյ ամենաջերմ ողջոյնիս կ'ուղղենք ձեզի Մեր հայրապետական խօսքը.—

Փա՛ռք եւ գոհութիւն Աստուծոյ որ կեանք չնորհեց մեզի բոլորիս տարի մը ամբողջ, որուն ընթացքին արեւ տեսանք, երբեմն ամուեռոտ օրեր ապրեցանք, բայց մի՛շտ Իր չնորհիւ վայելեցինք: Մեզմէ ոմանց համար օրերը եղան պայծառ, ուրիշներու համար՝ նեմ. չատերու համար երբեմն արեւաչող եւ մերթ տրտմաթախիծ: Բոլոր պարագաներուն ալ, վա՛ռք տանք Ամենակալին Աստուծոյ որ կեա՛նք չնորհեց մեզի. կեանք՝ որ գերագոյն պարգեւն է Աստուծոյ եւ գերագանց գանձը մարդ էակին համար:

Աստուծոյ հանդէպ փառաւորութեան մեր պարտքին առընթեր եկէ՛ք զառնանք խօսակից մենք մեզի հետ, զրոյցի նստինք մեր ներքին անձին, խիղճին հետ.—

«Ո՞ւր եմ ես եւ ո՞վ եմ ես 1981–ի մուտքին»: *Կենսական հարցում. կենարար ինքնահարցաքննութիւն: Կեանքի մէջ շատ քիչ անգամ, հազուագիւտ առիթներով մխայն, այս հարցումը կը ծագի մեր մխաքին մէջ: Սովորական կեանքի ընթացքն այնպէս է որ մեր միտքն ու խօսքը առհասարակ տիրապետուած են ուրիշո՛վ, մեր ներքին անձէն դուրս եղող զբաղումներով: Նոր տարին այն սքանչելի առիթն է որ մեզի պատեհութիւնը կ'ընծայէ մտնելու մեր ներքին անձի մտուրին մէջ եւ հոգիով մանկանալու, պարզ ու ջինջ աչքերով մենք զմեզ տեսնելու մեր եղածին եւ մեր ունեցածին մէջ: Նման ինքնատեսութեան պահուն հարկ է մեր ներկայի պատկերը դիտել այն հայելիին մէջ որ մեր աստուածատիպ պատկերն է, եւ տեսնելու թէ որքա՞ն հաւատարիմ ենք մնացած մեր աստուածատեղծ կերպարին, որքա՞ն հեռացած ենք անկէ, օտարացած՝ անոր հարազատութեան եւ բիւրեղութեան:*

Նորոգուելու, վերածնելու ամենէն դեղեցիկ առիթն է Նոր Տարին: Նոյն արեւին տակ կ'ապրինք: Արեւը չէ փոխուած: Արեւը չի՛ փոխուիր: Մե՛նք է որ կարիքն ունինք ներքին փոփոխութեան: Պատրա՞ստ ենք սակայն, ներքին այդ ինքնազոհումին, որ զոհողութեան ճիպ կը պահանջէ, սովորական հեշտ կեանքի բաւիղներէն, կաչի կապած բարքերէն հեռանալով եւ դէպի հոգեկան մաքրութիւն, բարոյական ազնուութիւն, ազգային ինքնապրկում ընթանալով:

***

Քրիստոսի ծննդեան դրուագը իր «Մեծ եւ սքանչելի խորհուրդ»ով մեզի կու տայ հարկ եղած ոյժը այդ ներքին վերածնութեան, պայմանաւ, սակայն, որ կարենանք հոգեպէս բացուիլ եւ հաղորդուիլ խորհուրդի իմաստին հետ:

Պահ մը մտածեցէք, սիրելի հաւատացեալներ, թէ ի՛նչ հրաշալի խորհուրդ է ծնունդը Քրիստոսի – Աստուած այնքան սիրեց մեզ որ Ինք մարդացաւ, մեզի պէս եղաւ, մեզի հետ եղաւ, մեզի համար այս երկրաւոր կեանքի պայմաններուն մէջ մտաւ: Աստուածամերձ Նարեկացիի երկնաթոյր բառերով՝ «Անքննելի բարձունք, Ահեղ Զօրութիւն, Արա–

բածոյ Տէր, երկնի թագաւոր, Հրեշտակաց Ստեղծիչ, Մխիթարի Գոյարարան, Կենդանութեան Պատճառ» եղող անմերձենալի Աստուած, «որ անբաւելին էր երկնի եւ երկրի» յանկարծ յանձն առաւ «ի խանձարուրս պատիլ»: Մանկացաւ, խոնարհեցաւ, մեզի հետ նոյնացաւ: Ինչո՞ւ: – Մեզ իրեն վերադարձնելու, խաւարէն դէպի լոյս առաջնորդելու, մեղքէն դէպի արդարութիւն ուղղելու, անկումէն վեր բարձրացնելու, մեր մէջ եւ մեր կողմէ եղծեալ աստուածատիպ պատկերը վերանորոգելու, զայն իր սկզբնատիպ բիւրեղութեան մէջ վերականգնելու:

Ինչ կրնայ ըլլալ մեր պարտքը այս ամենառատ չնորհին եւ հայրախնամ սիրոյն դիմաց: – Ընդառաջել Սէր–Աստուծոյ սիրոյ հրաւէրին, վերարծարծել մեր մէջ սիրոյ ոգին, նոր չունչ ու կեանք տալ սիրոյ սկզբունքին մեր կեանքի գործնական ընթացքին մէջ, ամենօրեայ ապրումներուն եւ արարքներուն, զբաղումներուն եւ գործունէութիւններուն մէջ:

Քրիստոսի ծնունդը սիրոյ ճառագայթումն է տիեզերքի վրայ եւ մարդոց կեանքին մէջ: «Հաճութիւն ի մարդիկ»: Սրտբաց կերպով մտածեցէք, անկեղծ կերպով հարց տուէք դուք ձեզի.— Ինչպէ՞ս խաղաղութիւն կը տիրէ աշխարհի վրայ առանց սիրոյ եւ փոխադարձ յարգանքի, առանց համերաշխութեան եւ գործակցութեան թէ՛ անհատ մարդոց եւ թէ՛ ազգերու միջեւ: Բեթղեհէմի մէջ Սէրն էր որ անձնատրաբար ծնաւ մանուկ Յիսուսի մէջ: Անոր մէջէն, Իր Աւետարանի էջերէն, վիրկաւէտ կեանքի դրուագներէն եւ կենսատու խօսքերէն նոյն Սէրն է որ կ'աղբերանայ բոլոր մարդոց համար: Պատրա՞ստ ենք ըմպելու եւ անոր ներգործութեամբը ապրելու մեր կեանքը:

***

Նայեցէ՛ք ձեր իսկ պատմութեան էջերուն: Սէր–Աստուած է որ ներչնչած է մեր բոլոր սուրբերը եւ մարտիրոսները, բոլոր այն անձերը, որոնք ստեղծագործական իրենց կեանքով եւ գործով իրենց ոսկի կնիքն են դրած մեր պատմութեան էջերուն վրայ: Ո՞վ կրնայ ստեղծագործել առանց սիրոյ: Երբ սէրը դատարկուի սիրտերէն՝ խաւարը կը տիրէ կեանքին մէջ, ամայութիւնը մահացնող իր չունչը կը տա–

բածէ մարդոց վրայ: Մեր Հայրերը Բեթղեհէմեան աստղէն ծորող Սէրը թարգմանեցին հայ կեանքին մէջ հայ ոսկեգիծ Գիրով եւ ոսկեայ Մատաղաթով, հայակերտ ու երկնահայեաց քարեղէն տաճարներով եւ դեղաքանդակ խաչքարերով, մինչեւ կեանքի գերագոյն տուրքը եղող նահատակային արիւնեցուածքով:

Իբրեւ հայ ժողովուրդի զաւակները՝ մենք առօրեայ հացին պէս կարիքն ունինք այդ Սիրոյն, որ աղբիւրն է միութեան, եղբայրութեան եւ ստեղծագործութեան: Նոր Տարւան եւ Ս. Ծննդեան տօնին առիթով, վճռակամ ուխտեցէ՛ք թօթափել ձեր մէջէն քէնն ու ոխը, ատելութիւնն ու թշնամական զգացումը, անտարբերութիւնն ու սին քննադատութիւնը, հեշտակեցութիւն ու հաճոյապաշտութիւնը եւ, վոխարէնն, Սիրոյ ամենազօր եւ բերկրաստեղծ ու երջանկասփիւռ ոյժովը, միութեան ամուր կամքով, եղբայրութեան անխախտելի զգացումով, համերաշխութեան ստեղծարար ոգիով, մէկ ազգի պատկանելու զօրեղացուցիչ գիտակցութեամբը նոր թափ, նոր ուղղութիւն, առողջ բովանդակութիւն եւ վառ գոյն տուէք ձեր կեանքին: Եթէ կը հաւատաք Աստուծոյ մարդեղութեան խորհուրդին, եթէ կը հաւատաք այդ խորհուրդը իր կեանքովը ապրած մեր ժողովուրդի յաւերժութեան՝ ուրիշ կերպ չկայ այդ հաւատքը արտայայտելու բայց միայն Սիրոյ ճամբան, միութեան ուղին, եղբայրութեան ոճը, համերաշխութեան քալուածքը: Անիրաւած բայց իր իրաւունքներու գիտակցութիւնն ու նախանձախնդրութիւնը, զանոնք հետապնդելու անտեղիտալի կամքը չկորնցուցած ժողովուրդի մը համար Ս. Ծննդեան տօնը վերածննդեան տօն է: Քրիստո եկաւ խաղաղութիւն եւ արդարութիւն բերելու համար ողջ մարդկութեան: Արդարութեան կարօտ եւ ակնկառոյց մեր ազգին համար հոգեկան ներքին զօրացման, ինքնաբուրեղացման առիթ է Ս. Ծննդեան տօնը: Ցոյսով ապրող ազգը չի կրնար Սիրով եւ հաւատքով չգործել:

«Մի՛ երկնչիր, զի ահաւասիկ աւետարանեմ ուրախութիւն մեծ, որ եղիցի ամենայն ժողովրդեան» (Ղուկ. Բ. 10): Հովիւներուն ուղղուած հրեշտակային այս պատգամը ճըշմարիտ է այսօր քանչափս ճշմարիտ էր երէկ եւ ճշմարիտ պիտի ըլլայ առյաւէտ: Քրիստոսի Ծնունդը ուրախութեան աղ-

րիւր է: Ան որ կը հաւատայ այս ճշմարտութեան եւ անոր հրամայականին տակ կ'ապրի իր կեանքը, գործնապէս հետեւելով քրիստոնէական հաւատքի սկզբունքներուն՝ կը դանէ հաճութիւն, խաղաղութիւն եւ արդարութիւն: Քրիստոս իր Ծննդովը հռչակեց մարդուն ազատագրումը մեղքէն եւ բոլոր տեսակի մարդահնար եւ չարաչահ կապանքներէն եւ ճնշումներէն ու անիրաւութիւններէն: Դիանանք միայն քալել Իր բացած ուղիէն եւ չկորսուիլ աշխարհի խառնուղի եւ մոլորեցուցիչ ճամբաներուն մէջ: «Եկայք երթիցուք մինչեւ ցԲեթղեհէմ» եւ ապա Բեթղեհէմեան լոյսին զօրութեամբը երթանք դէպի խաղաղութիւն, արդարութիւն եւ ազատութիւն:

***

Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան տօնի բերկրալից առիթով եղբայրական քաղցր սիրով կ'ողջունենք Մեր սիրեցեալ եղբայրը՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Ս. Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ Սրբազան Պատրիարքները եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բոլոր Թեմակալ Առաջնորդները, որոնց աղօթելով առ Մանկացեալն Աստուած որ բոլորին առատապէս պարգեւէ աստուածային լիմաստութեան, հոգեկան արիութեան չնորհները եւ զօրացնէ զիրենք հայ ժողովուրդի վերածննդութեան համար իրենց նուիրեալ առաքելութեան մէջ:

Կոչ կ'ուղղենք Մեր բոլոր Թեմակալ Առաջնորդներուն եւ Թեմական ազգային–եկեղեցական իշխանութեանց, հոգեւորական դասուն, բոլոր համայնքային կազմակերպութեանց, հաստատութեանց եւ համայն հայ հաւատացեալ ժողովրդեան՝ նոր ոյժ քաղել Ս. Ծննդեան խորհուրդէն եւ հայ ժողովուրդի վերածննդեան սիրոյն Յիսուսի պէս մանկանալ, Յիսուսի ուղիէն քալել, մեր հայրերու չաւիղով ընթանալ եւ ծառայել վասն պայծառութեան եկեղեցւոյս Հայաստանեայց, վասն չինութեան ազգիս հայոց եւ վասն փառացն Աստուծոյ:

ԳԱՐԵԳԻՆ
Աթոռակից Կաթողիկոս

ԽՈՐԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

15 Դեկտեմբեր 1980
Անթիլիաս

ԽՕՍՔ ՈՂՋՈՅՆԻ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ

Նոր Տարուան սեմին, Աստուածորդւոյն հանճարահրաշ Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան խորհուրդը, ահաւասիկ դարձեալ կը համակէ մեր սրտերն ու հոգիները: Երկինքէն երկիր ծորող անվախճան խաղաղութեան, սիրոյ եւ հանութեան հրամայականը դարձեալ մարմին կը զգենու Քրիստոսով եւ որպէս Գերահրաշ Լոյս կ'աղբերանայ Բեթղեհէմի Ս. Մսուրէն:

Ցնծութիւն է ամենուրեք.— զի՝
«Ծնաւ Նոր Արբայ
Ի Բեթղեհէմ քաղաքի,
Որդիք մարդկան օրհնեցէք
Զի վասն մեր մարմնացաւ»:

Աստուածայինն յորդահոս այս սիրոյն դիմաց, երախտագիտութեան մեր ջերմ զգացումներուն ընդխառնելով բիւրեղային հաւատքը մեր հայրերուն, մենք եւս ծնրադրած, կ'ընկալնենք թովչանքը Լոյսին, սրբութիւնը խաղաղութեան իշխանին, ջերմութիւնը անպատում խոնարհութեան եւ Մեծ ու Սքանչելի խորհուրդովը օծուն մեր սրտերը որպէս մսուր կ'ընծայենք մանկացեալ Փրկչին, պարուրելու համար հոն իջեւան փնտռող մարդացեալ Աստուածորդին:

Արդարեւ, առինքնող այս օրերուն, երբ ամէն կողմ ջերմ զգացումներով բարեմաղթութիւններ կը կատարուին, մենք եւս որպէս Առաջնորդի՝ կենսաբորբ խորհուրդներու թելադրողականութեամբ լեցուած, կ'ուզենք մեր խնամքին յանձնըւած սիրելի հօտը հաղորդակից դարձնել մեր սրտի ձայնին:

Առաջին հերթին քաղցրագոյն սիրով եւ ջերմ զգացումներով կ'ողջունենք Թեմիս հոգեւորականաց դասը: Քահանայութեան ուխտով Եկեղեցւոյ եւ հաւատացեալ ժողովուրդին ծառայութեան կոչուած՝ հոգեւոր մշակները:

Որպէս հաւատքի սերմնացաններ՝ Ս. Ծնունդով մարմնաւորուած խոնարհութեան, նուիրումի եւ ծառայութեան ջահը մնայ միշտ անմար անոնց հոգւոյն մէջ, որպէս «Մշակ առանց ամօթոյ» դառնան անոնք հաւատքի նուիրեալներ եւ ճշմարիտ հովիւներ:

Կ'ողջունենք Թեմիս Ազգ. Սահմանադրութենէն բղխած բոլոր ժողովներն ու ժողովականները: Խղճամիտ եւ անշահախնդիր աշխատանքը թող ծլի ու ծաղկի Ազգային–եկեղեցական ծառայութեան անդաստանին մէջ: Հրամայական մը, որ պիտի երաշխաւորէ տոկունութիւնը մեր Ազգային կառոյցին եւ իմաստաւորէ ճշմարիտ առաքելութիւնը մեր Մայրենի Եկեղեցւոյ:

Կ'ողջունենք բոլոր կրթական մշակները՝ հայ ուսուցիչներն ու ուսուցչուհիները: Սերունդի մը դաստիարակութեան կոչուած, դժուարին՝ բայց նուիրական ճանապարհին վրայ մնան ննոնք անսպառ շունչով, շունչ տալու համար հայ մանուկներուն եւ պատանիներուն:

Կ'ողջունենք բոլոր բարեսիրական հաստատութիւնները, մաղթելով որ անոնք իրենց ծառայութեանց եւ օժանդակութեանց ընթացքին մէջ, մնան միշտ զօրավիգ անկեալին եւ թշուառին:

Կ'ողջունենք բոլոր Մշակութային Միութիւնները: Հայ հանճարէն ծնունդ առնող, խաւարամած դարերուն լոյս սփռող բոլոր ջահակիրները Հայ Մշակոյթին:

Ազգ մը անցեալին զօդող եւ ներկայ իր կեանքին գոյն եւ դիմագիծ տուող անկորնչելի հարստութիւն է հայ մշակոյթը: Հերոսներ են բոլոր անոնք որոնք կեանքի ներկայ պայմաններուն մէջ կ'աշխատին անաղարտ պահել Թարգմանչաց սերունդով ծնունդ առած հազարագանձ մշակոյթը Հայկազրնեան ցեղին:

Կ'ողջունենք բոլոր մարզական միութիւնները: Առողջ երիտասարդութիւնն է ազգի մը գոյատեւման առանցքը:

Այլասերման վտանգին դիմաց պատուաստ է որեւէ հայ մարզական միութիւն: Առողջ հոգի, առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ· այս պէտք է ըլլայ նշանաբանը մեր մարզական Միութիւններուն:

Եւ վերջապէս կ'ողջունենք Թեմիս բոլոր հաւատացեալները: Ս. Ծննդեամբ օծուն բացուող Նոր Տարին դառնայ խաղաղութեամբ աւլցուն, սիրով յորդուն տարի, որպէսզի ապրինք խաղաղ եւ սիրով, ապրինք առողջ եւ երջանիկ:

Թող հաւատքի ջահը անմար մնայ մեր ընտանեկան երդիքներուն մէջ, եւ Քրիստոս վերստին ծնի հոն՝ ուր հաւատք կայ, հոն՝ ուր սէր կայ, հոն՝ ուր խաղաղութիւն կայ:

Սիրոյ Ջերմ Ողջունիւ Եւ Օրհնութեամբ՝

Աղօթարար՝

ՍՈՒՐԷՆ ԵՊՍ. ԴԱԹԱՐՈՑԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Բերիոյ Թեմին

ԱՅՍ ՏԱՐԻ ԱԼ

Այս տարի ալ, տարի մը եւս...

Կաղանդը կամ Նոր Տարին ընդհանրապէս ուրախութեան եւ նուէրներ բաժնելու օր դարձած է:

Տարի մը եւս, բայց ինչո՞ւ...

Որովհետեւ դեռ մարդիկ կը կարծեն, որ իրենց պարտականութիւնները լուսապէս չեն կատարած եւ կատարելու համար ալ կը կարծեն, որ կարճ է մարդու մը կեանքը եւ անբնդունակ՝ պարզակելու տեւական եւ մեծ գործերու հնարաւորութիւնները:

Կարճ չէ կեանքը, եթէ այդ բառը հասկնանք իր բուն ու բարձրադոյն նշանակութեամբը: Կեանքը, եթէ ապրուած է արժանաւորապէս, կանդ չ'առներ երբեք հոն՝ ուր մահը կը հանդիպի իրեն: Այս վերջինին՝ մեր անձին իբրեւ անոր տարած բաժինը անոր տարերային մասունքն են մխայն, մոխիր եւ հող:

Բուն կեանքը կը չարունակուի մարմինին վերեզմանուելէն ետքն ալ: Ահա մեծ եւ բարի բիւրատոր այն մտքերն ու սիրտերը, որոնք իրենց մահէն վերջ եւս, իրենց անմեռ գործերով կը ծառայեն մարդկութեան:

Արդարութիւն է, որ ամենքս ալ, ամէն տարուայ վախճանին, կարենանք տեսնել պակասը՝ որ անպատճառ գոյացած կ'ըլլայ մեր գործունէութեան դէպի իր լրումը կատարած ընթացքին մէջ: Արդարեւ, ինչ որ ալ ըլլայ մարդու մը ըրած աչխատութեանց արդիւնքին գումարը, պարկեչտ մարդը, իմ ունենալով աւելի ընդարձակ հնարաւորութեանց համար Աստուծմէ եւ բնութենէն լայնօրէն իրեն տրամադրուած կարողութիւնները ու պատեհութիւնները, պէտք է անբաւական եւ անդոհացուցիչ դտնէ միչտ ձեռք բերուած արդիւնքը, եւ աչքերն ուղղէ աւելի վեր եւ աւելի հեռուն:

Զէ՞ որ Սէրն է կեանքին նպատակը, Սէր՝ բարիին եւ բարութեան համար: Մարդկօրէն ի՞նչ աստիճան նուիրումով ալ որ չահապործել ջանացած ըլլանք մեզի աւանդուած Յոյսի եւ Հաւատքի քանքարները, անհնար է որ կարողացած ըլլանք վարկել հաչիւը այն միւս Աստուածային Առաքինութեան՝ Սիրոյ որ միչտ պահանջող պիտի մնայ մեր սիրտին: Ինդիրը կամ գործը՝ անոր այդ պահանջքը, այսինքն մեր իրեն ունեցած պարտքը ճանչնալ եւ կարեւորելու մէջ է անշուչտ:

Անկեղծութիւն՝ թերութեանց առջեւէն անմնացիլ չկարենալու չափ ու քաջութիւն՝ զոր պէտք է փնտռենք ԱՄԱՆՈՐի մեծ Տօնին մէջ։ Պէտք է յիշեցնէ ան մեզի այն պատուէրները, որոնք կը տրվեցնեն մեզի թէ ինչպէս պէտք է ապրիլ՝ կեանքը կարենալ արժէքաւորելու համար։ Պատուէրներ, զորս Աւետարանով յստակացուած բարոյականը միայն կրնայ բանաձեւել եւ տալ մարդուն։ Ապրիլ՝ կարենալու համար սիրել մեր պարտականութիւնները, զորս մեր խոհալները, յանուն Աստուծոյ կամ ճշմարտութեան, կը դնեն մեր վրայ։

Կեանքը ցամքող խոտ մըն է անոնց համար միայն, որոնք զայն կը վնտռեն սին վայելքներու եւ անմպատակ թմբրեցուցիչներու մէջ։ Ամպոխները, երբ օր մը, մօտենալով վերջին հանդրուանին՝ այն ճամբուն վրայ, ուր տարիներով տարուբերուած է իրենց դոյութիւնը, հասկնան թէ ամէն բան վերջնապէս իր վախճանը ունի, խորապէս տաժանելի այլ անօգուտ զղջումով մը պիտի մտածեն թէ լրատունք չունին երբեք «ապրեցանք» ըսելու իրենց համար, որովհետեւ հողի մը տրուած էր իրենց՝ որպէսզի անհունին ցանկան, իսկ իրենք գործածած էին զայն՝ ամէնէն անարժէք եւ դեռեւիօրէն հունաւոր իրերու կառչելու համար։ Սիրտ մը՝ սիրելու համար արդարութիւնը եւ քարին, զորս չէին ճանչցեր անոնք։ Մխիթ մը՝ ծառայելու համար ճշմարտութեան, այսինքն Աստուծոյ, որուն տեղ տալ չէին ուզած բնաւ իրենց խորհուրդներուն մէջ։ Իրենց բռնանդակ կեանքին մէջ, առանց երբեք ապրելու, անցեր էին միայն անոնց քովէն, որոնք իրօք կրցեր էին ապրիլ իսկական կեանքը։

Իսկական կեանքը, – այն որ ոչ հաճոյք է եւ ոչ վիշտ – այլ խօսքով լուրջ գործը, զոր յանձն առած ենք կատարել, մեր պատուտն, ուրիշներուն օգտին եւ Աստուծոյ Փառքին համար։

Ուրեմն տարի մը եւս, ԿՐՕՆՔԻՆ համար, ՀԱԽԱՏՔԻՆ համար, ԱՍՏՈՒԾՈՑ ՓԱՌՔԻՆ համար։

Արդարեւ, առանց կրօնքի մտածումին, անբացատրելի պիտի մնար կեանքը։ Ինչպէս արիւնը մարմինին՝ զոր կ'որոտչ եւ կը սնուցանէ, նոյնպէս կրօնքը կեանքի ուժաւորման եւ բարդատաճումին զաղտնիքն է։ Կրօնքն է որ կը չնչէ մեր կեանքի ամէն մէկ չարժումին մէջ եւ կ'իշխէ մեր ՀՈԳԵԿԱՆ դոյութեան բոլոր վիճակներուն վրայ։

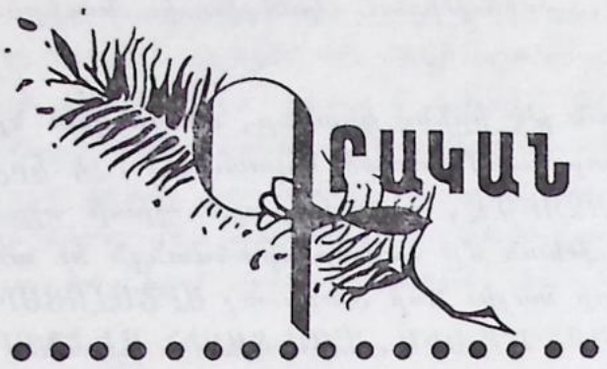
Մարդկային բոլոր մեծութիւնները եւ մեծագործութիւնները ամէնքն ալ ծնունդ են կրօնքին հզօրագոյն եւ մաքուր ներշնչումին, որ ՍԷՐՆ է լինքնին։ Ու սէրը հրաշագործ այն զօրութիւնն է, որուն չնոր-

հիւ հանճարը կը պոյտաեւէ ուղեղին մէջ, լոյսը՝ պիտակցութեան, ճշմարտութիւնը՝ դատողութեան, քաջութիւնը՝ կամքին եւ նուիրումի տրման՝ սիրտին մէջ։

Անոնց համար, որոնք կը զգան թէ իրենց կեանքը, աւելի կամ նուազ չափով, չեզած է իրեն համար սահմանուած նպատակէն, չէ կըրցած լիովին արտայայտել իր ԿՈՉՈՒՄԸ, որչափ բարի պիտի ըլլար ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ եւ նոր գործունէութեան մը համար սրտեռանդն եւ անձնուէր ուխտի մը պիտակցութեամբը նայիլ Նոր Տարուայ ԱՐՇԱԼՈՑՍԻՆ եւ ըսել հոգիին խորէն. «ՏԻ՛Ր, ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՒՍ, Ա՛ՅՍ ՏԱՐԻՆ ԱՒ ՇՆՈՐՀԻ ԻՆԾԻ...»

ԱՏՈՄ Ա. ՓՀՆՑ. ՓԷՀԵԱՅԵԱՆ

ԱՐԺԱՆԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

Գլուխս աճցանած երկու բազուկներով,
Սղոցուող գանկիս վայրագ ցաւը կ'ըմպեմ,

Կը կծկուիմ,
Կը խորանամ ես իմ մէջ,
Կ'արիւնեմ մտածումներս,
Կը ֆանդեմ եսիս պատերը,
Հարց կու տամ թ-է ո՞վ եմ:

Ո՞վ է այն անձը, որ մէջս կը բնակի

Այնքան օտար ինձմէ,
Կը ժպտի արցունքիս մէջ,
Կը մորթ-ուի առանց արիւնի,
Կը տագնապի առանց ցաւի,
Կը շրջի գիտակցութ-եանս մէջ
անմտածում երկուքով,
Կը ֆանդուի առանց սպառելու:

Ի՞նչ է այն բառը, որ նիւթ- չէ

Բայց որմով ծուլուած եմ ես,

Անով իմաստ զգեցած,
Անով նոր շունչ առած,
Անով ես կերտած:

Ո՞վ եմ ես,
Ի՞նչ տեսակ առեղծուածային էակ մը.–
Հզօր ու դիւրաբեկ կամքով,
Ամեհի ու անկար ուժով,
Դերեզմանաբար մը, որ կը շնչէ.
Ոտքեր՝ կթոտ բայց շրջող,
Տամուկ ու լացող ժպիտ,
Մրճահարուող երակներ,
Բայց մանաւանդ երազող բոց մը
տագնապոտ:
Կը շրջիմ եսիս մէջ գետնաբաշխ անձկութեամբ,
Շօշափելով հիւլէներս ներքանիներով անհնշմար,
Եսիս մէջ ալիքաւորուելով, բաժնուելով, բաժնուելով,
Տակաւ մնալով եսէս անհուսօրէն օտար,
Անվաւեր,
Կոչումիս անարժան,
Մարդո՛ւ կոչումիս:
Անխայծ գուպար մըն եմ ածխացած,
Անջահ աշտանակ մը խաւար զգեցած:
Կամաւ գերուած խաւարի իշխանէն,
Մագիլներովս խաչը կրծէս դուրս խլեցի,
Խաչեալը կրկին խաչելով:
Շրթներովս մատնիչ,
Կեանքովս մեղաւոր,
Հաւատքովս կործանած
Եղայ արբուքեանդ դաւանան,
Եւ տրոփները սրտիս
Սրբուքեանդ խորանին,
Լեղի բացակս մատուցին:
Բայց Դուն, ամենագթած Տէր,
Կոտտացող հոգւոյս խորանէն շնչող
Աղօթքի դառն հեծեծանքները ընդունէ
Իբրեւ Զոհւոյդ Պատարագ՝
Աստուածուքեանդ կամարները խնկող:

7 Յունիս 1980

ՄԻՒՌՈՆ ԱՒԵՂԱՅ ԱԶՆԻԿԵԱՆ
(ՎԱՀԱԶ)

ՏԵՆՉ

Ու կը թռչի,
Թէ դուն բնաւ արգանդէ մը ծնած չես,
Այլ եղած ես միշտ այսպէս՝
Թախծոտ–վախկոտ, սրսփուն եւ անարմատ...
Թէ դուն բնաւ հովերու դէմ կեցած չես
Կուրծդ ցցուն եւ անվախ:
Ովկիանոսի ալիքներով
Ոտքերդ բնաւ չես լուացած,
Չես լուացած սիրտդ նոյնիսկ,
Անոր կպչող աւազները թօթափելու.
Ես չեմ խորհիր,
Թէ դուն երբեք եղած ես
Անտառներու մէջ մթին,
Ուր ոչ միայն մարդերը՝
Անասուններն ալ նոյնիսկ
Իրարու ձայնէ, իրարու շուէ և երազէ կը վախնան:
Բռնէ ձեռս,
Թող որ վազենք մենք խելագար,
Անընպատակ,
Վազենք բոպիկ,
Օրերու փուն շրջագծէն դուրս գալու ուժ ամբարենք,
Մեր անցեալի տիեզերքէն դուրս նետուինք,
Ու սլանանք անծանօթ անջրպետի, արեւի երազով:
Քեզմէ հեռու,
Ես քեզի չափ վախկոտ եմ.
Բռնէ՛ ձեռս,
Որ խելագար դէպի արեւ
Արշաւենք:

ՄԱՐՈՒՇ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՑՈԼՔԵՐ

Լոյսերու մէջ ողողուած կղմինարէ համեստ տունը, արտատուփոր հրապուրիչ երեւոյթի մը ունէր այլ դիշեր, ուրկէ հոսող զուարթ երաժըշտութիւնը եռանդով կը լեցնէր խուլ փողոցը: Անցորդները կը յամենային՝ աւելի երկար ժամանակով ըմբռչխնելու իրենց բաժին հնչած հաճոյքը:

— Էհ՛, կեանքը տարբեր է հոս, սրտերն ալ ուրախ կը չշնջէին իրարու:

Ընթացքութիւնները ճիշդ էին, որովհետեւ օր. Սեդա ուսումնասիրած էր արդի ժամանակի ապրելու քարդ ձեւերը ու թարմ մօտեցում ունէր կեանքին հանդէպ: Չեռեւաբար մեծ խանդավառութեամբ իր 42–րդ տարեդարձը կը տօնէր բեմի ընկեր–ընկերուհիներով:

Զանազան տեսակի նրբահամ մէզէնելու կեդրոնը, վարդագոյն մոմերու ներքեւ, կը պսպսար տարեդարձի սրտաճեղ կարկանդակը:

Օր. Սեդայեն վարչական դեղեցկութիւնը, վարդագոյն նոր շրջազգեստին մէջ իր լրումին հասած էր: Տիրական հասակը աչխուժօրէն մօտեցաւ սեղանին ու յորճանուտ, կեանքով առլցուն, ծփացող շարժառակարդն աչքերը խզեցին հրաւիրեալներու զուարթ խօսակցութիւնները ու իրենց մէջ խորասուզեցին ակնարկները:

Երբ Սեդա մէկ չունչով մարեց մոմերը՝ հրաւիրեալները, որոնցն-դուստ ծափերով, «հուռռա՛»ներու բացագանչութիւններով եւ մանկական հրճուանքով սկսան ողողել:

Լեցուն բաժակները օդին մէջ կը ճօճուէին ոգեկոչելով անցեալը եւ նորանոր նուաճումներ մաղթելով՝ թատերական ասպարէզին:

Բաժակները պարպուեցան ու իւրաքանչիւրը դրաւեց իր տեղը: Մայրը տակաւին լեցուն բաժակը ձեռքին, ոտքի կանգնած կը մնար: Մաղթանքները իր սիրտը չէին զովացուցած ու դէմքին վրայ կը զարդարուէր հոգեկան այն զգացումի արտայայտութիւնը, որ յատուկ է մայրերուն, երբ անոնք կը զգան տառապանքները իրենց զաւակներուն, որոնց համար զոհութիւն կ'աղերսեն Աստուծմէ:

Ծանր ու ընդարմացած զլուխը կը բարձրացնէ ու կ'ըսէ «կը մաղթեմ, որ տաքուկ լոյնդ ունենաս աղջիկս»: Այլեւս աչխարհի վրայ ոչ մէկ տեսակ ոյժ կրնար խեղդել այդ բաղձանքին կանչը:

Սրտառուչ խօսքը տարրալուծարանի մը պէս կը լուծէ բոլոր հոգիները եւ զգացումները: Դէպքերը կը սկսին ասելի շատ հոգեբանական ընթացք ունենալ քան առարկայական:

Պզատոնական ամօթխած սէրը բարախել կու տայ Սեղայի սիրտը, երբ երազներու հերոսին տիկինը՝ յաղթականօրէն նստած իր ամուսինին կողքին տանջողի դաշնային ուրախութեամբ վայելատակող ակնարկը կը խրէ աղջկան մեղամաղձոտ աչքերուն մէջ:

Գաղտագողի վախերուն, անհոգի արտայայտութեան ծուէնները կը տարտղնուին ոլորտին մէջ: «Արեւը մար կը մտնէ», «Մի ուշացած ծաղիկ հանդած գերեզմանի վրայ»: Կը տակայ մարդկութեան ամէնէն վառեղաւոր թշնամիէն, կեղծիքէն: Իրեն համար ասելի գերադասելի է զոհ ունենալ բորենիի հետ, որ չի ծածկեր զազանային բնազդը, քան մարդու՝ որ կը կեղծէ եւ տարփակէզ աղաւնի կը ձեւացնէ ինքզինք:

Սակայն վհատութեան եւ արդարութեան առնակոխման ամօթի կարմիրը ծանրօրէն կը ներկէ բեմադրիչ տղուն դէմքը, երբ հոգւոյն մէջ կը բացուին ապրումներու աշխարհ մը:

Դժբախտաբար ժամանակը չէր վարչամակած դէպքերը ու այժմ կը վերապրէր անցեալը յետին մանրամասնութեամբ ու թարմութեամբ: Իբրեւ բուժիչ սպեղանի խնդրած էր մօրմէն, որ թոյլ տայ իրեն աշխատելու թատերական աստարէզին ներս: Եզակի նուիրումով առյուն, անշահախնդիր ու խանդաւառ աշխատանքը տուներէ մէջ կը ձգէր իր բեմի մխուս ընկերուհիները: Կարճ ժամանակաշրջանէ մը ընթացքին ամբարած էր թատերական խորունկ հմտութիւն եւ անվոխարինելի զօրաւիգը դարձած էր բեմադրիչին զանազան մարդերու մէջ: Աջակցութեան կենսունակականութիւնը առաջնորդած էր զիրենք գաղջը մտերմութեան սահմաններուն: Հատուն եւ հիւթեղ պատուղներով ծանրաբեռնուած ծառերու պէս կը հեւային երիտքի առատութիւնէն, սակայն թօթափող չկար...:

Ներկայացման մը ընթացքին, հանդիսատեսներէն մէկը՝ օր. Լենա համոզուած էր բեմադրիչին խաղարկութենէն եւ որոշած էր տիրել անոր: Դերասանին՝ գերասանուհիւն պէտք է ընել զայն հիպնոսացնելու և կուլ տալու համար մտածեց պարմանուհին՝ իր սեռին ամէն հրապոյրներուն օժտուած եւ բախտի վրայ խնդալու ակնկալութեամբ եւ վճռեց թատերական աստարէզին ներս մուտք գործել:

Քանի մը անգամ, վորձերու ժամանակ, համեղ կարկանդակներ պատրաստած եւ տարած էր իր բեմի ընկեր–ընկերուհիներուն, որոնք

մեծ ախորժակով կերած ու գոված էին իր լաւ խոհարարուհի ըլլալու յատկութիւնը:

Ատոր յաջորդած էին նախաճաշի հրաւէրները, սուրճ խմելու պատրաստակով հանդիպումները, որոնք բոլորն ալ հաճելի մթնոլորտի մէջ անցած էին:

Շուտով հիացողներու բանակ մը շրջապատած էր զինք, քանի որ պիւրութեամբ կը թափանցէր ամէն խաւի եւ կայծակնային արագութեամբ կը շաղուէր:

Բեմադրիչին ունեցած սէրը երաժշտութեան հանդէպ պաշտամունքի կը հասնէր: Յաճախ կը խօսէր, թէ դաշնակին առջեւ նստած, կրնար ժամերով ինքնամոռաց նուագել:

Սուրճի հրաւէրի մը առիթով, օր. Լենա առաջին անգամ ըլլալով ունկնդրած էր բեմադրիչին նուագը: Եղանակը մերթ կը պոռթկար խրոխտ ու բարձրակոչ՝ մերթ մեղմ ու քաղցրաձայն: Մեղեդիին թովիչ հնչեղութիւններուն մէջ զգաց թէ իրեն հանդէպ խոյացնելիք սէրը մխայն այս ձամբով կ'ըլլայ եւ որոշեց նուագին հետեւիլ:

Դաշնակ մը ունենալու դժուարութիւնը բարեբաստիկ առիթ մըն էր, որ երբեմն բեմադրիչին տունը երթար, անոր դաշնակին վրայ եւ անոր հըլուզուածքեան ներքեւ փորձեր ընէր:

Օր. Սեդա մղձաւանջային պահեր կ'ապրէր, երբ կը լսէր այս բոլորը, սակայն բեմադրիչին խորունկ սէրը եւ իր ունեցած շեշտուած վեհանձնութիւնը դուրս կը վանէին հոգիէն բոլոր կասկածները: Երբեմն նեղակայ կը պտնուէր փորձերուն ու անբնական ժպիտով կը քողարկէր զայրոյթը, երբ կը տեսնէր թէ բեմադրիչը ժամերով, մեծ համբերութեամբ կը բացատրէր, կը նուագէր ու նուագել կու տար: Անոնց մատներուն հպումները, կը ցնցէին օր. Սեդային էութիւնը, էլեկտրական հոսանքէ բռնուածի պէս:

Օրերը թատերգան դէպի անդունդ թատալաղլորելով անցեալը: Բեմադրիչին երխտասարդական խենթ համակրութիւնը պարմանուհիին նկատմամբ հետզհետէ նօսրացուց ու ցրուեց ունեցած գիտակից սէրը Սեդային հանդէպ: Սորվային հոգեբանութիւնը այլեւս յաղթական դարձած էր մէջը: Անարժէք ու ժպրոյն համարեց Սեդային բոլոր գործերը: Հոգին լեցուեցաւ մարդկային կեանքի բոլոր այն բրտութիւններով, որոնք տմարդօրէն, իրենց սեռին բաւականութիւնը յագեցնելու համար, վեհանձնը դառնիկէն տարբերող մարդը կը հասցնեն մժեղի արժէքին:

Իրիկուն մը, փորձէն յետոյ, երբ ինք եւ Սեդա առանձին էին, աթոռին վրայ երկարած գլանիկ կը ծխէր ու փոքրացած աչքերով կը հե-

տեւէր բարձրացող քուլաներուն, որոնք իրենց թունաւոր էութեան մէջ խլեակի մը պէս վեր կը քաշէին նաեւ իր հոգին: Խորամանկութիւն բանեցնող ժպտուն երեխայի մը հոգեբանութեամբ հարցուց.

— Լենային հետ դիմակցութիւնս ինչպէ՞ս կ'ըլլայ: Պաղ-պաղ լեզուով արտասանուած բառերը անողոք կերպով կը սառեցնեն Սեդային եւ բակներուն մէջ հոսող արիւնը:

— Այնպէս, ինչպէս մանուկ մը կը հրճուի պարնան բնութեան վերայ, – կը պատասխանէ սառած ժպիտը դէմքին:

— Օ՛, չնորհակալութիւն, ձեր ճշմարիտ արտայայտութեան:

— Այդ չնորհակալութիւնը ձեզ կը բաւարարէ եւ ո՛չ պիս, կ'ուզէ բրտօրէն հասկնալի դառնալ այլեւս:

Սակայն ծաւալող օձային ժպիտը կ'ըսէր թէ բեմադրիչը իր ամօթի զգացումը վերջնականօրէն մէկ կողմ շպրտած էր:

Բայց քանի որ Սեդա օժտուած էր բարեկամութիւն մշակելու սքրբազան տուեալներով, նուիրում մը չարունակեց իր դործը, նուիրում մը, որ կը բխէր սիրոյ եւ վեհանձնութեան զգայարանքէն:

Սեդային հոգին ալեկոծուեցաւ աչքին առջեւ պարզուող տեսարանէն: Կանգնած ու կուռ ամբութիւններով զեղուն սիրտը, ազատուն իրի նման փշրուեցաւ: Սիներուն մէջ առաւ գլուխը ու ձնչումով կարծես կակուղցուց: Որոշեց չուտով նամակ մը դրել իր վաղեմի Ամերիկա հաստատուած դասընկերոջ եւ յայտնել իր ամուսնութեան համաձայնութիւնը, որ քանի մը անդամ առաջարկած էր տղան եւ մերժուած: Այս ձեւով հոգեկան հանդստութիւն պարզեւած սիրոյ ըլլար մօրը եւ հեռացած՝ այլեւս անընչելի դարճած այս մթնոլորտէն:

Քանի մը ամիս վերջ Սեդայի նշանախօսութեան լուրը պայթող ռումբի մը պէս կը ցնցէր ու կը սառեցնէր շրջապատը:

Մարդկային ալեկոծ ալիք մը կը խուժէ օդակայան յարդանքի վերջին տուրքը տալու: Համատարած յուզում էր պատեր շրջանակին:

Թռչող սառնակը կ'աներեւութացնէր ամէն լրտղութիւն հակայ պարապութիւն մը բանալով բեմադրիչին եւ թատերական աշխարհէն ներս:

Հալէպ, 1980

ԷՕԺԷՆԻ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

ԼՌՈՒԹԵԱՄԲ

Համալսարանի բացօթեայ դաշտին վրայ, պզտիկ վրան մը զարկած, թաց խոտերուն վրայ դրուած թուղթեր սփռած, կաղ ուսանող մը պայքար յայտարարած էր ղինք համալսարանէն վռնտող ուժերուն եւ կռիւ բացած անօրէնութեան դէմ:

Կեցած եմ այդ ուսանողին մօտիկը, առանց հասկնալու անոր ճառը, որ անցորդներուն սեփականութիւնը դարձուցած կը բողոքէր, կը պոռար եւ կը հեգնէր...:

Ծանօթ չէի անոր, լեզուին ու պահանջքներուն, սակայն ոգեւորուած էի իր անհատականութեամբ ու կը հիանայի անոր պայքարին, ընդվզումին եւ խիստ բարկացող աչքերուն:

Թերեւս արդար էր իր վռնտուիլը համալսարանէն – պատճառները չէի գիտեր – բայց կ'ուզէի, որ անպայման յաղթէր ու իր պայքարը յաջողութեամբ պսակէր:

Արդէն քանի մը երխտասարդ ու երխտասարդուհիներ մխացած էին անոր պոռչտուքին ու բառերը կ'եռային անոնց շրթներուն վրայ. հետզհետէ ժողովուրդը կ'ալեկոծէր ու կ'ուզէր բան մը ընել այդ տկար, կաղ տղուն, որ կը մերժէ վերցնել վրանը՝ իր անկողինը, համալսարանի դարպասէն:

— Գալէ՛, ասիկա վերջնանալիք չունի, — կ'ըսէ ընկերուհիս ու գլուխ կը քաշէ պոռչտուքի սահմաններէն: Կը շարունակենք մեր ճամբան լուռ, կլանուած էի յուզարարին կամքով:

Կա՛մք, որ գործադրուած էր վասն անհետեւութեան:

Կա՞մք, կը պակսէր... ոչ. հարիւր եւ հազար անգամ ոչ. կամք պարտադրելու տոկունութիւնը ունիմ, ընդվզումի պատճառներ ալ... բայց...

— Ձունի՞մ այդ խիստ բարկացող աչքերը:

— Ձունի՞մ պոռչտալու յանդգնութիւնը:

Ընկերուհիս, որ կը կարդար մտքերս, թէ՞ իր ալ խորհրդածութիւններուն բարձրաձայն կը պատասխանէր.

— Կը կարծե՞ս, որ պահանջքներդ իրականացնելու եւ իրաւունքներդ հաստատելու համար, պէտք է պոռաս, կամ, մխայն պոռաս եւ կը նախընտրեմ լուռ կենալ, լռութեամբ պայքարիլ...:

— Լռութեամբ լսելի կը դառնա՞մ:

— Պոռալով՝ մխայն ժխոր կը ստեղծես եւ չուրջդ ամբոխ կը հաւաքես, որ մէչտ տակարին կողմնակից է. իսկ թէ պոռչտուքը ինչու եւ որու դէմ է, ամբոխը յստակ պիտի չհասկնայ...:

—Այս պարագային աւելի լաւ է լուռ մնալ... բայց պայքա՞րը:

— Պայքարը, ուղղակի մղել հարցին տիրոջը դէմ, առանց աչ ու ձախ մարդ հաւաքելու պոռչտուքով. քաջութիւնը թէ յաղթութիւնը առանձին պայքարելու մէջ է... պայքարը մղել դէմ–դիմաց...:

— Բայց այդ ամբոխը չի կրնար վախ պատճառել դիմացինին... ամբոխը վերջապէս ուժ է:

— Ամբոխը անկշիռ թիւ մըն է, քանակ մը, որ դէմք չունի, ոճ չունի եւ ոչ ալ որակ:

Կաղ երիտասարդին պոռչտուքին ձայնները ալ չէինք լսեր, բաւական հեռացած էինք ամբոխէն: Ընկերուհիս է դարձեալ.

— Հիմա ըսէ՛, ի՞նչ էր նիւթը այդ պոռչտուքին, ի՞նչ էր ցոյցին պահանջը:

— Չեմ դիտեր, չհասկցայ... բայց խոստովանիմ, որ շատ ազդուած եմ անոր կամքէն, թեկուզ անհեթեթութեան մը համար վատնուած այդ կամքէն...:

— Խոստովանէ՛, որ աւելի ազդուած ես անոր կրակոտ աչքերէն...

ԳՆԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՐԱՊԻՆՏՐԱՆԱԹ ԹԱԿՈՐ

1861 — 1941

Հնդիկ մեծահամբաւ բանաստեղծ, որուն մեծ հայրը եղած է հիմնադիրներէն այն շարժումին, որ ձգտեցաւ մաքրել հնդկական կրօնքը նախապաշարումներէ, տալով անոր քրիստոնէութեան վերացականութիւնը, հոգեկանութիւնը, այդ կերպով մերձեցում ստեղծելու համար արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ: Հօրը մէջ նաեւ չեչտուած էին գաղափարականութիւնը, հոգեկանութիւնը եւ գործնականութիւնը:

Բայլինտրանաթ Թակոր մեծցաւ հովանիին տակ մտաւորական ընտանիքի մը, որուն կանայք նաեւ բերին իրենց արուեստագէտի չնորհները, կերտելու համար նկարչութեան, երաժշտութեան եւ վառեմ մտածումներու այն բոյնը, զոր ամբողջ Պէնկալ ժողովուրդը սիրեց ու յարգեց, ոչ միայն իբրեւ ամենամեծ Պէնկալեան դերդաստանի մը հնամենայ ապարանքը, այլ իբրեւ հնդկական եւ Պէնկալեան գեղեցիկ արուեստի եւ վեհ խմաստութեան օրրան մը:

Թակորի բանաստեղծութիւնը, սլաշտամունքի քնարերգական ընծայաբերումն է ղինք ստեղծողին, որուն գոյութիւնը կը տեսնէ ամէն մէկ երեւոյթի մէջ, կեանքի մէկ մահուան: Հայր, Տէր, Վարպետ, Մեծ Բանաստեղծ, Մեծ Երաժիշտ, Մեծ Երգիչ մակդիրներով կ'ոգեկոչէ Զայն, եւ այդ խոնարհութեան մէջ իր Աստուծոյն հանդէպ, ոչինչ կայ ստրկական, այլ ախրոյ առաջնորդի մը, ծնողի մը ներչնչած խոնարհութիւնն է իրը: Թակոր ջերմօրէն կը հաւատայ Աստուծոյ ստեղծած ախրոյ ուժին, որ կը փշրէ ցանկութիւններու եւ սահանջներու նիւթական շղթաները: Կորանցուցած է իր կինը, մեծ աղջիկը եւ իր մէկ տղան, բայց այդ վիշտերը չեն կրցած խոտոռել իր խմաստունի մեծ հոգին ու խախտել իր հաւատքը հանդէպ իր սլաշտած Աստուծոյ բարութեան եւ կեանքի գեղեցկութեան:

Աշնոր երգը գղայարանքներու ու բնութեան ներդաշնակութեան խորհրդանշանն է: Մանկութեան կրնէլ վերջ եւրոպական երաժշտութեան, ասլա հնդիկ դասական երաժշտութեան ազդեցութիւնը՝ Թակոր հաւատն տարիքին հասեր էր զուտ անձնական ոճի մը: Աշնոր երգերը կը նկատուէին իբրեւ բանաստեղծութեան զուգահեռ ճոզղ ապրում մը:

Վաթսունի մօտերը Թակոր նկարել ալ սկսած է ու արտադրած մօտ տասը հազար նկար: Հոս ալ բանաստեղծն է որ արտայայտութեան նոր երազ մը կ'օտարագործէ: Իր նկարներուս մասին Թակոր կ'ըսէ. «Նկարներս գծագրուած բանաստեղծութիւններ են:

Թակորի կեանքը յարատեւ եւ անապատ ստեղծագործութիւն մըն էր: Արտադրած է հազարէ աւելի ոտանաւորներ, երկու հազարէ աւելի երգեր, քսանհինգի չափ թատերախաղեր, ութ վէպ, ութէն ինը հատոր պատմուածք ու բազմաթիւ հատորներ՝ ճամբորդական, քննադատական, ընկերային, լեզուական ու իմաստասիրական նիւթերու վրայ՝ որոնք դրական անվիճելի տաղանդի մը վկայութիւնն են:

Անձամբ անգլերէնի թարգմանած է իր պատանութեան գրած բանաստեղծութիւններու հատորը՝ «Պարտիզպանը», որ լոյս տեսած է 1909–ին: Հնդկաստանի ամբողջ բարդ հասարակական կեանքը իր ամենակենդանի արտացոլումը գտած է Թակորի «Կորա» վէպին մէջ: Կորայի կեանքի նպատակը պայքարն է յանուն հայրենիքի ազատագրութեան: «Ան, որ ազատութիւն կը ցանկայ ինքզինքին համար, բայց կը պղտայ իր դրացիին՝ արժանի չէ ազատութեան», կ'ըսէ Թակորի հերոսը:

1913–ին Թակոր կ'արժանանայ Նոպելեան դրականութեան մրցանակին:

«Դէպի Տիեզերական Մարդը» – այս է անունը մտածումներուն անգլերէն հատաքածոյին, խորագիրը, որ լիովին կը պատշաճի իր ամբողջական դիմագծումին:

Թակոր կեանքի բոլոր երեւոյթները եւ հոգիի բոլոր թռիչքները կ'ենթարկէ խոր վերլուծումի, իր նկարչի թափանցող հայեացքով, իր երաժշտի ամենանուրբ լսողութեամբ, իր ներշնչեալի ամենազգայուն թրթռումներով եւ իր բանաստեղծի մարդարէականութեամբ, որ կը ճգտի մարդկային հոգիերը, տառապանքները եւ անձկութիւնները մեղմել: «Կեանքի նպատակը, – կ'ըսէ Թակոր, – ճշմարտութեան, Գեղեցկութեան ու Բարութեան հետապնդումն է, ու կրթութեան նպատակը մարդիկն այդ իտէալներու ճանաչումին ու իրագործումին համբուն վրայ դնելն է»:

* *

Ոչ ոք անմահ է, եղբա՛յր, եւ ոչինչ յաւիտեան կը մնայ:

Այս լա՛ւ իմացիր եւ ուրախ եղիր:

Կեանքը հին ու առօրեական քեռը չէ եւ ոչ ալ մեր բռնած ճամբան երկար է:

Միշտ միակ եւ նոյն երգիչը չէ, որ կ'երգէ եւ ոչ ալ յաւիտեան նոյն հին երգը ան կ'երգէ:

Ծաղիկը կը թառամի ու կը մեռնի, բայց ան, որուն ծեռքն էր, յաւիտեան պիտի չ'արտառուէ ատոր համար:

Այս լա՛ւ իմացիր, եղբա՛յր, եւ ուրախ եղիր:

Բացարձակ լռութիւնն է միայն, որ կը պահպէ երգի կատարելութիւնը:

Կեանքը, ոսկեղէն ստուերներուն մէջ սուզուելու համար, կը թեքի դէպի արեւմուտք:

Սէրն ալ, որպէսզի արցունքները երկինք համբառնան, պէտք է լքէ իր խաղերը եւ սպառէ իր ամբողջ տանջանքը:

Այս լա՛ւ իմացիր, եղբա՛յր, եւ ուրախ եղիր:

Մենք բոլորս կը շտապենք ծաղիկներ քաղելու, որպէսզի սլացող քամին զանոնք իր հետ չտանի:

Ու մեր արիւնը ուժգին կ'եռայ, աչքերը կը փայլատակեն, երբ կը քաղեն այն համբոյրները, որոնք պիտի կորսուէին, եթէ չպաղէինք:

Ագահ ու անհամբեր է մեր կեանքը, եւ բուռն են մեր ցանկութիւնները, որովհետեւ ժամանակը կը հնչեցնէ զանգերն յառաջընթացի:

Այս լա՛ւ իմացիր, եղբա՛յր, եւ ուրախ եղիր:

Մենք չենք ունենար այնքա՛ն ժամանակ, որուն ընթացքին բան մը բռնենք, ապարտեենք ու կտակենք աշխարհին:

Ժամերն իրենց ցնորքները փէշերու տակ պահած գաղտագողի կ'անցնինն ենթընթացով:

Մեր կեանքը կարճ է, ընկե՛ր, ան սիրոյ համար տուած է լոկ քանի մը օր:

Իսկ եթէ ան այդ օրերը տուած ըլլար տանջանքին ու աշխատանքին, կեանքը անվերջ կ'երկարէր:

Այս լա՛ւ իմացիր, եղբա՛յր, եւ ուրախ եղիր:

Գեղեցկութիւնը մեզի սիրելի եւ դուրեկան է, որովհետեւ ան ալ կեանքին պէս կը պարէ նոյն փութանցիկ նուագով:

Դիտութիւնը մեզի համար բաղձալի է միայն անոր համար, որ մեզ ժամանակ բնաւ պիտի չունենանք անոր լրիւ տիրելու:

Ամէն ինչ կատարուած է եւ ամէն ինչ վերջացած սկզբնական երկրնքի մէջ:

Սակայն երկրի խաթուսիկ պատրանքներու ծաղիկներուն մահը միայն կը շնորհէ յաւերժական թարմութիւն:

Այս լա՛ւ իմացիր, եղբա՛յր, եւ ուրախ եղիր:

ՐԱՊԻՆՏՐԱՆԱԹ ԹԱԿՈՐ
«Պարտիզպանը»

* *

Տէ՛ր, սորվեցուր ինծի սիրել մարդիկը, ինչպէս կը սիրեմ իմ անձս եւ դատել ինքզինքս, ինչպէս կը դատեմ զիրենք:

Սորվեցուր ինծի, որ ներելը ամենամեծ ուժն է, իսկ վրիժառութիւնը՝ ամենավախեղճ տկարութիւնը:

Տէ՛ր, գիս ո՛չ ոնրագործ եւ ո՛չ ալ նոխազ ըրէ եւ եթէ սխալիմ, ներողութիւն խնդրելու վեհանձնութիւնը տուր ինծի, իսկ եթէ ինծի հանդիպ անարդարութիւն ըլլայ, ներելու կարողութիւնը շնորհէ:

Օգնէ՛, որ կարենամ ճշմարտութիւնը ըսել զօրաւորներու ներկայութեան եւ անարդար չ՛ըլլամ տկարներու գնահատանքին արժանանալու համար: Թող միշտ հարցերը երկկողմանի շօշափեմ: Թոյլ մի՛ տար քընշնամի նկատել բոլոր անոնք, որոնք համակարծիք չեն ինծի:

Տէ՛ր, եթէ հարստութիւն շնորհես ինծի, մի՛ առներ երջանկութիւնս, մտքիս գնով ուժ մի՛ շնորհեր ինծի, ո՛չ ալ համեստութեանս գնով՝ յաջողութիւն եւ հպարտութեանս գնով՝ համեստութիւն:

Օգնէ՛ չյոխորտալ յաջողութեան պարագային եւ չյուսահատիլ՝ ձախողութեան մէջ: Յիշեցուր ինծի, որ ձախողութիւնը յաջողութեան նախաբայլերէն մէկն է, իսկ եթէ յաջողութիւնն պիտի չպարգեւես ինծի, թոյլ տուր, որ յամառ ըլլամ, զայն հետապնդելու համար:

Եթէ գիս պիտի զրկես առողջութենէն, հաւատոմով լեցուր գիս, եւ եթէ մոռնամ քեզ Տէր, դուն յիշէ գիս քու ողորմածութեանդ, գթութեանդ եւ հետաքրքրութեանդ մէջ, որովհետեւ Դուն ես Ամենակալն ու Ամենակարողը:

ՐԱՊԻՆՏՐԱՆԱԹ ԹԱԿՈՐ

ՄԻ՛ ԸՍԷՔ...
ԱՅԼ ԸՍԷՔ...

1.— *Մի՛ ըսէք՝*

Ատենները *կը պատմեմ*, ատենները *կը կարդամ*,

Այլ ըսէք՝

Երբեմն *կը պատմեմ*, երբեմն *կը կարդամ*:

կամ

Ատեն–ատեն *կը պատմեմ*, ատեն–ատեն *կը կարդամ*:

Այս սովորութիւնը եթէ շատ տարածուած չէ, բայց ընդհանրապէս բոյն դրած է վայելուչ լեզուով արտայայտուիլ վորձողներու բերնին մէջ:

Ընդհանրապէս արեւմտահայերէնի յատուկ ատեն բառը կու դայ դրաբարէն, ուր բառին նախաձեւն էր ատեան եւ կը նշանակէր «ժողով, ժողովարան» (տեղի իմաստով): Ցետոյ սկսաւ գործածուիլ նաեւ «ժամանակ»ի իմաստով, օրինակ՝ «ատեան հողմոյ» (քամիի ժամանակ), «ատենահաս» (ատենին հասնող): Կ'արժէ այս առիթով նշել, որ «ատենահաս»ը Ս. Սարգիսին յատուկ վերադիր մըն էր, ինչպէս կ'երեւի շարականէն. «մեզ ժամանեա միշտ յատենի, ատենահա՛ս Ս. Սարգիս»: Զէ՞ որ այս Սուրբը իրեն դիմողներուն կը հասնէր միշտ ատենին:

Աւելի ուշ՝ «ատեան» եւ «ատեն» բառերը անջատուեցան. «ատեան»ը պահեց իր հին իմաստը (տեղի դաղափար), իսկ «ատեն»ը առաւ նոր իմաստը (ժամանակի դաղափար): Ուրեմն, հիմա «ատեն» կը նշանակէ «ժամանակ»: Սակէ կը հետեւի, թէ մենք կրնանք խօսքին մէջ «ատեն» բառին տեղ գործածել «ժամանակ»: Օրինակ՝

Ատեն մը չերեւցաւ: ժամանակ մը չերեւցաւ:

Ատենին հասաւ: ժամանակին հասաւ:

Երկար ատենէ ի վեր չ'երեւիր: Երկար ժամանակէ ի վեր չ'երեւիր:

Սակայն պէտք է դիտել տալ, որ «ատեն» եւ «ժամանակ» բառերը եթէ պարապակական խնդիր են նախադասութեան մէջ, կը գործածուին եզակի ձեւով միայն:

Հիմա վորձնեցէք «ատեններ կը պտտիմ», «ատեններ կը կարդամ» նախադասութիւնից «ատեններ» բառին տեղ դնել «ժամանակներ» բառը, դուք կ'ունենաք հետեւեալ... բարբարոսութիւնը.

Ժամանակներ կը պտտիմ, ժամանակներ կը կարդամ:

Եղաւ հայերէն:

Քանի որ չեղաւ, այդ պարագային վոխ վ'առնենք «երբեմն» մակբայը եւ հարցը կը լուծուի: Նոյնիսկ կրնանք «ատեն» եւ «ժամանակ» բառերը իրենց կրկնաւոր ձեւերով մակբայարար գործածել: Օրինակ՝

Ատեն–ատեն կը պտտիմ, ատեն–ատեն կը կարդամ:

Ուստի, մի՛ ըսէք՝

Ատեններ *կը պտտիմ*, ատեններ *կը կարդամ*,

Այլ ըսէք՝

Երբեմն *կը պտտիմ*, երբեմն *կը կարդամ*,

կամ

Ատեն–ատեն *կը պտտիմ*, ատեն–ատեն *կը խաղամ*:

2.– *Մի՛ ըսէք՝*

Երբեմներ *սխալ կը խօսին*, երբեմներ *չատակեր են*:

Այլ ըսէք՝

Ոմանք *սխալ կը խօսին*, ոմանք *չատակեր են*:

Այս հրէշութեան ծննդավայրն ալ Թրքերէնն է, որուն մէջ «պարզը» բառը եզակի ձեւով կը նշանակէ երբեմն (իբրեւ մակբայ), իսկ «պարզլար» յոգնակի ձեւով կը նշանակէ ոմանք (իբրեւ անորոշ դերանուն):

Հայերէնի մէջ, սակայն, «երբեմն» բառը միայն ժամանակական մակբայ է, հետեւաբար ո՛չ կը հոլովուի, ո՛չ ալ թիւ ունի, եւ կը նշանակէ միայն ատեն մը, ժամանակ մը, կամ ատեն–ատեն եւ երբեք չունի իմաստը մարդ մը, մէկը ոմն, անորոշ դերանուններուն, որոնց յոգնակին էր ոմանք եւ ո՛չ թէ երբեմներ: Հետեւաբար՝

Մի՛ ըսէք՝

Երբեմներ *սխալ կը խօսին*, երբեմներ *չատակեր են*,

Այլ ըսէք՝

Ոմանք *սխալ կը խօսին*, ոմանք *չատակեր են*:

3.– Մի՛ ըսէք՝

Ետ վերադարձաւ իր տունը, իր գործին,

Այլ ըսէք՝

Վերադարձաւ իր տունը, իր գործին,

կամ

Ետ դարձաւ իր տունը, իր գործին:

Գիտենք, թէ վերադարձաւ բառին մէջ «վեր»ը մասնիկ մըն է, որ կը նշանակէ դարձեալ, նորէն, ետ: Հետեւաբար, երբ կ'ըսենք վերադարձաւ, ըսել կ'ուզենք նորէն դարձաւ, ետ դարձաւ: Ուրեմն, երբ անգամ մը գործածած ենք «վեր» մասնիկը ետ իմաստով, ալ ինչո՞ւ ծանրաբեռնենք նախադասութիւնը աւելորդ բառով:

Թերեւս ոմանք առարկեն, թէ այս մէկը եղած է աւելադրութեան օրէնքով, որ յատուկ է հայերէնի եւ ընդհանրապէս արեւելեան լեզուներուն: Աւելադրութեան օրէնքով, կարելի է նախադասութեան մէջ գործածուած բառի մը վրայ աւելցնել նոյնիմաստ բառ մը: Օրինակ՝ «Մարդը կը ջարդէ, կը փշրէ· «գոյքերը առին, տարին· «լուռ ու մունջ կ'աշխատի· «գող աւազակ դրացի մը ունինք»:

Բայց այս պարագաները լեզուին մէջ դարձած են քարացած ասութիւններ, ուր երկրորդ բառին նպատակն է զօրացնել առաջինին իմաստը: Սակայն «ետ վերադարձաւ»ին մէջ «ետ»ը նման յատկութիւն մը

...ւ, մի՛ ըսէք՝

Ետ վերադարձաւ իր տունը, իր գործին,

Այլ ըսէք՝

Վերադարձաւ իր տունը, իր գործին,

կամ

Ետ դարձաւ իր տունը, իր գործին:

Մ· ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԼՈՌՈՒ ԳՈՒԹԱՆԵՐԳ

Կոմիտասի ոչ ուշ գործերէն կը կարծուի եղած ըլլալ «Լոռու Գութաններդ» հոռովելը, որ ըստ քննադատներու եւ երաժշտագէտներու, կը համարուի մեր ազգային Ֆոլքլորի, նկարագրի եւ բարքերու լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մին, ինչպէս նաեւ արժանաւոր գործ մը համաշխարհային Ֆոլքլորի երաժշտական գրականութեան մէջ:

1902 թուականին, Հոգեւոր Ճեմարանի համերգներու յայտագրի մը մէջ «Լոռվա Գութաններդ» անունով երեւցող այս գործը, յաճախ խմբերգային ձեւով կատարուելէն անկախ, քանիցս ներկայացուած է նոյնինքն Վարպետին կողմէ որպէս մեներգ՝ դաշնամուրի նուագակցութեամբ: Հրատարակուած է նաեւ իր ստորագրութեամբ 1903–ին, Ալվազովսքիի յիշատակին լոյս տեսած ալպիւմի մը մէջ՝ «Լոռեցիներու Գութանի Հոռովել» վերնագրով, կարգ մը ծանօթագրութիւններու յիշատակութեամբ: Ապա, 1914–ին, «Նաւասարդ» տարեգրքին մէջ կը հրատարակէ «Լոռու Գութաններդը Վարդապետուր պիւղի ոճով» ուսումնասիրութիւնը, որմէ ստորեւ կը ներկայացնենք հատուածներ:

«Լոռում տակաւին գործ են ածում հին ձեւի նահապետական գութան: Որովհետեւ, այսպիսով գութանով առանձին–առանձին վար անել չեն կարող, ուստի մի քանի տուն միանում են, տեղական ոճով ասենք, մոտակայ են դառնում, կամ համկալնում՝ համկալ դառնում, մէկ գութան լծում՝ տասներկու լուծ ու վոխադարձ օգնութեամբ վար անում: Համկալ կամ մոտկայ են դառնում, բնականաբար, միմեանց առաւել համակրող ընտանիքները:

Երբ նախապատրաստութիւնը վերջանում ու տասներկու լուծը լրանում է որոշեալ օրը, ճաշից յետոյ՝ իրիկնադէմին, կազմ ու պատրաստ, դուրս են գալիս գիւղէն ու գնում համկալների հողերը՝ հերթով վարելու տարորոշ առաջին օրը եւ առաջին անգամին գութանա–

մօտ մանկական արտը, այսինքն այն մարդու, որին պատկանում է դուռթանը եւ որի հետ մոտկամ են լինում մխանները: Այդ օրը դրծ են դընում հողը, այսինքն ակտամ են՝ մի քանի ակօս են բաց անում, որպէսզի պիչերավարը հեչտուխեամբ կատարեն:

Հողի ծայրը գնալուն պէս, նախ չոկում են դուռթանը, ապա հոտաղները լծերի վրայ են թռչում եւ յետոյ, խոփը հողի կուրծքը պատռելուն պէս, մանկալն ասում է թիւ՝

Օխնե՛լի Աստուած (Օրհնեալ է Աստուած):

Աստուած փառաբանելէն յետոյ ակտում են ձայնով առաւել տալ՝ բուն դուռթաններուը:

Առաւել են են ասում երկու արտի միջոցում պարապ ու անմշակ մնալիք հողին:

... Բուն դուռթաներուն ակտում է, կրկին, մանկալը, կամ, երբեմն, աւագ հոտաղը եւ այն՝ վերի թեւ աղօթքի բառերով, բայց այս անգամ, նախ լծկան անասուններին է ձայնում, հո՛ բացատրելով, ապա բուն աղօթքը կցում՝ լայն ու արձակ երգելով.

Հո՛

Օխնելի Աստուած (Օրհնեալ է Աստուած):

Եւ մինչ մանկալը քաշում է դեռ վերջին վանկի ձայնը, մխանները՝ բոլոր դուռթանատրներն իւ միասին երգն առնում են նրա բերանից եւ աշխոյժ ու պայծառ, եռանդուն ու ազատ, ձայնակցում են եղանակելով.

Յիշելի Աստուած (Յիշեալ է Աստուած)

Հո՛ հո՛, Յո – ա – , Հո՛ հո՛ հո՛...

Յետոյ չարունակում են լծկաններին քաջալերող, արագ ու զուարթ ոճով.

Հո՛ – հո՛յ – յո՛ – ա՛

Պոհ՛ քե, գոմէշ

Տա՛ր, հա գոմէշ,

Հո – հո՛յ, յո՛,

Ապա յաջորդում է մի հանդարտիկ, քնքշիկ ու մեղմիկ եղանակ:

Եւ իւրաքանչիւր լծկան, անուն-անուն, չոյում ու փայփայում են այս սրտաբաց ու զեղուն բառերով.

Պռէրէ ջան, հօ՛ Պռռրռ

Հռ պռի – գի՛ ջա՛ռ

Հռ – ռռլ, այ, հօ՛ – ռռլ այ էէ մատաղ

Այսպէս երգում են այնքան, որ դուքանը հասնում է հողի ծայրը, ուր խաղուն ու կայտառ ձայնով աւետիք են տալիս լծկաններին, թէ հանգստի ժամը հասնում է, ուստի անասուններն աւելի աշխոյժով ու ճկուն են քաշում դուքանը՝ շարժելով սիրունիկ պոչուկները: Նոքա շատ լաւ հասկանում են՝ առաւելը հասնելուն պէս հանդիստ են առնելու, մինչեւ որ հոտաղները դուքանը հանեն, չրջեն ու տեղաւորեն միւս ակօսի ծիրի բերանը: Առաւելին մօտեցած ժամանակ երգում են այս կտորը, որ եղանակի վերջաբանն է եւ ամենաարագն է.

հռ՛յ դռւս եղաւ հռ՛ – ա

Հռ՛յ դռւս եղաւ հռ՛ –

Հռ՛յ դռւս եղաւ հռ՛ –

Հռ՛ ռռ հռ՛ռռ հռ .....

... Այսպէս ընութեան գրկում, բաց դաշտում, ամառուայ ամիսներին՝ Յունիսի վերջերից մինչեւ Յուլիսի սկիզբները, իւրաքանչիւր օր, իւրաքանչիւր դիշեր, իւրաքանչիւր դիւղի դաշտերում, վարելահողերում, չորս կողմից արձագանգում են բազմերանգ դուքանների բերկրալից ու դունապեղ ձայները, որոնք լեցնում են ցնծութեամբ դիւղացու սիրտը՝ նրան ուժ ու աշխոյժ տալիս եւ յոյս՝ կրկին մէկ տարուայ պաշարի»:

Քաղեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ՐԷԻՍԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՌԱԾ

Ուրիշներ ուրախացան Հու ծնունդիդ համար՝ երբ դուն կու լայիր. ապրէ այնպէս մը որ կարենաս ուրախանալ մահուանդ րոպէին՝ երբ ուրիշներ կու լան:

Գառզակյան

ՉԱՆՉԱՆՔ ՄԵՐ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԻԱՄ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Հայ կնոջ աւուրը շատ հինէն իսկ կապուած է բարեգործութեան· այս բառով պէտք չէ հասկընալ միայն բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն, այլ նաեւ գործօն մասնակցութիւն, մանաւանդ եկեղեցիներու կառուցման մէջ:

Մեր հին պատմութեան մէջ շատ են օրինակները ճարտարապետ տիկիններու, սակայն ամենուրէք կ'անջատուի մին, իր կառուցուածքներուն թիւով:

Մարիամ Բագրատունին Սիւնեաց իշխանուհին էր, որ իր այրիութիւնը նուիրած էր Աստուծոյ, ոչ միայն բարեպաշտութեամբ, այլ նաեւ եկեղեցիներ եւ մենաստաններ կառուցելով: Իր եղբայրը՝ Շապուհ Սպարապետ, նոյնպէս իշխանուհին էր, որ իր այրուցել (վանեվանի Ս· Լուսաւո-

ԱՅԾԵՄՆԻԿ ՈՒՐԱՐՏՈՒ

Այծեմնիկ Ուրարտուն եղած է եթէ ոչ ամէնէն նշանաւոր, գոնէ ամէնէն հանրածանօթ խանդակագործուհին: Ան եղած է մեր օրերու առաջին կին խանդակագործը:

Երեւանի մէջ հաստատուելէ առաջ, ուսանած է Մոսկուա եւ Պաքու:

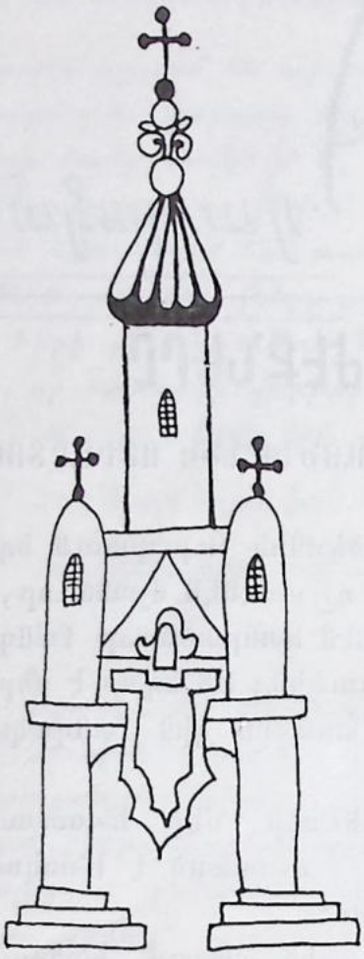
Առաջին անգամ հանրութեան երեւցած է 1926–ին: Մոսկուայի մէջ, ռուս խանդակագործներու միութեան կազմակերպած ցուցահանդէսին:

Իր գործերէն շատերը երեւանի թէ Հայաստանի տարբեր խաղաղներու մէջ կանգնեցուած են:

Ստեփան Շահումեանի յիշատակին նուիրուած իր խանդակը արժանացած է առաջին մրցանակի, 1929–ին կազմակերպուած մրցումի մը:

րիչը), կ'ապաւինի իր բրոջ փոր-ձառութեան եւ ճարտարութեան:

Բագրատունի Մարիամի գործերէն է նաեւ Սեւանայ վանքը եւ Շոչուագի Պետրոսի անուան եկեղեցին:

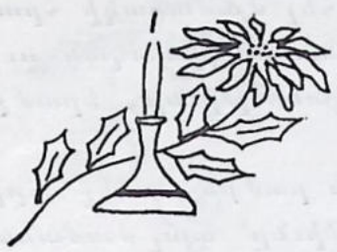

Ճարտարապետութեան մէջ նաեւ, հինէն ի վեր մեծ դեր ունեցած է կենաց ծառը, որուն մէջ յատկապէս ընդգծուած են սերմի, ծաղկի եւ պտուղի օրկաններուն զաղափարապատկերները, որոնք կեանքի ընթացքը կը խորհրդանշեն: Այս տուճարապատկերները, կենաց ծառի զարդարապետական վերարտադրութիւնը եւ զարդացումը կը ներկայացնեն:

Այս վայրենի զարդը կը դրսեւորէ զաղափարը կճղակաւոր կենդանիներու, որոնք երեւան եկած են կենաց ծառի զարդարապատկերներուն մէջ: Եղնիկին պարանոցէն վար, ուր պէտք էր ըլլար մարմինը, կայ կենաց ծառի խորհրդապատկերը:

Քաղուած՝
«Հայուհին Պատմութեան Սուղեւ դրքէն:
Հեղինակ՝
Հ. ՎԱՐԴԱՆ Վ. ՀԱՑՈՒՆԻ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԽՈՀԵՐ

Նորը, անասովորը, անծանօթը, արդիական հոմանիշներ են, որոնք քաշողականութիւն մը ունին այսօրուան մարդուն համար եւ կը կախարդեն մեր ժամանակակիցները:

Նորը հրապուրիչ է բոլոր տարիքի ու տարբեր պատրաստութեանց տէր մարդոց համար. փոքրիկին նոր խաղալիքը, պատանիին ու պարմանուհիին նոր զգեստները, տանտիրոջ տան նոր կահաւորումը նոյնքան գրաւիչ են: Գիտութեան մէջ նոր փորձերու կիրարկումը, անասուոր երեւոյթներու մեկնաբանութիւնը եւ անկոխ մարզեր նուաճելու մարմաջը եւս յայտնի են մեզի: Գրականութեան եւ արուեստներու մէջ նոր հոսանքներու երեւումը, նորարարութեան անհամար փորձերը–նոր խօսք ըսելու եւ մանաւանդ նոր ձեւով ըսելու փափաքը աւելի քան զօրաւոր է այս օրերուն:

Նորութիւնը եւ արդիականութիւնը մեր մտքին մէջ առհասարակ առընչուած են երիտասարդութեան գաղափարին հետ: Երիտասարդն է որ ունի ուժը, երազը եւ երեւակայութիւնը փորձելու նոր բան մը, որվելու եւ կիրարկելու նոր ձեւեր նախկիններէն տարբեր, թերեւս նոյնիսկ տարօրինակ, բայց թարմ չունչով եւ այժմէական: Ուրեմն՝ հայ երիտասարդութիւնը տալիք ունի իր անձնական, ընտանեկան եւ հասարակական կեանքին: Եթէ արդիականութիւնը եւ նորութիւնը առնենք մակերեսայինէն վեր իրենց խորունկ ըմբռնումին մէջ – ի՞նչ ձեւով կարելի է նորոգել եւ ըլլալ արդիական: Ի՞նչպէս կարելի է առօրեայի տաղտուկէն եւ մեքենականութենէն դուրս գալով դառնալ ստեղծագործ եւ տիւնամիք: Ի՞նչպէս կարելի է իմաստաւորուած կեանք մը ապրիլ եւ ըլլալ նոր, մենք մեզի եւ մեր շուրջիններուն համար: Ահաւասիկ տասնաբանեայ մը, որ կրնայ մեր մտածումները առաջնորդել այդ ուղղութեամբ:

1.– Թօթափիլ հին տարուան կեղտերը – քէնն ու նախանձը, փոքրոգութիւնը, անձնական հաշիւները: Հաշուեյարդարի ենթարկել նախորդ տարուընէ մնացած փոքր ու մեծ խնդիրները:

2.— Լայնախոհութիւն կոչուած հիանալի առաքինութեան հետ ծանօթանալ եւ ջանալ համտեսել անոր բարիքները:

3.— Նոր բան մը սորվիլ ամէն օր եւ սորվելով անցնել ազատ ժամերը, մշակել նախասիրութիւնները, քայլ պահել ժամանակի հրատապ հարցերուն հետ՝ քաղաքական, կրթական, տնտեսագիտական ու ազգային: Երբեք չմոռնալ արուեստները, դրականութիւնը, երաժշտութիւնը մեր առօրեային համընթաց:

4.— Ունեցածէն, վիտցածէն ու սորվածէն բաժին հանել ուրիշներուն եւ տալու մէջ գտնել վերապրոյն երջանկութիւնը՝ տալ ժամանակին՝ հոգիէն, միտքէն եւ էութենէն:

5.— Մշակել նոր բնաւորութեան ու նկարագրի պիծեր եւ դարձնել ինքզինքը աւելի դրաւիչ որպէս անհատ:

6.— Մտածելու եւ զգալու նոր ձեւեր փորձել՝ տարբեր նախկին մտածելակերպէն ու ապրելու կերպէն:

7.— Ձաւակները եւ ամուսինը սիրելու նոր ձեւեր որոնել եւ զանոնք հասկնալու նոր լուսարձակներ փնտռել:

8.— Պատկանած միութեան եւ կազմակերպութեան մէջ ներմուծել նոր միտքեր, նոր աւիշ եւ կենդանութիւն:

9.— Հին սերունդին հետ գործակցութեան նոր ձեւեր որդեգրել որպէսզի նեղդաշնակ ընթանան գործերը եւ երիտասարդութեան ուժն ու ծերութեան իմաստութիւնը միասնաբար դառնան օրհնութիւն մեր պատկանած ժողովուրդին:

10.— Որոնել ներընչման եւ խանդավառութեան նոր ակունքներ, որպէսզի չպակսին խանդն ու երանդը երիտասարդութեան՝ անձնական ու հասարակական կեանքին մէջ:

Ինչպիսի՛ պահեր կարելիութիւններ ունի երիտասարդութիւնը:

Նոր Տարին կարելի է դարձնել իսկապէս ՆՈՐ, մեր կեանքին տալով նոր իմաստ ու բովանդակութիւն: Նոր Տարին մեզ դարձնելու է իրապէս ժամանակակից ու արդիական:

Կը ձայնակցինք հանճարեղ չարականագիր Ներսէս Շնորհալիին, կրկնելով՝

Նորոգող հնութեանց,

Նորոգեա եւ զիս,

Նորոգ զարդարեա:

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՏԵՍՏՆԵՐ

Ծխական կենցաղները հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ ընդունած են հնադոյն ժամանակներէն: Ժողովրդական ծօներն ու ծէսերը յաճախ առատ հիւրասիրութեամբ յատկանշուած են: Որոշ ուտեստեղէնի տեսակներու անուննները կապուած են տուեալ ծօնի հետ, որովհետեւ պարտադիր կերպով պատրաստուած են միայն այդ ծօներուն համար, ինչպէս «պասի տոլմա, պասի զաթա, ռասնի պաս» եւայլն:

Ժամանակի ընթացքին շատ մը հին սովորութիւններ մոռցուած են եւ ծօնական ուտեստներուն մէկ մասն ալ կորսնցուցած են իրենց նախկին խմաստը, մնալով որպէս պարզ կերակուրներ:

Հայերը շատ հինէն ի վեր զբաղուած են երկրագործութեամբ, կապուած են հողին եւ մշակները են զանազան հացահատիկները, որոնք եղած են անոնցի հիմնական տեսակը. անոնց մշակումէն ստացուած տեսակներով՝ ալիւր, ցորտր, կորկոտ, պատրաստեր են հաց, զանազան թխուածքներ եւ կերակուրներ:

Կաղանդին, իւրաքանչիւր ընտանիքի մէջ կը թխուէին կաղանդի հացեր, որոնք կը կոչուէին տարի, կրկեչի կամ տուլաթ կրկենի:

Խմորը չաղելու միջոցին մէջը որեւէ իր կը դնէին՝ մատանի, կոր-իզ կամ մանր դրամ եւ խմորը կը բաժնուէր ընտանիքի անդամներուն, անասուններուն եւ արտերուն թիւին համեմատ: Որու որ բաժին իյնար պահուած իրը, անոր տարին յաջողակ կ'անցնէր. իսկ եթէ հացը թխելու միջոցին կ'խուէր, այդ տան համար վորձանքի նշան կը համարուէր:

Միջինքը նոյն խմաստը ունեցող հաց էր. սակայն կը թխուէր մեծ պահքի կէսին եւ այդ պատճառով խակ կը կոչուէր միջինք:

Կլկալ կամ զուլաճ կոչուող հացերը ցորենի հատ կը խորհրդանշէին եւ կ'ունենային կլոր ձեւ, մէջտեղը ծակով: Այս հացերը գոմէշի կամ եզան եղջիւրներուն կ'անցնէին, որպէսզի այդ տարի հացի հոտը ցորենով լեցուի:

Նոր տարուայ շատ տարածուած կերակուրներէն մէկն էր հէրիսան կամ կորկոտը եւ կը նշանակէր տնտեսական առատութիւն:

Անուշապուրը դաշտերու արտասաւորութեան խորհրդանիշ եղած է. նաեւ արեւելեան ժողովուրդներու քով տարածուած է նոյն իմաստով: Սովորութիւն եղած է անուշապուրէն ղրկել դրացիներու եւ բարեկամներու որպէսզի անոնց տարին «անուշ» անցնի:

Քաղաքի մէջ ընդունուած էր ընկոյզով եւ մեղրով պատրաստուած դոշինաղը. թխուածքներէն դիւղի մէջ ընդունուած էր գաթան, իսկ քաղաքի մէջ՝ փախլաւան, որ ըստ հայերուն «թխուածքներու թագուհին» է:

Բրինձոյ փլաւը ջրօրհնէքին քաղաքը պատրաստուող ճաշ մըն է, ընդհանրապէս զարդարուած չամիչով, նուշով եւ արմաւով:

Աղանձը կամ խեծաղը Տեառնընդառաջի տօնին կը պատրաստըւէր: Աղանձի պնակը երեք անգամ կը դարձնէին կրակին շուրջ, յետոյ կը բաժնէին ներկաներուն: Երկրագործ երիտասարդները ցորենի յատուկ խուրձեր կը վառէին նուիրական բոցով եւ հասկերը փշրելով կ'ուտէին եւ կը բաժնէին ներկաներուն, որպէս «օրհնաբեր»:

Փոխինդէ ճաշը աւանդական սովորութեամբ Ս. Սարգիսի պարտադիր ճաշն էր, որուն համար ալ շաբաթը կը կոչուէր նաեւ փոխինդի շաբաթ: Այդ օրը աղի բլիթներ կը պատրաստէին: Ծոմապահ ամուրիները նախ կ'ուտէին փոխինդը, յետոյ՝ աղի բլիթը եւ կը քնանային առանց ջուր խմելու. իրենց երազին մէջ ով որ ջուր տար, ան կ'ըլլար իրենց ապագայ ամուսինը:

Բնապաշտական հմայութեան, առատութեան եւ բարեկեցութեան մտայնութիւնը չափազանց ցայտուն կերպով դրսեւորուած է բարեկենդանի տօնի ժամանակ, որ բոլոր միւս տօներէն կ'առանձնանար ուտելիքներու բազմազանութեամբ եւ առատ կերուխումով:

Այս տօնին աւելի շատ մանղէն կերակուրներ կը պատրաստուէին, ինչպէս տոլմայ, քիւֆթա, բողրաշ, խաշլամայ եւայլն:

Սակայն լաւագոյնը կը մնար խորոված ոչխարը: Ոչխարի փորը ցաւարով եւ զանազան համեմներով կը լեցնէին եւ կարելէ առաջ կը կախէին թոնիրին մէջ մինչեւ կարմրի. այդ կերակուրը կը կոչուէր զավամա կամ բրեան:

Այդ օրերուն այնքան շատ կ'ուտէին, որ Բարեկենդանի վերջին կիրակին կը կոչուէր «Պատռելու կիրակի»:

Բարեկենդանի առատ կերուխումէն ետք, մարմինը հանդիստի կը կարօտէր. անմիջապէս կը սկսէր մեծ պահքը, կը տեւէր եօթը շաբաթ

եւ խաւօրէն կը պահուէր, վիտակցելով անոր առողջապահական անհրաժեշտութեան: Մեծ պահքը կը զուգադիպէր ճիշդ այն եղանակին, երբ պարենամթերքը կը սկսէր նուազիլ: Կենդանական իւղի փոխարէն բուսական իւղ կը գործածուէր, իսկ պանիրի փոխարէն՝ զանազան բանջարեղէններէ պատրաստուած թթուներ: Ամէնէն շատ գործածուող կերակուրներէն էին պասի տոլման, ածիլը, մախոխ ապուրը, անժուռ ապուրը եւ ոսպնեպասը: Թխուածքներէն կը պատրաստէին պասի գաթա, կուտապ, խորոջ, ժընղալով կամ սեւնջարով հաց:

Զատկական ամէնէն տարածուած եւ շատ հին սովորութեամբ ուտելիքը ներկուած հաւկիթն էր մերձաւոր արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ մինչեւ քրիստոնէութիւնը: Հաւկիթը կը խորհրդանշէ վերածնող բնութիւնն ու կեանքը: Այդ օրը կ'եփէին կարթով սամիր եւ կը ցանէին այգիներուն եւ արտերուն, որպէսզի բերքը առատ ըլլայ: Այդ օրը մատաղ կ'ընէին եւ կը բաժնէին ժողովուրդին:

Մաղվազարդի երեկոյեան, ամէն ընթրիքի սեղանին, ուրիշ ուտելիքներէ զատ, պէտք էր անպայման թանապուր եւ հատիկ ըլլար. հատիկը ջուրով եփելը անձրեւաբեր տարուայ գաղափարը կը մարմնաւորէ:

Ուլկախոցին, տարուայ ննջեցեալներուն համար, տարածուած սովորութիւն էր: Ուլը մաքրելէն ետք կը կախէին թոնրին մէջ, եւ թոնրի բերանը խուփով կը ծածկէին: Եփելէն ետք կը տանէին գերեզմանոց, վաւաշով կը բաժնէին նախ աղքատներուն եւ ետքը միայն կ'ուտէին ննջեցեալին հարազատները: Այդ կերակուրը կը կոչուէր խորովու, բառթարային ձեւերն են՝ խուրդու կամ խրով: Այս կերակուրը յատկապէս Նաչի տօնին կը պատրաստուէր:

Տարեկան տօնացոյցի հետ կապուած ծէսերը եւ ծխական կերակուրները նպատակ ունեցեր են օգնել երկրագործութեան անասնապահութեան. իսկ ընտանեկան իրադարձութիւններուն կապուածները, եղած են օգնելու մարդու դիմաւոր երեք փուլերուն՝ ծնունդի, հարսնիքի եւ մահուան:

Ծննդկանին խաւիծ, հատուիա եւ ձուածեղ կը կերցնէին, որպէսզի ան շուտ կազդուրուէր եւ երեխան առատ կաթ ունենար: Անոր այցելող կիները իրենց հետ հալվա եւ ձուածեղ կը բերէին. այդ կը կոչուէր «ծննդկանաքրեղան»:

Երեխային կնքելէն ետք հացկերոյթ տեղի կ'ունենար եւ կը կոչէր կնքահաչ: Եթէ կնքուողը տղայ է, նաեւ մատաղ կ'ընէին, իսկ եթէ աղջիկ է, ճաշը անյուղ կ'ըլլար. կնքահաչին համար կը պատրաստուէր, հարիսա, փիլաւ եւ խաշլամա:

Առաջին ակռան հանելուն, ակռահատիկ կ'ելլէին եւ կը լեցնէին երեխային դլխուն. ասոր խմաստը այն է, թէ երեխայի լինտերն ալ թող ճայթին եւ ակռաները դիւրին դուրս գան, ինչպէս որ հատիկները կը ճայթին եփելէն ետք:

Համայական զօրութիւն վերագրուած է չէքէլէքի հացին. եթէ երեխան ուշ սկսէր քալել, մայրը այդ հացի մէջտեղը կը հանէր եւ ոտքերը կ'անցնէր մէջը. միւս երեխաները կու գային հացը հափշտակելու. իսկ մայրը կը յորդորէր իր փոքրիկն, որ վազէ եւ ետ առնէ հացը. կը հաւատար որ անկէ ետք երեխան կը սկսէր քալել:

Ախան կլոճը սակաւակաթ կիները կը թխէին եւ կ'երթային «կաթնաղբիւր» կոչուող սրբատեղին. վեց պատառ կլոճ կ'ուտէին, եօթնեորդը կը դնէին աղբիւրի գլխին եւ եօթը ափ ջուր կը խմէին, հաւատալով որ լրենց կաթը կ'առատանար: Այս ծէսին մէջ բացայայտ է ջուրի կենարար ուժին վերագրուող զօրութիւնը:

Հարանիքը մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ ծէսերով կը նշուէր: Հարանիքէն առաջ կար նշանդրէքի ծէսը, որուն համար ոչխար կը մորթըւէր եւ կ'եփուէր խորոված, խաշլամա, ճուաձեզ եւ բրինձով փիլաւ: Զուգնեւորները կ'եփէին ցաւարով փիլաւ: Ինչպէս արեւելեան ժողովուրդներուն, նոյնպէս հայերուն մէջ ընդունուած էր հալվան. սակայն նշանդրէքի հալվան կը տարբերէր միւսներէն. անոր վրայ խաչաձեւ չամիչ չարուած կ'ըլլար, իսկ մէջտեղը կտոր մը շաքար կը դրուէր. այսպէսով կ'ապահովէին բարեկեցիկ կեանքի ապահով ակզբնաւորութիւնը:

Հարսնիքին կը պատրաստէին նշանդրէքի կերակուրներէն. սակայն որոշ շրջաններ կը պատրաստէին նաեւ հրիչտա փիլաւ, մսով յայնի, տոլմա եւայլն: Ամէնէն յարդի կերակուրը բրեանն էր, որ նուէր կ'ուղարկուէր հարսին հօրը, կամ կը տարուէր փեսային տունը մեծ ակուառդով մը:

Յաջորդ օրը, տղայի տան մէջ, հարսնեւորները խաչով կը հիւրասիրէին:

Նշանդրէքի եւ հարսնիքի ամէնէն ընդունուած թխուածքը պաթան էր, որ կը թխուէր թէ՛ աղջկան եւ թէ՛ տղուն տունը, հիւր եկող կիներն ալ կը բերէին լրենց հետ:

Հարսին հագուստները հագցնելու առեն, քաւոր կինը մեծ քաթա մը կը դնէր հարսին գլխուն, յետոյ կը կտրէր եւ կը բաժնէր ներկայ

կիներուն. այդ կը կոչուէր «դամաթի դաթիա», որմէ կտոր մըն ալ քաւոր կինը կը դնէր հարսին բերանը:

Հարսին տուն բերելէն ետք, կնաւորը քառասուն հաւկիթով ճուաձեզ կը պատրաստէր եւ կը հիւրասիրէր բոլոր նշանուած աղջիկները, որպէսզի անոնք ալ անհրաժեշտ հարս եւ բազմածին մայր ըլլալու բախտը ունենան:

Մեծ լմաստ ունէր քաւորին պատրաստած «կենաց ծառը», որը զարդարուած կ'ըլլար միրգերով, կարմիր ներկուած հաւկիթներով եւ անուշեղէններով: Ծառին մէջտեղը ամրացուած կ'ըլլար եփած հաւ, վորը չամիչով եւ բրինձով լեցուած:

Կենաց ծառը կը դրուէր հարս ու փեսային առնելակը եւ անոր վրայ եղած ուտելիքներէն կը շարուէր ափսէի մը մէջ, որպէսզի անոնք դիչերը կամ առաւօտեան ուտեն:

Որոշ շրջաններու մէջ հաւի վոխարէն դաթիա կամ նուռ կը դնէին: Դաթիան որպէս բարեկեցութեան, իսկ նուռը՝ պտղաբերութեան խորհրդանշան:

Կենաց ծառի լմաստը այն է, որ նորահարսը բազմածին ըլլայ, իսկ նորակազմ ընտանիքը ծառի նման ճիւղաւորուի:

Ուշագրաւ է, որ հարսի տունը հարսնալոզ, իսկ փեսայի տունը դաթիա կը թխէին եւ կը դրկեն աղջականներու եւ բարեկամներու, որպէս հարսնիքի հրաւէր:

Հոգեհացի կնրատուրներէն ամէնէն բնորոշը չէլափլան է եւ խաչլաման, նայած թէ թաղման արարողութիւնը երբ է, պահքի՞ն թէ պարզ օրերուն: Որոշ շրջաններուն, պարզ օրերուն կ'եփէին հարխաս, փիլաւ, ճուաձեզ, իսկ եթէ պահք է, էրիշտով ապուր, ածիկ եւ դոչարով ճաչ:

Բոլոր ճաշկերոյթներուն ընդունուած է դինին եւ օղին: Ուրախ առնախմբութիւններու մէջոցին, տեղանէն անպակաս էին թաց եւ չոր միրգերն ու անուշեղէնները:

Մ Տ Ա Ծ Ո Ւ Մ

Պզտիկ խոհանոցը մեծ տուն կը չինէ:

ԽՄԻՉՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Խմիչքները ընդհանրապէս կը հրամցըւին մեծ գաւաթներու մէջ եւ քնաւ չեն լեցուիր բերնէ բերան:

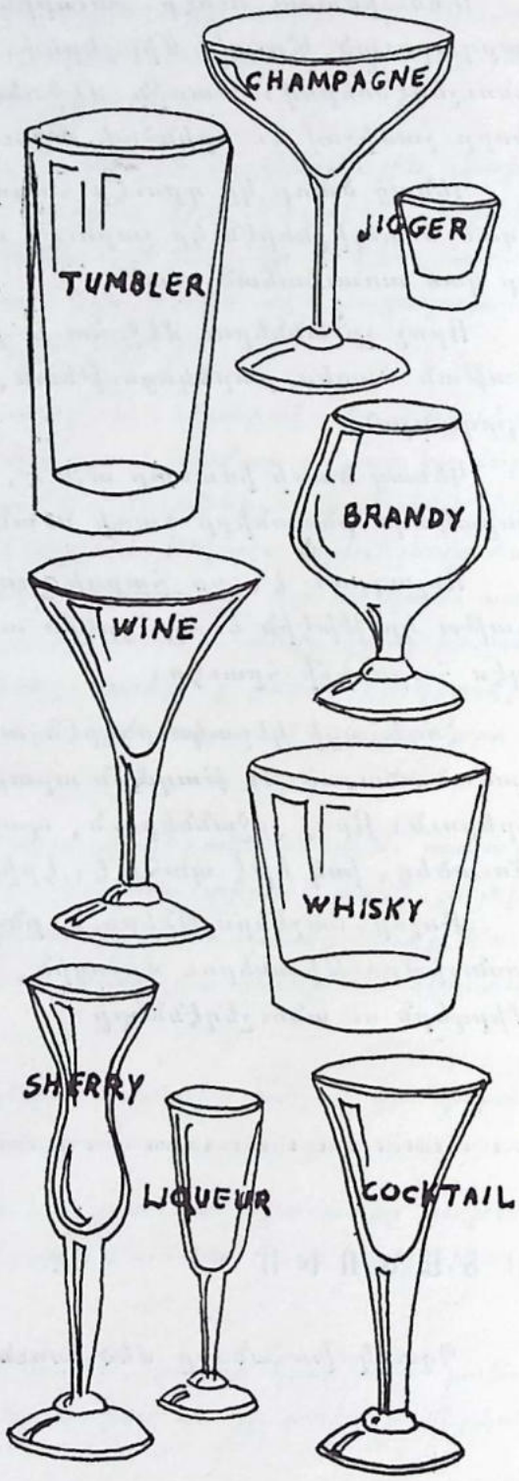
Ընդհանրապէս գաւաթները պէտք է գօտիներով (յատուկ գաւաթի) պատըսպարուին, որովհետեւ գաւաթը ձեռքին մէջ կը տաքնայ, իսկ խմիչքը պէտք է մ'իչտ պաղ ըլլայ:

Ուիսքիին ընդհանրապէս կը հրամցուի լայն, գրեթէ չիտակ գաւաթներու մէջ, որոնք կ'առնեն վեց օնզ (մօտաւորապէս 12 ապուրի դդալ):

Մեծ քանակութեամբ հրամցուող խմիչքները (ինչպէս օշարակ, ճկլէկ, ճին եւայլն) կը հրամցուին երկար եւ չիտակ գաւաթներու մէջ, որոնց կը տրուի թամպլըր անունը:

Պրէնտիի նման հին եւ սուղնոց լիքէորները կը հրամցուին փոքր լիքէորի գաւաթներու մէջ: Կարելի է սակայն գործածել ուռուցիկ «Նափոլէոն» գաւաթներ, քիչ մը խմիչքով, որովհետեւ լայն գաւաթներու մէջէն խմելով, կարելի է վայելել նաեւ խմիչքին բոյրը:

Խմիչքի գաւաթներու հաւաքածոն պէտք է այնպէս ըլլայ, որ գաւաթի մէկ տեսակ գործածուի մէկէ աւելի խմիչքներու համար. բայց բոլոր պարագաներուն ալ նախընտրելի է ունենալ ապակիէ գաւաթներ, որովհետեւ

թէեւ ոսկեզօծ եւ արծաթ պատառիները դեղեցիկ են, սակայն խմիչքին համը կը փոխեն:

Գինիի եւ ֆոէքէլի համար կը թելադրուի գործածել կակաչաձեւ պատառիները, զորս կարելի է դիւրութեամբ գտնել բոլոր ապակեղէնի խանութներուը:

ԴԱԽԱԹՆԵՐՈՒ ԵՐԻԶ

Էմոնի մը ջուրը բաց ամանի մէջ դնել, ուրիշ ամանի մը մէջ փոչի շաքար դնել. խնրաքանչիւր պատառիի երիզը թաթխել նախ էմոնի ջուրին մէջ, յետոյ շաքարին մէջ ձգել վայրկեանի մը համար. ուշադրութեամբ վերցնել, որպէսզի շաքարը չթափի. դնել սառին տեղը մինչեւ որ սառի: Լեցնել խմիչքները, ուշադրութիւն ընելով, որ սառած մասը չպրսպուի:

Այս երիզը դեղեցիկ տեսք կ'ապահովէ պատառիներուն, մանաւանդ եթէ շաքարը գունաւոր ըլլայ:

ԳԻՆԻՆԵՐ, ԱՆՈՆՑ ՏԵՍԱԿԸ, ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Գինին կարելի է բացատրել պարզօրէն որպէս խաղողի հիւթը. եթէ ձեռքի մէջ ճզմենք ոեւէ մր խաղող եւ հիւթը ձգենք պատառիի մը մէջ, ժամանակ մը ետք գինի կ'ունենանք. ալքոլին գոյութիւնը բնական է խաղողի հիւթին մէջ եւ այդ հիւթը պահելու բնութեան ձեւն է:

Գինիի տարբերակները կ'առաջանան հողի եւ կլիմայի յարաբերութիւններէն, որոնցմէ կ'ազդուի խաղողը. այս երկու ազդակներուն ազդեցութիւնը այնքան մեծ է, որ նոյն տեսակի խաղողի թուփ մը, ուրիշ արտ մը փոխադրելով, կրնայ ամբողջովին տարբեր տեսակի գինի արտադրել:

Արժէքաւոր գինին այն է, որ զոհացուցիչ է համով, գոյնով եւ երեւոյթով, առանց քիմիական նիւթերու կամ շաքարի օժանդակութեան:

Զանազան անուններ կան գինիները յատկանշող. սէկտ չունինք պահանջ բոլորը գիտնալու. կը բաւէ, որ գիտնանք թէ հետեւեալներէն ո՞ր խումբին կը պատկանի որոշ գինի մը:

1.— Ախորժաբեր գինիներ

2.— Ճաշի ճերմակ գինիներ

3· Ճաշի կարմիր գինիներ

4· Քաղցրեղէնի քաղցր գինիներ

5·— Փայլող գինիներ

Այս հինգ տեսակներուն եւ զանազան անուններուն մէջ, գինիի համաշխարհային 12 տեսակներ կան, զորս կարելի է ճանչնալ գոյնէն, հոտէն եւ համէն: Այդ 12 տեսակներն են.

1· Ախորժարեր գինիներ՝ Ջերրի եւ վէրմութ

2· Ճաշի կարմիր գինիներ՝ Քլարէթ եւ Պըրկընտի

3· Ճաշի ճերմակ գինիներ՝ Սոթէրն եւ Րայն Ուայն

4· Քաղցրեղէնի գինիներ՝ Բորթ, Մատէյրա, Ուայթ Բորթ

5· Փայլող գինիներ՝ Շամբէյն, Սբարքլինկ Պըրկընտի

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՍՊԱՍԱՐԿԵԼ ԳԻՆԻՆԵՐԸ

Թէեւ գինի սպասարկելու օրէնքներն ու կանոնները անհամար են՝ մասնագէտ դառնալու համար, սակայն կան քանի մը հիմնական օրէնքներ, զորս տանտէր մը կամ տանտիկին մը պէտք է գիտնայ եւ զորս կու տանք ստորեւ.

1· Միշտ պէտք է նկատի ունենալ, որ լավագոյն որակաւոր գինիները կը վերապահուին մասնաւոր առիթներու համար: Պարզ ճաշի մը համար, լաւ գինիով պէտք է բաւականանալ. իսկ այդ անպայմանօրէն չատ տուղ գինի չի նշանակեր:

2· Եթէ հիւրերդ բաւական հասկցող են գինիէ, չատ աւելի կը տպաւորուին լաւ գինիով մը, քան թէ պոռոտ անուն կրող սվեռակով:

3· Նախընտրելի է գինիները դնել այնպիսի վաճառատուներէ, որոնց տէրերը կրնան քեզի օգնել իրենց փորձառութեամբ եւ կարծիքներով:

4· Ճաշի մը ընթացքին կը յանձնարարուի գործածել միայն մէկ տեսակ, միջակ որակի գինի, ինչպէս քլարէթ կամ րայն:

5· Մասնաւոր առիթներու կարելի է ճաշի ընթացքին գործածել վայլող գինիներ, ինչպէս շամբէյն:

6· Կարմիր կամ թեթեւ ճերմակ գինիները դրեթէ բոլոր ճաշերուն հետ ալ կը գործածուին:

7· Զգուշանալ չոր գինի սպասարկելէ քաղցրեղէնի հետ եւ կարմիր գինի սպասարկելէ ձկնեղէնի հետ:

Փորձուած է, որ կարմիր գինիները ձկնեղէններու հետ անախորժ, մեսաղեայ համ կ'առաջացնեն:

8· Գինիները լաւագոյն պայմաններու համար, շիշերը նախ դնել սառնարանին մէջ, մէկ կամ երկու ժամուայ համար, յետոյ դնել սառոյցի ամանին մէջ, քսան վայրկեան: Իսկ եթէ գինին պիտի հրամցուի սենեակի տաքութեան աստիճանով, պէտք է շիշերը երկու կամ երեք ժամ մնան այդ սենեակին մէջ, ուր պիտի հրամցուին:

Գինիները բնաւ արուեստական միջոցներով չտաքցնել, որովհետեւ կրնան աւրուիլ:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՊԱՀԵԼ ԱԻԵԼՑԱԾ ԳԻՆԻՆԵՐԸ

ա·— Ճաշի գինիներ (պարզ գինիներ)

Նկատի առնելով ալքոլի ցած համեմատութիւնը այդ գինիներուն մէջ, աւտնք կ'աւրուին օդին հետ հաղորդակցելով, նոյնիսկ եթէ կրկին խցանով պոցուին:

Եթէ սառնարանը դրուին, աւրուիլը քանի մը օրով կ'ուշանայ, բայց կարելի չէ արգիլել զայն:

Ի՞նչ ընել պահելու համար:

Անաւարտ մնացած գինիի շիշերը լաւագոյն խցանել, պահել սառնարանին մէջ, բայց գործածել մէկ կամ երկու օրուայ ընթացքին:

Եթէ կ'ուզէք պահել մէկ շաբթուայ համար, կարելի է պարպել գինին փոքր շիշերու մէջ, խցանել մանաւանդ խցաններով եւ պահել սառնարանը:

Եթէ մնացած գինիները կ'ուզէք գործածել մէկ կամ ձուկ եփելու համար (ոչ քաղցրեղէն), կարելի է քանի մը կաթիլ ձէթ աւելցնել շիշին մէջ, որպէսզի պահպանող խաւ մը կազմէ գինիին վրայ եւ պահել սառնարանէն դուրս:

բ·— Աբերէթիփի կամ չոր գինիներ:

Բացուելէ ետք, այդ գինիները կարելի է պահել մինչեւ երեք շաբաթ, բայց ուշադրութիւն ընել, որ երկար ատեն օդին չմնան:

Մեր նախորդ թիւի կնոջական բաժնին մէջ տուած էինք ցանկը այն նիւթերուն, որոնք տեղ պիտի գտնէին Պարբերաթերթիս «կնոջական» բաժնին մէջ: Սակայն, նկատի առնելով, որ ներկայ թիւը լոյս կը տեսնէ Նոր Տարուան ու Ս· Ծնունդի տօնական օրերուն, նիւթերու ցանկին մէջ խախտում մը կատարելով, տեղ կու տանք հայկական ուտեստներու եւ խմիչքներու վերաբերող նիւթերու:

Կ Ո Ջ

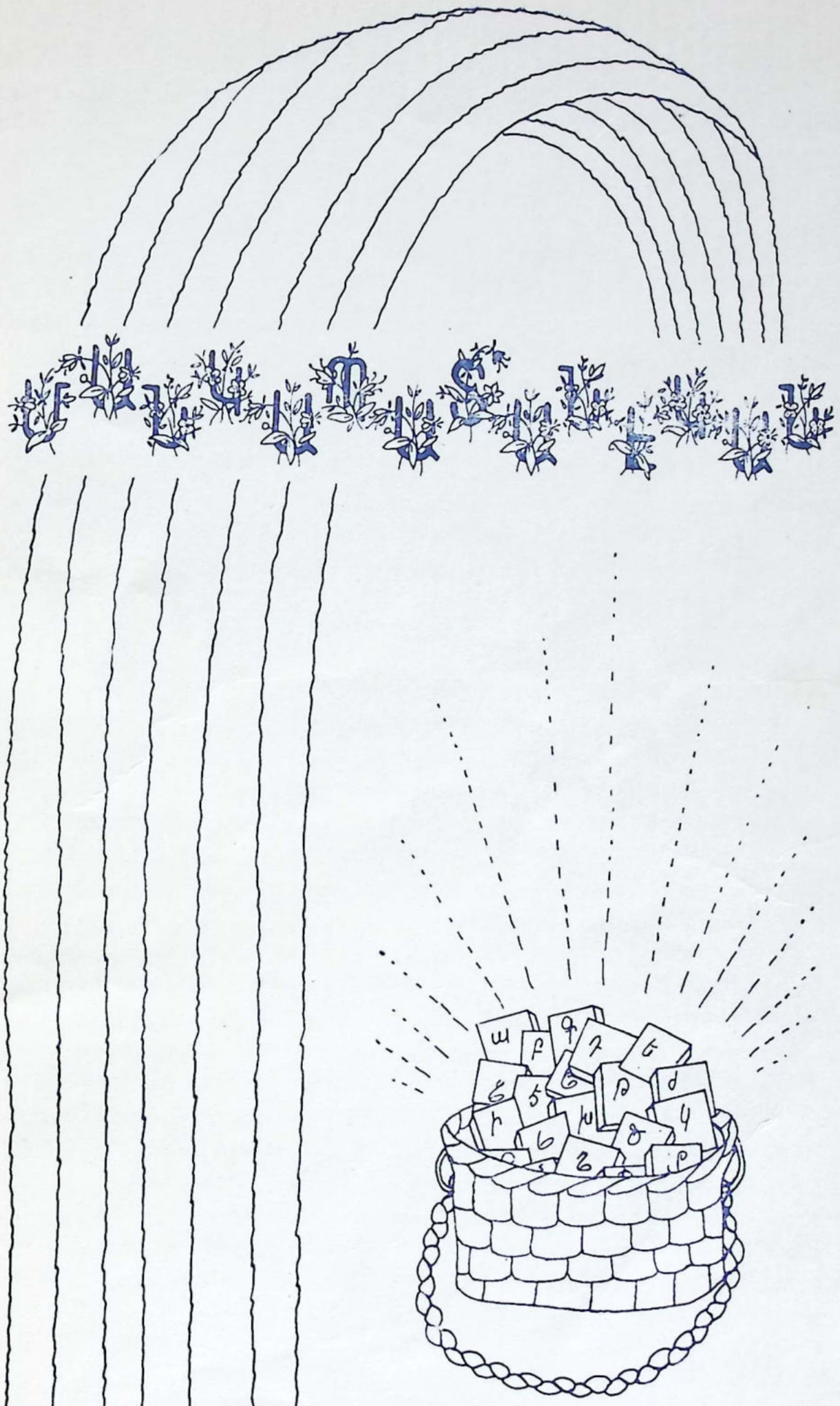
Ազգ. Հայկազեան երկսեռ վարժարաններու Հոգաբարձութիւնը ձեռնարկած է, Հայկազեան վարժարանի «ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ»ի մը պատրաստութեան՝ հիմնադրութեան վաթսունամեակին առթիւ: Երկար ժամանակէ ի վեր նիւթին կապակցութեամբ հաւաքուած արխիւներէն մեզի կը պակսին առաջին շրջանի, 1922–1928 տարեշրջաններուն՝ յատուկ մանրամասնութիւններ:

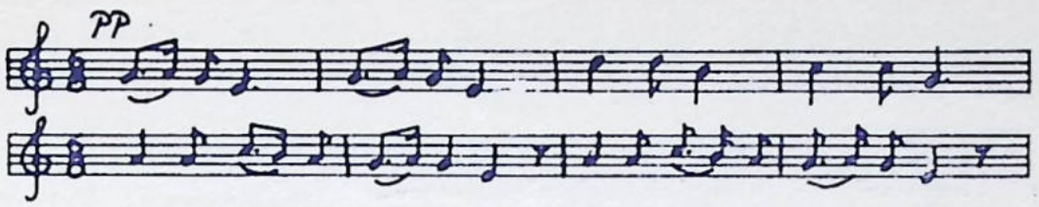
Արդ, որպէսզի մեր գործը կարելի եղած չափով ամբողջական ըլլայ, 1922–1928 տարեշրջաններու անդրանիկ շրջանաւարտներէն, մասնաւորաբար անոնք որոնք տակաւին կ'ապրին Հալէպի մէջ, կը խնդրենք որ ապահովեն մեզի այդ մանրամասնութիւնները, կապ պահելով վարժարանիս մանչերու բաժնի տնօրէն՝ Պրն. Փ. Դերձակեանին հետ, անհրաժեշտ տեղեկութիւնները հաղորդելու, որպէսզի շուտով ձեռնարկենք գործնական քայլերու՝ հրատարակութեան:

Մեր աշակերտներէն, թերեւս այսօր տատիկներ ու մամիկներ, կը խնդրենք որ քաջալերեն հանդիսանալ մեր սկսած գործին, անպակաս հրատարակելու համար մեր վարժարանին, իրենց վարժարանին՝ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆը:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Ընթերցողներէն կը խնդրուի ներկայ կոչին բովանդակութենէն տեղեակ պահել վերոյիշեալ շրջանաւարտները, եւ անհրաժեշտ պարագային հարկ եղած օգնութիւնը ցոյց տան անոնց, որպէսզի ներկայանան Տնօրէնութեան:

ԼՈՒՌ ԳԻՇԵՐ, ՍՈՒՐԲ ԳԻՇԵՐ

Ձիտուսի Ծննդեան իսկական թուականը անյայտ է։ Քրիստոնեաները մինչեւ 4–րդ դար, Ձիտուսի Ծննդեան կապուած որոշ տօն մը չունէին։ Նախապէս Յունուար 6–ը կը նկատուէր Ձիտուսի մկրտութեան թուականը. հայերս այդ թուականը մինչեւ օրս պահած ենք որպէս Ծննդեան թուական, մինչ լատիններուն, ասորիներուն եւ յոյներուն Դեկտեմբեր 25–ը կը տօնեն որպէս Ծնունդ։

Թէեւ Ձիտուսի Ծննդեան կապուած տօնակատարութիւնները կը տարբերին երկրէ–երկիր, սակայն Ձիտուսի Ծնունդը կը մնայ այդ տօնակատարութիւններուն առանցքը։

Նոր Տարուայ առթիւ ազգականներ եւ բարեկամներ իրարու նուէրներ կ'ընեն. առիւծ ձեւով մը յիշեցում է Աստուծոյ նուէրին՝ Ձիտուսի Ծննդեան, մոգերու բերած նուէրներուն եւ ընտանիքի անդամներուն միջեւ զոյութիւն ունեցող սէրոյ։

Մոգերը Հրէաստանի մերձաւոր երկիրներէն եկող իմաստուններ էին, որոնք երբ լսեցին Ձիտուսի Ծնունդը, եկան իրենց յարգանքի նուէրները տարաւ Մանուկ Ձիտուսին։ Անոնք Ձիտուսի բերին ոսկի՝ որպէս

ճոխութեան նշան, ընդհանրապէս թաղաւորներու ընծայուած, կնդրուկ (անուշահոտ խունկ մը) Աստուծոյ յատուկ ընծայ եւ զմուռս (դառնահամ խէժ) ընծայուած Փրկիչէն:

Մոգերը (Մելքոն, Գասպար եւ Պաղտասար) թաղուած են Իտալիոյ Միլանօ քաղաքը՝ մինչեւ 1162 թուականը, ուրկէ անոնց աճիւնները փոխադրուած են Գերմանիոյ Քէոլն քաղաքի մայր եկեղեցին:

Հակառակ ասոր, նուէրներու փոխանակումը հինէն՝ հռովմէացիներէն եկած սովորութիւն մըն է, որ կը կատարուէր Քալէնդի տօնին առիթով. Քալէնդը կը համընկնի Յունուար 1–ին: Սովորութիւն էր մշտական նուէրներ նուիրել իրարու, քաղուած Սթրէնիա չաստուածուհիին անառաներէն: Աւելի ուշ եկած է իրարու կարկանդակ եւ մեղր նուիրելու սովորութիւնը, որպէսզի Նոր Տարին քաղցրութեամբ լեցուն ըլլայ:

Նոր Տարուայ առաջին օրը կը կոչուի Կաչառներ: Սովորութիւն է այդ օրը, նաեւ նախորդ գիշերը ամբողջ տեղան քանալ, ամէն տեսակի բարիքներով լեցուն:

Սովորութիւն է նաեւ, որ ազգականներ եւ բարեկամներ այցելեն իրարու, շնորհաւորեն Նոր տարին եւ բարեմաղթութիւններ ընեն: Այդ առիթով հիւրերը կը պատուասիրուին քոնեակով եւ քաղցրեղէնով: Քոնեակը խմիչքի մը համաչխարհային անունն է, որուն մենք կու տանք բարկօղի բարդ անունը: Բարկօղին կծու օղիի խմաստ ունի եւ ներքին տաքութեան զգացում մը յառաջ կը բերէ խմողին մէջ:

Մինչեւ 18–րդ դար, հայերուն համար տարուան գլխաւոր տօնը Նաւասարդն էր, որ կը հանդիպէր Օգոստոսի 11–ին: Այդ օրը մեծ տօնակատարութիւններ, պարեր, խաղեր եւ իրախճանքներ տեղի կ'ունենային: Քրիստոնէութեան տարածումին հետ, մոռցուեցաւ Նաւասարդը, որուն փոխարէն ակսանք տօնել Նոր Տարին՝ Յունուար 1–ին եւ Քհուսէ Ծնունդը՝ Յունուար 6–ին. սակայն մնաց գոյարճութեան եւ իրախճանքի սովորութիւնը Նոր Տարուայ համար:

Գալով կաղանդի ծառին, կը պատմուի, թէ Ծնունդի գիշեր մը, Գերմանիոյ մէջ քրիստոնէութիւն քարոզող տուրբ մը՝ Սուրբ. Պոնիֆաս, կը կացինահարէ եւ կը տապալէ մինչ այդ տուրբ համարուող ծառ մը, որուն տակ մարդկային գոհեր կը մատուցուէին: Կը պատմուի, թէ տապալող ծառին տեղ, հրաշքով մը մշտականաչ եղեւին մը

կը յայտնուի: Ուրիշ առասպել մը կ'ըսէ, թէ Ձիւտաի ծննդեան գիշերը բոլոր ծառերը ծաղկած են, հակառակ տիրող ցուրտին: 1604 թուականէն արդէն Կաղանդի առիթով տուներէն ներս եղեւինները զարդարելը սովորութիւն դարձած է ամբողջ աշխարհի մէջ, թէեւ այդ սովորութիւնը Գերմանիայէն ծագում առած է:

Կաղանդ Պապուկին օտար երկիրներու մէջ, մանաւանդ Անգլիա եւ Ամերիկա, կը կոչեն Սանթա Քլոզ· այդ եկած է Սուրբ Նիքոլաս անունէն: Սանթա Քլոզը կարմիր հագուստներ կը հագնի, ճերմակ մօրուք ունի եւ իր եղնիկներէ քշուող սահնակով միջքրիսմներուն նուէրներ կը բերէ կաղանդին:

Սուրբ Նիքոլասը Արքեպիսկոպոս մըն էր, 4-րդ դարուն, Փոքր Ասիոյ Միւրա եւ Լիւկիա քաղաքներուն: Հետագային ան իր ծնած օրը ունեցող (6 Դեկտեմբեր) սուրբ մը եղած է: Հոդոքական չարժումը Ամերիկայի մէջ մանաւանդ, այս սուրբը վերակերպած է մեր գիտցած Կաղանդ Պապուկին, որ Փաթիա Նոէլ կը կոչուի Ֆրանսայի եւ Գանատայի մէջ:

Նոր Տարուան առիթով, մեր բոլորին տուներէն ներս նոր օրացոյցներ պիտի ըլլան, որոնց վրայ երբեմն կը հանդիպինք կարզ մը պիրերու, որոնք թէեւ քով-քովի են, սակայն բառ չեն կազմեր եւ քիչ մը անհամատատ կը թուին. սակայն այդպէս չեն. անոնք հայերուն որդեգրած ձեւն են թիւեր գրելու եւ ունին իրենց օրէնքները: Իւրաքանչիւր բառ հայերէն այբուբենէն թիւ մը կը նշանակէ, ինչպէս յատակ է վարի ցանկին մէջ.

Ա : 1 , Ժ : 10 , Ճ : 100 , Ռ : 1000

Բ : 2 , Ի : 20 , Մ : 200 , Ս : 2000

Գ : 3 , Լ : 30 , Յ : 300 , Վ : 3000

Դ : 4 , Խ : 40 , Ն : 400 , Տ : 4000

Ե : 5 , Ծ : 50 , Շ : 500 , Ր : 5000

Զ : 6 , Կ : 60 , Ո : 600 , Ց : 6000

Է : 7 , Հ : 70 , Չ : 700 , Ւ : 7000

Ը : 8 , Ձ : 80 , Պ : 800 , Փ : 8000

Թ : 9 , Ղ : 90 , Ջ : 900 , Ք : 9000

Օ : 10000

Ֆ : 20000

Այս ձեւով, 1981 տարին կը դրենք այսպէս.

1000 : Ռ , 900 : Ջ , 80 : Ձ , 1 : Ա

Եւ կը ստանանք Ռ Ջ Ձ Ա

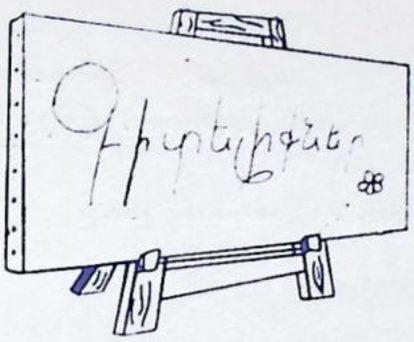
Սակայն հայկական տարեթիւը թուարկումը կը սկսի 551–ին. այսինքն իսկական հայկական թուականը ունենալու համար, պէտք է հետեւեալը ընենք.

1981 — 551 : 1430

1000 : Ռ , 400 : Ն , 30 : Լ : Ռ Ն Լ

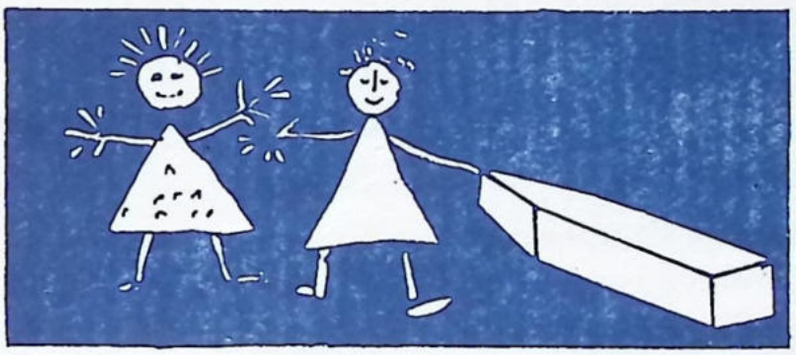
Ստորեւ կու տանք նաեւ հայոց տոմարի ամիսները, հռոմէական օրացոյցի (Յուլեան տոմարի) ամիսներուն բաղդատելով :

Արաց (Յունուար), 30 օր, Մեհեկան (Փետրուար) 30 օր, Արեգ (Մարտ) 30 օր, Ահեկան (Ապրիլ) 30 օր, Մարերի (Մայիս) 30 օր, Մարգաց (Յունիս) 30 օր, Հրոտից (Յուլիս) 30 օր, Յաւելեալ (Օգոստոս) 5 օր, Նաւասարդ (Օգոստոս) 30 օր, Հոռի (Սեպտեմբեր) 30 օր, Սահմի (Հոկտեմբեր) 30 օր, Տրէ (Նոյեմբեր) 30 օր, Քաղոց (Դեկտեմբեր) 30 օր :

Կ Ա Խ Ի Ճ Ը

Գրատախտակի վրայ գործածուած կաւիճը ընդհանրապէս կը շինուի քիմիական կրային նիւթէ, կամ գանճէ: Փոշի կաւիճը կը կոչուի նաեւ «փարիզեան խմոր»: Այս գանճը կ'օգտագործուի կարգ մը կաղապարներու շինութեան եւ ատկոր թեկուզներու դարմանումի եւ ներքին պատերու փորագրութեան համար:

ՄԱՏՆԱՀԵՏՔԵՐ

Մարդուն մատնահետքերը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն անոր ինքնութեան ճշդումին մէջ: Աւրպարեւ ոճիրի մը պարագային, ոստիկանութեան առաջին պարտականութիւնը կը համարուի ոճիրի վայրին մէջ փնտռել ու գտնել ոճրագործին մատնահետքերը: Այդ հետքերու յայտնաբերման պարագային կարելի է ճշդել ոճրագործին ինքնութիւնը, որովհետեւ ձեւնի փաթիլներուն նման որեւէ մարդու մատնահետքերը չեն նմանիր այլ մարդու մը մատնահետքերուն, նոյնիսկ եթէ այդ երկուքը երկուորեակներ են: Մատնահետքերու ընդհանուր վիճերը բայարձակապէս անփոփոխ կը մնան ծնունդէն մինչեւ մահ:

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

Հայերը կը կարծեն թէ միայն մէկ Արարատ (լեռ) կայ, այն ալ Հայաստանի մէջ. ո՛չ, վեց հատ Արարատ կայ.

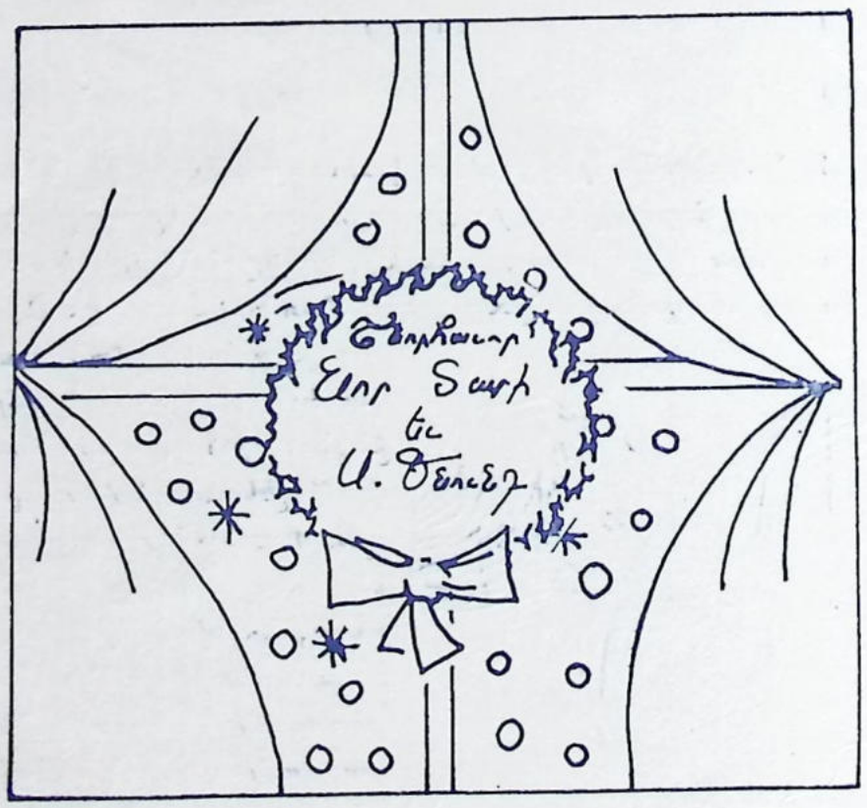
— Հայաստանի մէջ բուն Արարատ լեռը:

— Աւստրալիա կղզիին մէջ Արարատ անունով քաղաք մը եւ խիստ փոքր լեռ մը:

— Հիւսիսային Ամերիկայի Վերճինիա, Ալապամա եւ Բէնսիլվանիա նահանգներուն մէջ մէկ մէկ Արարատ անունով փոքր քաղաք կայ:

Բայց այս բոլոր Արարատները իրենց անունը կ'առնեն մեր Հայաստանի Արարատէն:

ՎԷՃ

Ինչպէս յայտնի է՝ Տարին չորս դուստր ունի՝ Գարուն, Ամառ, Աշուն եւ Ձմեռ: Հարազատ, բայց իրարմէ այնքան տարբեր, որ ոչ մէկը միւսին նման չէ: Տարին իր ժամանակը կը բաժնէր դուստրերուն մէջեւ, եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը երկրի վրայ կ'իշխէր երեք ամիս, ապա իր տեղը կը զիջէր յաջորդ քրոջը: Եւ ամէն մէկ քոյր իր իրաւունքները այնպէս անբիծ կը յանձնէր միւսին, այնպէս անբիծ Գարնան կը յաջորդէր Ամառը եւ Աշնան՝ Ձմեռը, որ մարդոց համար դժուար էր ճշդրտօրէն որոշել, թէ յատկապէս ո՛ր օրը սկսաւ Գարունը եւ ո՛ր օրը աւարտեցաւ Ամառը կամ Ձմեռը:

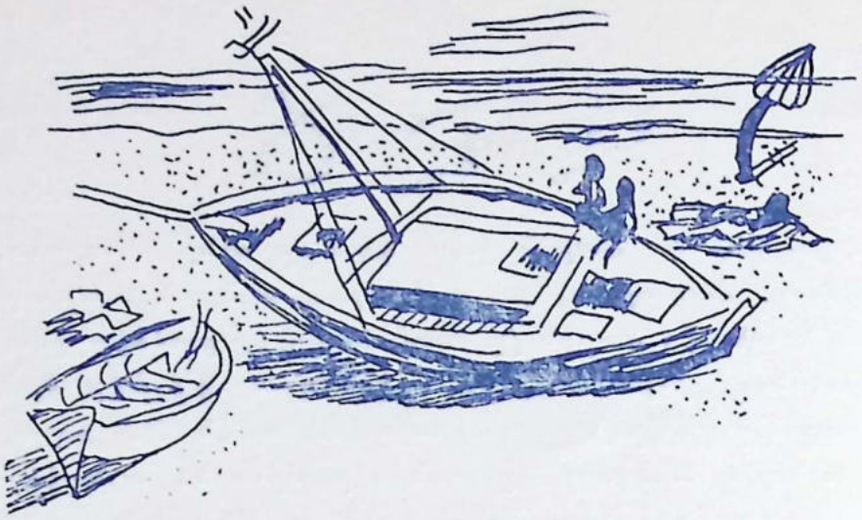
Տարին կը տեսնէր, որ կան մարդիկ, որոնք դժգոհ են իր Ձմեռ դստրիկէն, ուրիշներ կը դժգոհին Ամառ դստրիկէն, ոմանք՝ Գարնան անձրեւներէն, իսկ ոմանք ալ՝ Աշնան մառախուղներէն:

Տարին որոշեց այնպիսի եղանակ ստեղծել երկրի վրայ, որ չաւերուն սիրելի ըլլայ: Կանչեց դուստրերը, անոնց ըսաւ.

— Բոլորդ ալ ինծի հաւասարապէս սիրելի եւ հարազատ էք: Բոլորդ ալ սրտիս մօտ էք, դուք այդ գիտէք: Բայց մարդիկ կը տրտնջան, ոմանց համար ձեզմէ մէկը աւելի հաճելի է, եւ միւսը՝ ոչ: Ոմանք կը սիրեն ձիւն, ոմանք անտանելի կը գտնեն զայն: Ոմանք կը սիրեն տեբեւաթափ, իսկ ոմանք տերեւաթափիդ անհարթելիօրէն կը տխրին: Մարդ կայ՝ կը հրճուի ամառնային օրերով, որովհետեւ ջուրերը կը տաքնան եւ անոնք կը սկսին լողալ գետերուն եւ ծովերուն մէջ: Իսկ ոմանք ալ, Ամա՛ռ, քեզ չեն կրնար տանիլ քու անչափ տաքութեանդ ու տօթիդ համար: Ի հարկէ, ամէնէն աւելի սիրուած է Գարուն դբաստրիկս. բայց պատկերացուցէք, որ կան մարդիկ, որոնք Գարունը կը համարեն դեղեցիկ, բայց անպատուղ: Այնպէս, որ ես որոշած եմ ընտրել ձեզմէ միայն մէկը, որ չաւերուն սիրելի ըլլայ: Սակայն ես կը փափաքիմ նախ լսել ձեր կարծիքը:

Առաջին անգամ խօսեցաւ տաքարիւն Ամառը:

— Ի հարկէ, — ըսաւ ան, — ես իմ քոյրերս չատ կը սիրեմ: Երկրի վրայ իշխելու համար, ինչպէս գիտէք, երբեք անոնց հետ չեմ վիճած: Ես սիրով կ'ընդունիմ Գարնան հրաժարականը եւ յօժարակամ իմ իշխանութիւնս կը զիջիմ Աշնան: Բայց եթէ դուն որոշած ես ամբողջ

տարուայ իշխանութիւնը տալ մեզմէ միայն մէկուն, եթէ դուն կը մըտածես մարդոց բարօրութեան մասին, ապա իշխանութիւնը միայն ինծի պէտք է տաս:

— Ինչո՞ւ, – ըսին միւս քոյրերը:

— Ամիկա բոլորին հաճելի կ'ըլլայ: Որովհետեւ ամրան կը հասնի հացը: Միրգերը, պտուղները եւ ամէն տեսակ բարիքները կը հասնին եւ կը ճոխացնեն ամրան ընթացքին: Ամրան միշտ ալ ուտելու բան կը ճարուի. հազուադէպ է, որ ամրան սով պատահի: Ես կը կերակրեմ մարդիկը, կենդանիները եւ թռչունները. բոլորը պոհ կ'ըլլան, եթէ ամբողջ տարին երկրի վրայ իշխէ ձմեռը Ամառը:

Տարին մօտքը չոյեց եւ խօսքը տուաւ միւս դուստրին:

Աշունն ըսաւ.

— Ամառ քոյրիկը իրաւունք ունի: Ան իրապէս կը կերակրէ բոլոր ընչաւորները, եւ ամբողջ տարին անոնք կ'ուտեն ամրան բարիքները: Բայց եթէ չըլլայ Աշունը, այսինքն՝ եթէ չըլլամ ես, ապա ամրան ընթացքին ոչ մէկ բարիք կ'ըլլայ: Ուրեմն՝ պէտք է իշխանութիւնը տալ ինծի:

— Ինչո՞ւ, – ըսին միւս քոյրերը:

— Մի՛թէ պարզ չէ: Որպէսզի ամրան ընթացքին բերք ու բարիք ըլլայ՝ անհրաժեշտ է աշնան ընթացքին վարել ու ցանել: Բոլոր սերմերը աշնանային հողին վրայ կ'իյնան, եւ անոնց հարկաւոր է խոնաւութիւն: Եթէ մշտապէս տաք ամառ ըլլայ, ապա ոչ մէկ սերմ կը ծլի ու կ'աճի:

Տարին չոյեց մօրուքը եւ զգաց, որ մօրուքն ահագին երկարած է: Ասաքը տուաւ Ձմեռին:

— Ես, — ըսաւ Ձմեռը, — երբ կը հագնիմ իմ ճերմակ զգեստները՝ կը դառնամ տարուայ ամենագեղեցիկ եղանակը: Իմ գեղեցկութիւնս հանրայայտ է, սակայն ես պիտի խօսիմ իմ այն օգուտներուն մասին, զորս կու տամ մարդոց: Նախ, բոլոր Նոր Տարիները կը սկսին ինձմով: Պատկերացուցէ՛ք, որքա՜ն կը տխրին մարդիկ, եթէ Նոր տարի չըլլայ: Որքա՜ն կը տխրին մանաւանդ երեխաները, որոնք անհամբեր են տարիով մը եւս մեծնալու համար: Աւասիկ, ես եմ որ հողին մէջ կը կուտակեմ այն խոնաւութիւնը, առանց որուն Գարնան ոչ մէկ ծիլ կ՝աճի, ոչ մէկ աղբիւր դեռնի տակէն դուրս կը ցայտէ, ոչ մէկ գետ կը ծնի եւ ոչ մէկ արտ ու մարդ կ՝ոռոգուի: Ձմեռը մարդոց օրտին աւելի մօտ է. անոնք կը նստին տաք վառարաններու շուրջ, հեքիաթներ կը պատմեն: Հարսանիքներու մեծ մասը ձմրան տեղի կ՝ունենայ: Ահա որքան բարիք կու տամ մարդոց: Ուրեմն՝ արդարութիւն կ՝ըլլայ, և ի՛նչ իշխեմ միայն ես:

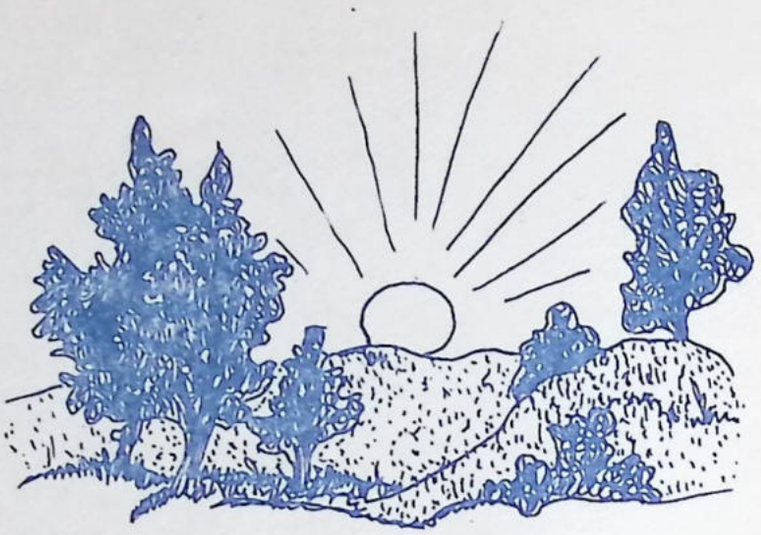

Տարին կրկին չոյեց իր մօրուքը, որ աւելի երկարած էր: Ասաքը տուաւ Գարնան:

Գարունը հնչուն ձայնով ըսաւ.

— Ի՛նչ ըսեմ ես իմ մասին... Ո՛վ չի ճանչնար զիս, իմ գեղեցկութիւնը, իմ կայծակները երկնքի որոտը, իմ անձրեւները, գոյնզգոյն ծաղիկները, զորս կը

բերեմ ու կը սփռեմ հանդերուն ու դաշտերուն մէջ: Ուրախութիւնըն ու բերկրանքը, զոր կը բերեմ բոլորին համար: Ձմեռէն ետք մարդիկ կարծես զարձեալ կը վերածնին: Ես կանաչով կը զարդարեմ բնութիւնը եւ իմ տեսքը բերկրանք կը պատճառէ ոչ միայն մարդոց, այլ նաեւ ամբողջ կենդանական աշխարհին: Հարաւէն կը թռչին կու գան չուող թռչունները, բոյն կը դնեն... Ինչո՛ւ երկարել, գարունը վերածնութիւն, երիտասարդութեան եւ ղեղեցկութեան խորհրդանիշն է: Մարդիկ պիտի ցանկային, որ երկրի վրայ յաւիտենական գարուն ըլլար, որովհետեւ ամէն մարդ գարնան ինքզինք երիտասարդ ու առողջ կը զգայ: Մարդիկ միայն կ'ողջունեն, եթէ ամբողջ տարին իշխելու իրաւունքը դուն միայն ինծի տաս: Երեւակայեցէ՛ք՝ ամբողջ տարին երկրի վրայ ծաղկուն գարուն է...

Բոլորը այսպէս խօսեցան: Եւ մինչ կը խօսէին, տարին իր մօրուքը կը չոյէր: Ու որքան կը չոյէր, այնքան մօրուքը կ'երկարէր:

—Բոլորդ ալ իրաւունք ունիք, – ըսաւ ան, – բոլորդ ալ համոզիչ խօսքեր ըսիք: Բայց ես տեսայ, որ դուք այնպէս իրարու կապուած էք, որ առանց ձեզմէ մէկուն մէւսը պիտի կորանցնէր իր իմաստն ու նշանակութիւնը... Ի՞նչ ընել, – կը խորհէր Տարին:

Մինչ կը խորհէր՝ կը չարունակէր չոյել մօրուքը: Այնքան խորհեցաւ ու չոյեց, որ յանկարծ տեսաւ, թէ մօրուքը հասած է ոտքերուն ծայրը եւ ամբողջովին ճերմկած:

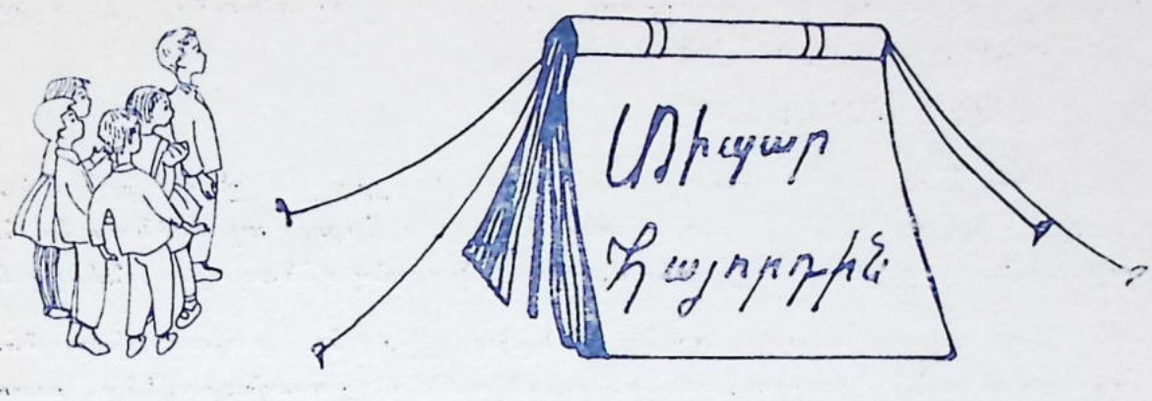
— Վա՛յ, – ըսաւ, – ժամանակս չբաւեց, որ հարցը լուծեմ: Իմ անցեալի դիրքը երթալու ժամանակն է: Ես արդէն հին տարին եմ, իմ դոյութեան միայն վայրկեան մը մնացեր է..

Անոր վերջին խօսքին հետ բոլոր ժամացոյցները զարկին ժամը տասներկուքը: Հին տարին գնաց, վէճը մնաց չլուծուած:

Եկաւ նոր տարին:

Ի՞նչ կը վճռէ ան:

ԶՕՐԱՑՐ ԽԱՉԱՓԵԱՆ

ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նամակը դրաւոր խօսակցութիւն մըն է բացակայի մը հետ. հետեւաբար, պէտք է ըլլայ պարզ, սրտագին, անկեղծ եւ յարգալից:

Թանկ որ աւելի հանդարտօրէն մտածուած խօսակցութիւն մըն է, ուրեմն նամակագրութեան մէջ կը պահանջուի դիւրի մաքրութիւն, բառերու ընտրութիւն եւ նախադասութիւններու համաձայնութիւն:

Երբ նամակ դրելու կը նստիս, մտքիդ առջեւ բեր անձը՝ որուն կը դրես, նկատի առ անոր տարիքը, աստիճանը, նկարագիրը եւ քեզի հետ ունեցած կապը: Որքան բնական եւ խօսակցութեան ձեւով դրես՝ այնքան կը յաջողիս եւ դիմացինիդ հաճոյք կը պատճառես:

Երբ նամակի մը պիտի պատասխանես, կրկին կարդա՛ զայն եւ պզտիկ ծրագիր մը շինէ դրելիքներուդ մասին, որպէսզի նամակդ անկապ խօսքերու տպաւորութիւնը չձգէ ստացողին վրայ: Նախ դրէ, թէ ե՛րբ ստացար իր նամակը եւ թէ վրադ ի՛նչ տպաւորութիւն գործեց, յետոյ անցիր նամակիդ չարժառիթին եւ ըսելիքդ դրէ պարզ եւ յստակ: Զմոռնաս հետաքրքրուիլ դիմացինիդ անձով, գործերով եւ ընտանիքով: Թոյլ տրուած է քանի մը զուարճալի դէպքեր կամ նորութիւններ աւելցնել, որմէ ետք պէտք է վարկել նամակը սէրդ եւ յարգանքդ բացայտող խօսքով մը:

ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹԸ

Որեւէ թուղթի վրայ կարելի չէ նամակ դրել: Նամակը կը պահանջէ մաքուր եւ ճեւաւոր թուղթ. լաւագոյնը ճերմակն է. կարելի է դործածել վարդագոյն կամ կապտորակ թուղթեր:

Պէտք է սեւ կամ կապոյտ մելանով դրել նամակները. կարգ մը մարդիկ կը սիրեն կանաչը կամ մանուշակագոյնը, սակայն ներելի չէ

կարմիր մելանով կամ մատիտով գրել. առաջինը անհաճոյ է, երկրորդը՝ անքաղաքավարութիւն:

ՈՐՈ՞ՒՆ ՆԱՄԱԿ ԳՐԵԼ

1.— Առաջին պարտականութիւնդ ծնողքիդ եւ ընտանիքիդ հանդէպ է. պէտք չէ թերանալ անոնց հանդէպ: Որքան ալ մեծնաս եւ հասըլըտանաս, յիշէ որ հայրդ եւ մայրդ մանաւանդ մեծագոյն պահածերդ են:

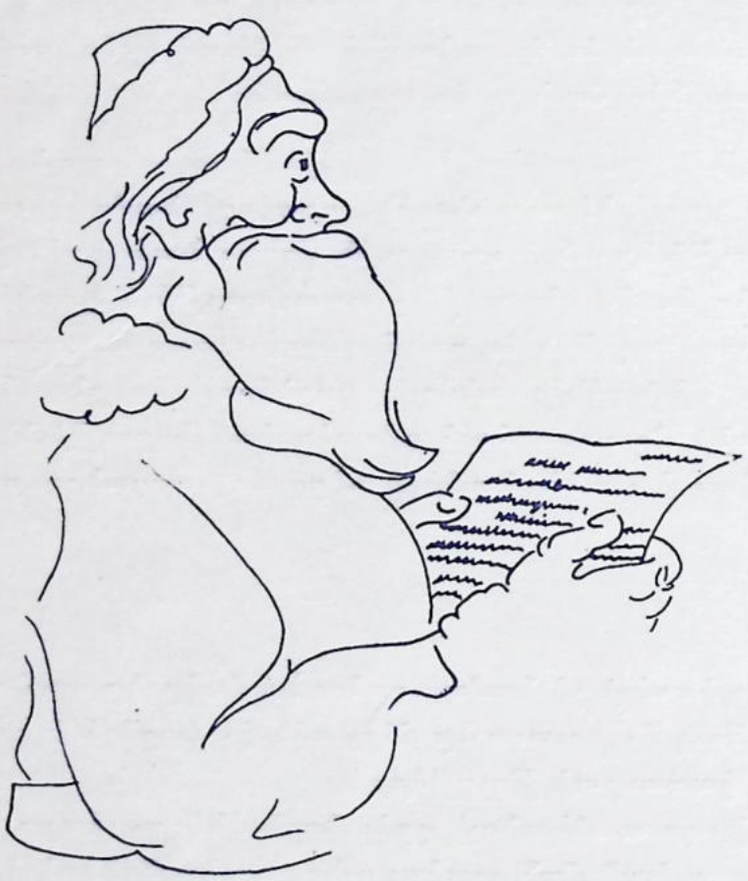
2.— Բոլոր անոնց, որոնց հանդէպ սէրդ եւ երախտագիտութեան զգացում ունիս՝ ազգականներ, բարեկամներ, դաստիարակներ, ուսուցիչ–ուսուցչուհիներ:

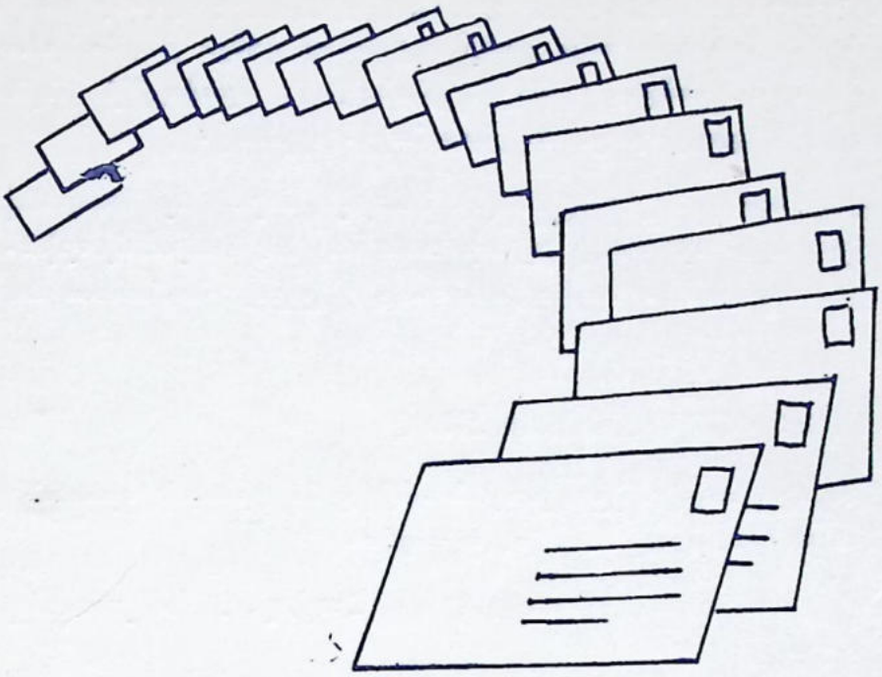
3.— Դասընկերներ, սիրելի ծանօթներ:

4.— Բոլոր անոնց, որոնցմէ նամակ կը ստանաս, պէտք է դրես եւ զածին չափ չուտ, որովհետեւ նամակները կրնան իրար վրայ դիզուիլ եւ ճնշել քեզ:

ԵՐԲ ՆԱՄԱԿ ԳՐԵԼ

1.— Երբ նուէր մը կամ չնորհ մը կ'ընդունիս:

2.— Երբ ծառայութիւն մը պիտի խնդրես:

3.— Երբ մայրմանք մը կ'ուզես ընել Մնուճդին, Զատկին, Նոր Տարիին կամ մէկու մը ծննդեան առիթով:

4.— Երբ շնորհաւորութիւն պիտի ընես կամ ցաւակցութիւն յայտնես:

5.— Երբ կը վախաքիս մէկու մը հետ բարեկամական կապ մը պահել:

6.— Երբ կը հեռանաս տեղէ մը, ուր սիրելիներ ձգած ես եւ կամ հիւրասիրութիւն եւ աշխուժութիւն վայելած ես: Անոնք քու հանգիստ եւ անվտանգ հասնելուդ լուրին կը սպասեն:

7.— Կարելի է չհասկնալ գործի կապուած նամականիներու մասին, զորս ստիպուած պիտի չըլլաս դրել:

ՔԱՐԹԵՐ, ՏՈՄՍԵՐ

Երբ համառօտ ըսելիք մը ունես, բան մը պիտի ապսպրես կամ հարցնես, քարտ գործածելը լաւագոյն ձեւն է: Նեղելի եւ խոհեմ չէ քարտին մէջ մտերիմ եւ անձնական նիւթեր շօշափել կամ յանդիմանութիւն եւ գովասանք չտալ: Դարձեալ կարելի չէ քարտով խօսիլ յարգարժան անձերու հետ: Պատշաճ է քարտեր ղրկել օտար քաղաքներ այցելելու ընթացքին:

Տոմսերը մտերիմ չրջանակի վայել դեղեցիկ թղթիկներ են, որոնցմով կարելի է դիւրութեամբ քանի մը խօսք լսել. ընդհանրապէս կը պարծածուին հրաւէրներու՝ ճաշի, հանդէսի, երեկոյթի ընթացքին: Տոմսերը պէտք է դրել պարզ եւ չնորհալի. օրինակ.

«Հաճեցէք պատուել ձեր ազնիւ ներկայութեամբ կազանդի տօնակատարութիւնը, որ տեղի պիտի ունենայ 31 Դեկտեմբերին...»

Առանց պատասխանը նոյնպէս պէտք է ըլլայ համառօտ եւ չնորհալի:

1.– ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ԷԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐԸ

1.– *Քաղաքը, ուրկէ կը գրուի նամակը եւ գրուած օրուան թուականը, նամակին վերի աջ կողմը, այսպէս.*

Հալէպ, 21 Դեկտեմբեր, 1980

2.– *Վերնագիրը, որ կը գրուի թուղթին կեդրոնը, թուականէն այնքան վար, որքան դիմացինը դերազանցէ պատիւով:*

3.– *Նամակին մարմինը, որ կը սկսի վերնագրէն քանի մը տող վար:*

4.– *Բարեւագիրը է այն մասը, ուր բարեւներու չարքը կը սկսի ու կ'երկարի. չափազանցելու չէ, սակայն մօտիկ սիրելիներն ալ պէտք չէ մոռնալ:*

5.– *Վերջաւորութիւն եւ ստորագրութիւն, որոնցմով կը փակենք նամակը քաղաքավարական ձեւով մը. օրինակ.*

Մնամ յարգանքի զգացումներով՝
ԱՐԱՄ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Նամակի վերջաւորութիւնը փափուկ կէտ մը, սակայն դրականութիւնը հոս ալ օգնութեան կը հասնի, տալով մեզի քանի մը ընդունուած բանաձեւեր.

ա) Բարեկամներու, ուսուցիչներու՝

Մնամ սիրով ու յարգանքով՝ Ա. Ա.

կամ՝ Մնամ սիրոյ եւ յարգանքի զգացումներով՝ Ա. Ա.

բ) Մեծաւորներ կամ յարդարժան մարդոց՝

Մնամ խորին յարգանքով՝ Ա. Ա.

գ) *Բարեկամներու, դաստիարակներու՝*

Մնամ անհուն երախտագիտութեամբ ու յարգանքով՝ Ա. Ա.

դ) *Եկեղեցական քարոզ աստիճանաւորներու՝*

Մնամ ձեր սուրբ աջը համբուրող՝ Ա. Ա.

ե) *Իսկ ընտանեկան եւ մտերմական նամակներու համար մասնաւոր օրէնք չկայ. սիրոյ եւ մտերմութեան համեմատ խօսքեր կը հնարուին:*

6.— *Ցեւտ դրութեան (Ց. Գ.)*

Ամեն կը դրուի բան մը, որ մոռցուած էր նամակին մէջ: Բարեկրթութեան խիստ օրէնքը կ'արգիլէ Ց. Գ.–ը, ամկայն այդ կարելի է բարեկամներու մէջեւ:

7.— *Հասցէն*

Պահարանի երեսին վրայ կը դրուի դիմացինին հասցէն: Առաջին տողին կէսէն ակսելով կը դրես մարդուն տիտղոսը. անունը եւ մականունը՝ երկրորդ տողին վրայ. երրորդ տողին վրայ պաշտօնը, չորրորդին վրայ՝ փողոցը եւ թիւը. աւելի վարը, աջին կը դրենք քաղաքին եւ երկրին անուանները, այսպէս.

Գերաշնորհ
Տէր Սուրէն Եպիսկոպոս Գաթարեան
Առաջնորդ Հայոց Բերիոյ Թեմի
Սալիպէ

ՀԱԼԷՊ – ՍՈՒՐԻԱ

Անշուշտ կարելի է հանհատօտել տիտղոսէն եւ պաշտօնէն, մտերիմ նամակներու պարագային, օրինակ.

Պրն. Ս. Արամեան
Պարոն փողոց, թիւ 10

ՀԱԼԷՊ – ՍՈՒՐԻԱ

Իսկ պահարանին ետեւի կողմը կը դրենք մեր հասցէն.

Անի Արամեան
Համախ փողոց, թիւ 4

ԴԱՄԱՍԿՈՍ – ՍՈՒՐԻԱ

Պաշտօնական նամակներու՝ պարագային, առաքողին հասցէն կը գրուի նամակին վերջաւորութեան, ձախակողմը։

ՊԱՏՈՒԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԴՐՈՒԹԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Պատուանունները կը գործածուին նամակին մէջ, վերնագրին եւ հասցէին վրայ։

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐ

1· *Վերնագիր*, 2· *մէջը*, 3· *հասցէ*։

Կաթողիկոսի

Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Ա· Ա· Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց կամ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Ձերդ Վեհափառութիւնը
Առ Աստուածապատիւ Վեհափառ Տէրութիւնդ

Պատրիարքի 1· Ամենապատիւ Տէր 2· Նորին Ամենապատիւ

Եպիսկոպոսի Գերաշնորհ Տէր, *Վարդապետի* Հոգեշնորհ Հայր Սուրբ, *Քահանայի* Արժանապատիւ Տէր, *Իոյրերու* Առաքինափայլ Իոյր։

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐ

Կայսեր՝ Մեծափառ Տէր, *Իշխանի*՝ Վսեմաշուք Իշխան, *Ազնուականի*՝ Բարձրապատիւ Տէր, *Թաղականի*՝ Մեծայարգ, յարգելի, *Պատուականներու*՝ Մեծապատիւ Տիար, *Պարզ մարդոց*՝ Ազնիւ Պարոն, *Տիկիններու*՝ Ազնուափայլ Տիկին, *Օրիորդներու*՝ Հառնեստափայլ Օրիորդ, *Ծնողքի*՝ Սիրելի, կարօտալի, թանկագին..., *Վարչութեան*՝ Պատուարժան Վարչութիւն։

ՓՈՐՁԸ ԳՏՆԵԼ

1.– Ի՞նչ կը լսէք դասի վերջաւորութեան:

2.– Ո՞ր ամիսն է ամենակարճը:

3.– Հիւանդութիւն է, որու սկիզբը մէկ տառ աւելցնելով կ'ունենանք բառ մը, որ մարդիկ ունին:

4.– Ի՞նչ ուտելիքի սկիզբը եթէ աւելցնենք ձայնաւոր, կը ստանանք ժամանակ ցոյց տուող բառ:

5.– Զ–ով կը հնչեմ
Գ–ով պլխու ոսկոր եմ
Ժ–ով երկաթին կը պատկանիմ:

6.– Սենեակի ամէն անկիւնը նստած է մէկական կատու: Իւրաքանչիւրի դիմաց՝ երեք կատու: Քանի՞ կատու կայ սենեակը:

7.– Ծօթ եղբայր են, եւ իւրաքանչիւրն ունի մէկ քոյր: Քանի՞ երեխաներ են:

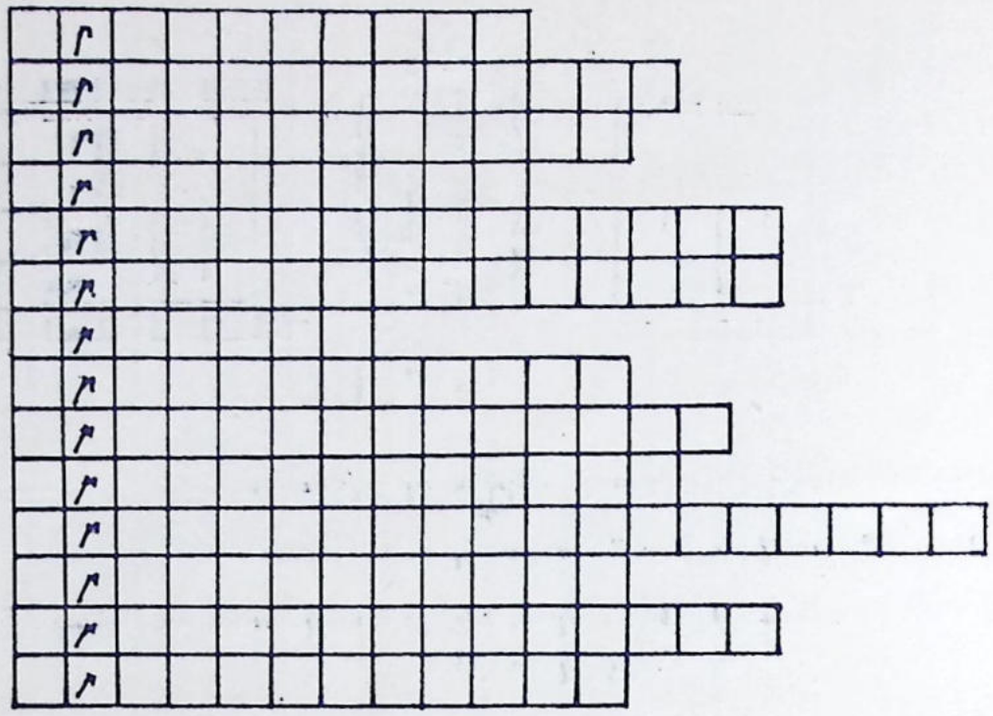
8.– Ե՞րբ, ո՞ւր եւ որու ղեկավարութեամբ է, որ առաջին անգամ խաղցուած է «Անուշ» օբերան:

9.– Ո՞վ ստեղծած է առաջին խաչբառը:

10.– Ո՞վ եղած է առաջին հայ տպագրիչը, ո՞ր թուականին լոյս տեսած է առաջին տպագիր գիրքը եւ ի՞նչ կը կոչուի:

11.– Օգտուելով «ր» տառէն, քառակուսիներուն մէջ լեցուցէք հետեւեալ գործերու հեղինակներու անուններըն.

1.– Երջանկութիւն
2.– Պապիկն ու թոռնիկը
3.– Կեանքը ինչպէս որ է

4.– Արեան ճանապարհով

5.– *Կարմիր ժամուց*

6.– *Կտաւին էր նահատակները*

7.– *Ամիրային աղջիկը*

8.– *Տասը տարի Գոլգէն դուրս*

9.– Մառեան Ողբերգութեան

10.– *Աւազակապետը*

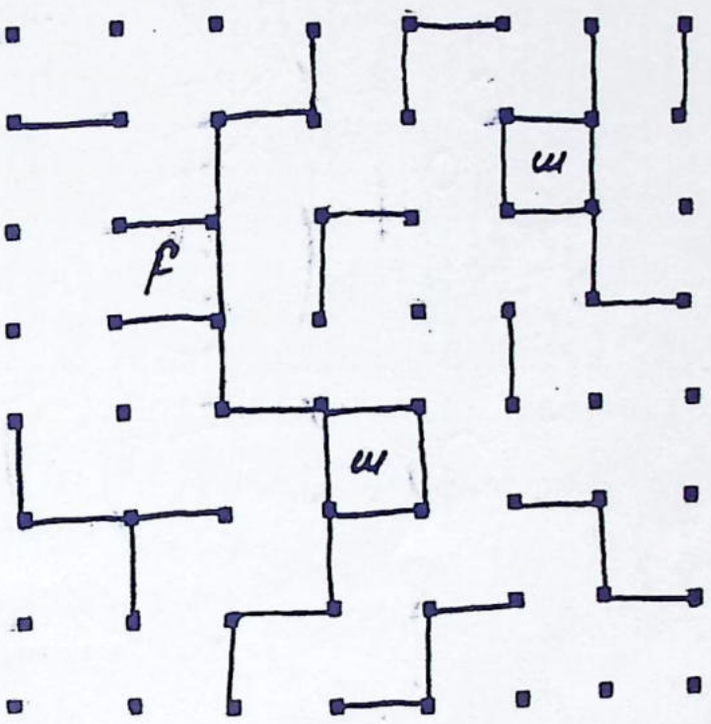
11.– *Քեղափոխական մտքեր*

12.– *Մեծ տան զաւակները*

13.– *Ժայռ*

14.– *Վարժուհին*

ՔԱՌԱԿՈՒՍԻՆԵՐ ՃԻՆԵԼ

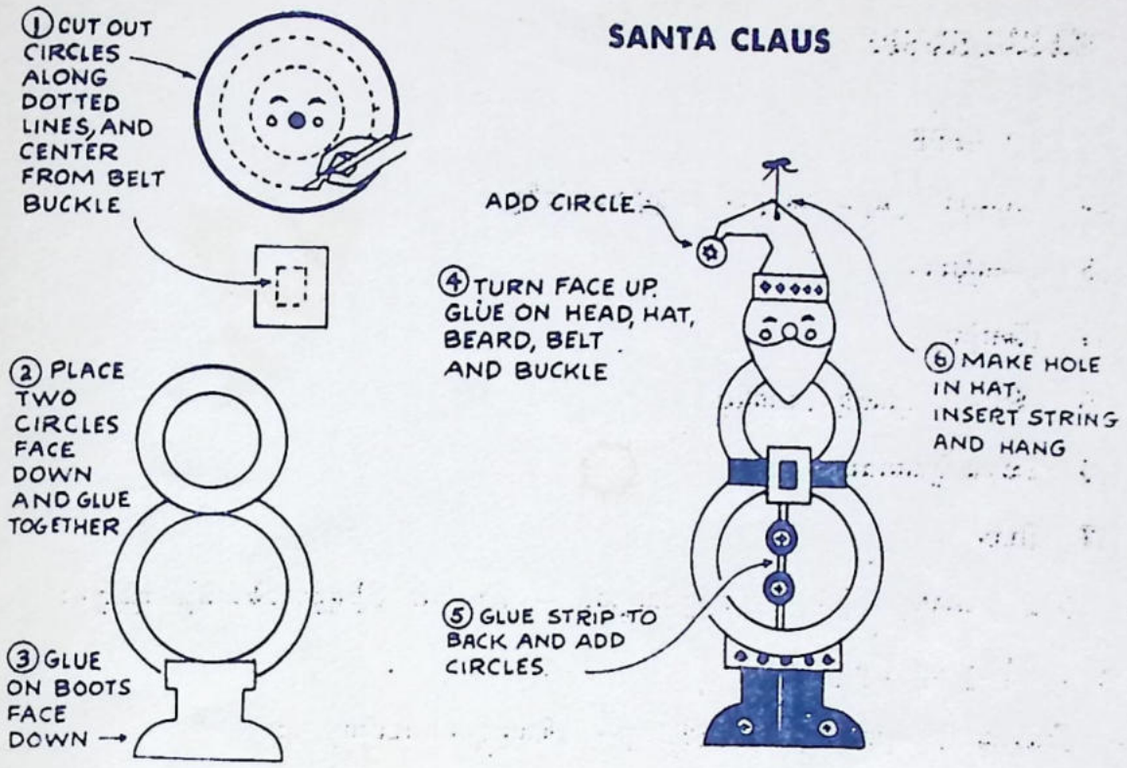
Այս խաղը կարելի է խաղալ 2, 3 կամ աւելի ընկերներով։ Թուղթի մը վրայ կը նշանակենք իրարմէ հաւասար հեռաւորութեամբ եւ քառակուսիներ կազմելու ծառայող կէտեր եւ այնուհետեւ կ'անցնինք մրցումի։ Իւրաքանչիւր խաղցող կարզով պիտի քաշէ մէկ կէտէն միւսը երկարող ուղղահայեաց կամ հորիզոնական ճիւղ մը եւ միշտ ուշադիր պիտի ըլլայ ճիւղը քաշելու այնպիսի ուղղութեամբ, որ չյաջորդ խաղցողին կարելիութիւն չտայ վերջին ճիւղով մը քառակուսի մը կազմելու։ Երբ խուսափելու ճարը չկայ, այն ատեն իր քաշելիք ճիւղէն կ'օգտուի յաջորդ խաղցողը եւ կը կազմէ քառակուսի մը։ Արդէն խաղը աւելի հետաքրքրական կը դառնայ երբ կը պակասին խուսափելու կարելիութիւնները։

Քառակուսի կազմողը մէջը կը դնէ իր անունին սկզբնատառը, որպէսզի, խաղը վերջանալուն, ամէն մէկը համրէ իր կազմած քառակուսիներուն թիւը։ Կը չահի անշուշտ առաւելագոյն քառակուսիներ կազմողը։

Եթէ խաղացողներուն թիւը չատ է, կարելի է ուղածին չափ բազմացնել կէտերը, որպէսզի խաղը չուտ մը չաւարտի։

Խաղացողները կրնան այս խաղին մասին պաղատիար մը կազմել, աչքէ անցնելով վերի ձեռնարկը։

Ձիւնամարդ մը բոլոր ուժովը, որպէսզի գունաւորել կը սիրեն։

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊՈՒԿ

1.– Խառաբարտին վրայ գծուած կլոր էկն աձիքատել գծիկներով գծուած շրջանակները, աձիքատել նաեւ կղպանքին մէջտեղի բաժինը (գծիկներով նշուած):

2.– Պատկերին մէջ ցոյց տրուած ձեւով երկու շրջանակները իրար փակցնել:

3.– **Փակցնել** նաեւ պօթերը:

4.– **Փակցնել** գլուխը, գլխարկը, մօրուքը, գօտին եւ կղպանքը:

5.– Պատկերին ետեւի կողմէն **Փակցնել** կարմիր երիզը, ամրացնել կոճակները եւ գլխարկի ծայրին **Փակցնել** ճերմակ շրջանակով ամտպը:

6.– Գլխարկի գագաթին ծակ մը շինել եւ ժապաւէնով մը կախել:

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

1· Ս· գիրը

2· Մարտ՝ չորս հնչիւն է ընդամէնը:

3· Բ–ախտ

4· Ա–միս

5· Ջանգ, գանկ., ժանգ

6· Ջորս կատու.

7· Ուր

8· 1912 թուականին – Լենինական – Արմեն Տիգրանեանի դեկ·:

9· Վիէթար Օրվէլը:

10·– Յակոբ Մեղապարտ, 1512 թ· «Պարզատումար»:

11· Արամ Հայկազ, Խրիմեան Հայրիկ, Գրիգոր Զոհրապ, Արմէն Անոյշ, Արփիար Արփիարեան, Արշաւիր Շիրակեան, Երուխան, Երուանդ Օտեան, Գրիգոր Նարեկացի, Արմէն Շիտանեան, Գրիստափոր Միքայէլեան, Հրաչեայ Գոչար, Վրթանէս Փափազեան, Սրբուհի Տիւսապ:

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի հարկէ, իւրաքանչիւր անհատ առաւել կամ նուազ չափով գիտակից է կենցաղագիտական կանոններուն, եւ ազատ է իր վարուելակերպի ընթացքին իր ըմբռնած ձեւով արտայայտուելու, բայց, այս բոլորով հանդերձ հիմնական սկզբունքներ կան եւ միջազգային հանգամանքէ ստացած կանոններ, որոնք պէտք է յարգուին ընտանիքի, ընկերութեան եւ յարաբերական կեանքին մէջ:

Բարեկիրթ վարուելակերպը, շրջապատի մարդոց նկատմամբ ունեցած յարգանքը, ուշադիր եւ սիրալիր վերաբերմունքը, իւրաքանչիւր անհատի կեցուածքը, հետեւանք են կենցաղագիտական որոշ կանոններու:

Սոյն աշխատութեան նպատակն է հիմնական կանոնները մատնանշելով տալ նաեւ բացատրութիւններ, եկեղեցական որոշ խորհուրդներ եւ անոնց իմաստն ու բովանդակութիւնը, որպէսզի կարգապահական ոգին յարգուի բոլորին կողմէ:

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Քաղաքավարութեան եւ բարեկրթութեան հաւաքական արտայայտութեան վայրը ամէնէն ասելի եկեղեցին կը համարուի: Ժողովուրդի նկարագիրն ու կրթութեան մակարդակը այնտեղն է, որ կը բացայայտուի: Տարեցներու յարգասիրութիւնը, երիտասարդներու եւ պատանիներու բարեկրթութեան մակարդակը, ինչպէս նաեւ կրօնի եւ հաւատքի

հանդէպ ունեցած յարգանքն ու կեցուածքը, եկեղեցի մտնող անձերը դիտելով կարելի է հասկնալ:

Եկեղեցին այն միակ հաստատութիւնն է, ուր ամէն մարդ կրնայ ազատ մուտք ունենալ: Հետեւաբար, եկեղեցին ամէն մարդ իր տունը կը համարէ, հարազատ միջավայր կը զգայ, եւ իր ազատ կամքով կու գայ: Եթէ եկեղեցիին մէջ կարգապահութիւն չըլլայ եւ ամէն մարդ իր ցանկացած ձեւով վարուի, խօսակցութեամբ եւ երթեւեկով ուրիշները խանգարէ, պատճառ կը դառնայ, որ արարողութիւնը եւս խանգարուի:

Երբ եկեղեցի կը մտնես, ալ ձեռքովդ խաչակնքէ· եթէ կը փափաքիս մոմ վառել, յարգանքով ու երկիւղածութեամբ մօտեցիր, առանց ուրիշները հոգչակելու, եւքը դնա եւ նստիր: Իսկ դուրսը կանգնածները զգոյշ պէտք է ըլլան, որ բարձրաձայն չխօսին, քանի որ խօսակցութեան ձայնը կրնայ արարողութիւնը խանգարել:

Եկեղեցիին մէջ անյարմար է նստած ժամանակ ոտքը ոտքի վրայ դնել, ճիւթ ծամել, իրարու հետ զրուցել: Եթէ երեխաներ կան, բերողը ուշադիր պէտք է ըլլայ, որ անոնք կարգապահութիւնը չխախտեն: Երբ երեխան կու լայ, մայրը պարտականութիւն պիտի համարէ զայն դուրս հանել եւ ոչ թէ՝ եկեղեցիին մէջ հանդարտեցնել:

Դժուար է դրաւոր եւ բերանացի բացատրել, թէ ե՞րբ ոտքի պէտք է կենալ: Ամէնէն ճիշդ ձեւը կ'ըլլայ եկեղեցականներուն նայելով եւ անոնց հետեւելով ոտքի կենալ կամ նստիլ:

Ժարոզի ընթացքին ամէն մարդ պիտի նստի· երթեւեկել, մոմ վառել, զրուցել բարեկրթութեան եւ կենցաղավարութեան օրէնքներուն ու կանոններուն բացարձակապէս հակառակ են:

Մկրտութիւնն ու պսակը խորհուրդներ են, եւ անոնց ընթացքին անհրաժեշտ է, որ ներկաները լրջութեամբ մօտենան ծիսակատարութեան:

Եկեղեցիին մէջ կանոն է, որ տղամարդիկ դիմացը ըլլան եւ կիները՝ գլուխնին ծածկած:

Եկեղեցին պնակ պատգնողներն ալ ուշադիր պիտի ըլլան, որ իրարանցում չստեղծեն, քարոզի ընթացքին դադրեցնեն հանդանակումը եւ նստին, նոյնպէս, երգչախումբին մասնակցողները, իրարու հետ պիտի չխօսին եւ ուշադրութեամբ հետեւին արարողութեան:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԲԱՐԵԻԵԼ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Քահանաներուն բարեւի փոխարէն կ'ըսենք· «Օրհնեա՛ Տէր», եւ ան կը պատասխան. «Աստուած Օրհնէ»: Իսկ աբեղաներուն, վարդա-

պետներուն, եպիսկոպոսներուն, կաթողիկոսներուն կ'ըսենք. «Աստուած Օղնական» եւ անոնք կը պատասխանեն. «Աստուած պահապան»: Քահանաներուն հետ խօսելու ժամանակ կ'ըսենք. «Տէր Հայր», վարդապետներուն՝ «Հայր Սուրբ», եպիսկոպոսներուն՝ «Սրբազան Հայր», կաթողիկոսներուն՝ «Վեհափառ Տէր»:

ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԵՐ

Կաթողիկոսին նամակ գրելու համար կը գործածեն «Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր», որ կարճ ձեւով կ'ըլլայ.—

— Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
. . . . . .
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս
Էջմիածին
Վեհափա՛ռ Տէր,

— Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
. . . . . .
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս
Անթիլիաս – Լիբանան
Վեհափա՛ռ Տէր,

— Եպիսկոպոսին կամ Արքեպիսկոպոսին
Առաջնորդ . . . . . Հայոց Թեմի
Սրբազան Հայր,
. . . . . .

— Վարդապետին՝
Գերապատիւ Տ . . . . . .
Հայր Սուրբ,

— Արեղային՝
Հոգեշնորհ Տ . . . . . .
Հայր Սուրբ,

— Քահանային՝
Արժանապատիւ Տ . . . . . .
— Հոգեւոր Հովիւ . . . . . .
Տէր Հայր,

Իսկ վերջաւորութեան կը գրեն.—
Մատչիմ ի համբոյր Ձերդ վեհափառութեան Ս. Աջոյն
Որդիական ակնածանօք:

կամ միայն,
Մատչիմ ի համբոյր Ձերդ Ս. Աջոյն:

Հայոց անձնանուններ

Այս թիւով կը սկսինք տալ ներկայիս գործածուող հայկական անուններ, անոնց իմաստը եւ ծագումը: Այս գործին կը ձեռնարկենք, համոզուած ըլլալով, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը նախ պէտք է գիտնայ գոնէ իր անունին իմաստը, եւ ապա, մեր աչքին առջեւ պէտք է ունենանք հայկական անուններու գեղեցիկ ցանկ մը եւ դադրինք մեր զաւակներուն օտար անուններ տալէ:

Անունները առնուած են Հ. Աճառեանի «Անձնանունների բառարան»էն, որուն հինգերորդ եւ վերջին հատորը լոյս տեսած է 1962–ին: Հատորի վերջաւորութեան երեւցող հեղինակին «Ընդհանուր Ակնարկ»էն քաղուած հատուածներով կը սկսինք շարքը:

ԽՄԲ.

Անձնանունը մէկն է այն դլխաւոր միջոցներէն, որոնց ճամբով համայնքը իր անդամներէն մին կը զանազանէ միւսներէն: Այդ միջոցը աւելի բնորոշ կը դառնայ, երբ անձնանունին վրայ կ'աւելնայ մականուն մը՝ կամ հայրանունը, կամ ազգանունը եւ կամ երկուքը միասին:

Աշխարհի մէջ ցոյութիւն չունի ցեղ մը, որուն անդամները անձնանուն չունին: Անձնանունը բոլոր ցեղերուն ու ազգերուն համար հաստատակաց երեւոյթ է:

Շատեր կը կարծեն, թէ անձնանունները իմաստաւորից ծագում չունին, այլ անիմաստ ձայներ են: Այս կարծիքը սխալ է: Ամէն յատուկ անուն մասնաւոր նշանակութեամբ օժտուած հասարակ անուն մը կամ բառ մըն է: Թիւրիմացութիւնը յառաջացած է մեր գործածած անձնանուններուն մեծ մասին օտար բառեր ըլլալու իրողութենէն, ինչ որ պատճառ կը դառնայ անոնց անըմբռնելիութեան:

Ինչպէ՛ս կարելի է ճշդել, թէ որոշ անուն մը հայկակա՞ն է, թէ օտար: Շատ պարզ է, եթէ այդ անունը իմաստ ունի մեր լեզուով, կը նշանակէ, թէ հայկական է, ինչպէս Թիրայր, Նորայր, Խաչատուր,

եւ այլն: Իսկ երէկ անվճառաս կը թուի մեզի, կը նշանակէ, թէ օտար անուն է. օրինակ՝ Պետրոս հայերէնով լմնաստ չունի, իսկ յունարէն Petros կը նշանակէ քար. նոյնպէս Պօղոս՝ Paulus կը նշանակէ փոքրիկ, իսկ Լեւոն լատիներէն է եւ կը նշանակէ առիւծ:

Իրական անուններուն արտայայտութիւն տալ ունին այն առաւելութիւնը, որ անոնց մէջ հայկականները համեմատաբար աւելի շատ են:

Հայոց մէջ լուն հայկական անուններուն զլալի մասը օտար է: Աւելական կամ օտար անուններ ունենալու երեւոյթը կապուած է սեփական կրօն ունենալու փաստին հետ: Այն ազգերը, որոնք ընդունած են ուրիչ ժողովուրդի մը կրօնը, ընդունած են նաեւ անոնց անունները:

Ոչ մէկ բան այնքան հարազատ վերապրիլ կը ներկայացնէ մեր պատմական կեանքի զանազան ելեւէջները, մեր կրած ազդեցութիւնները օտար ժողովուրդներէն, ինչպէս եւ մեր ներքին ձգտումները, որքան յատուկ անունները:

Անձնանուններու տեսականութիւնը որոշ չափով կախուած է քանի հանգամանքներէ, որոնք են.—

1.— Բառի մը կարճութիւնը: Երկար անունները շուտ կը մոռցուին կամ կը փոխուին այնքան, որ անճանաչելի կը դառնան:

2.— Բառի ներդաշնակութիւնը: Իւրաքանչիւր ազգ իր ճաշակին համաձայն, կը պահէ ախորժալուր անունները եւ կը մոռնայ ոչ ախորժալուրները:

3.— Նշանակութեան պեղեցկութիւնը: Անհմաստ կամ տգեղ համարուած անուն մը աւելի շուտ կը մոռցուի, քան նշանակութեամբ պեղեցիկ անուն մը:

4.— Այն հանգամանքը, թէ պատահաբար կարգ մը անուններ կրող անձեր նշանաւոր մարդիկ դարձած են, պատճառ եղած է, որ այդ անունները երկար ապրին:

5.— Կրօնական կամ ազգային դաշտափարները: Սկիզբը կրօնական անունները շատ էին, ըլլան մը եաք անոնք մոռցուեցան եւ իրենց տեղը պիջեցան ազգային անուններու, կրօնքի եւ ժողովուրդին միջեւ ստեղծուած ու լայնցած հեռաւորութեան պատճառով:

Եթէ փորձենք հայ անձնանունները դասաւորել ուրոյն խումբերով եւ ներկայացնել այն ազդեցութիւնները, որոնց ենթարկուած են անոնք մեր հնագոյն շրջանէն սկսած մինչեւ այսօր, կը տեսնենք, որ անոնք կը կազմեն 15 խումբեր, որոնք կը համապատասխանեն 15 շերջաններու: Այդ խումբերը հետեւեալներն են՝ ժամանակագրական կարգով.

1.– Նախահայկական անուններ

Այս անուններուն կը պատկանին այն տեղերուն, որոնք Հայաստանի մէջ կը բնակէին նախքան հայ ազգին կազմաւորումը: Նախահայկական շրջանէն (Խալդեան) վերապրուածներ են, ինչպէս Արարատ, Վան, Մասիս, կարին եւայլն, որոնք հայերէնով չեն բացատրուիր: Փոխառնուած անուններուն ալ քիչ են այս պարագային: Անոնցմէ կարելի է յիշել Արամ եւ Մանուկ: Առաջինը ծագած է Խալդեան նշանաւոր Արամէ թագաւորին անունէն, իսկ երկրորդը շատ նման է Մեհուաս արքայական անունին: Բայց Մանուկը իրանական է:

2.– Անծանօթ անուններ

Այս անուններուն, որոնց ծագումը անյայտ է, Խորենացի՛ն կու տայ մեզի իր Ա. դրքին մէջ: Ասոնցմէ են Հայկ, Արմենակ, Արամայիս, Հարմա, Արա, որոնք հայերէն չեն, որովհետեւ չեն բացատրուիր:

3.– Բուն հայկական անուններ

Ասոնց առաջին շրջանը Արշակունեաց ժամանակն է: Այս անուններուն զուտ հայկական են, որովհետեւ կը բացատրուին, ինչպէս Տիրայր, Արծաւ, Աստղիկ, Գիւտ, Թոռնիկ, Իշխան եւայլն: Այս անուններուն դրեթէ անհետացած են Ռուբինեանց ժամանակ: Սակայն 19–րդ դարու կէսէն ետք, հայկական զարթօնքին հետ, այս անուններուն վերակենդանացան:

4.– Պահլաւական անուններ

Հայերուն վրայ մեծ եղած է պղտեցութիւնը պարթեւներուն, որոնց ազնուականութեան լեզուն էր պահլաւերէնը: Ուրեմն տարօրինակ չէ, որ զուտ հայկական համարուած անուններէն մաս մը պահլաւական փոխառութիւն ըլլայ: Օրինակ՝ վարդան, վահան, Զարեհ. Սեպուհ, Զոհրապ, Անոյշ եւայլն:

5.– Ասորական անուններ

Քրիստոնէութիւնը ընդունելէ ետք, հայերը առաջին անգամ ինկան ասորիներու պղտեցութեան տակ: Այս շրջանէն էր, որ մեր մէջ մտան խումբ մը ասորերէն անուններ, ինչպէս Արշամ, Աբգար, Եղիշ՛ եւայլն: Սակայն այս անունները շատ շուտով մոռցուեցան եւ այսօր կը յիշենք Աբգարը եւ Եղիշէն, որովհետեւ անոնք կը ներկայացնեն մեր առաջին քրիստոնեայ թագաւորին եւ մեր ամէնէն սիրելի պատմագրին անունը:

6.– Եբրայական անուններ

Բրիտանիոյ եւ Ամերիկայի միջոցով եբրայերէնէն մեզի անցած են մեծ թիւով անձնանուններ, որոնք 1600 տարիէ ի վեր մեր կեանքը լեցուցած են: Ադամ, Եսա, Աբրահամ, Սահակ, Դաւիթ, Յակոբ եւայլն այնքան ընտանի անուններ են, որ տակաւին դարեր չպիտի պակսին մեր մէջ:

7.– Յունական անուններ

Աշխարհիս մէջ չկայ ազգ մը, որ յունական քաղաքակրթութեան որեւէ բանով պարտական չըլլայ: Մանաւանդ մեր ազգը ամենամեծ չափով ազդուած է յոյներէն: Այս ազդեցութեան ձեւերէն մէկն ալ նեմուծումն էր յունական անուններու, որոնք 4–րդ դարէն մինչեւ այսօր կը սիրապետեն հայ կեանքին վրայ: Օրինակ՝ Դեւոնդ (առիւծ), Գէորգ (երկրագործ), Գրիգոր (արթուն), Հռիփսիմէ (անբիծ), Ըստեփան (պսակ) եւայլն:

8.– Արաբական անուններ

Արդէն ըսինք, թէ անձնանունները կրօնական ընոյթ ունին եւ կրօնակից ազգերէ առնուելով տարածուած են: Ուրեմն տարօրինակ է, որ հայերը առած են իրենց ոչ կրօնակից ազգերու, ինչպէս թուրքերու եւ արաբներու անձնանունները:

Մեր հին պատմութեան մէջ գործածուած անուններ են Աբլխարիպ, Աբուսահլ, Համամ, Մլեհ *եւայլն: Առնցմէ ոմանք գործածուած են նաեւ հայերէն թարգմանութեամբ, ինչպէս* Ճնճղուկ (Համամ):

9.– Լատինական անուններ

Ռուբինեանց չրջանին, յարաբերութիւններու ամման հետ, չատցան նաեւ լատինական անունները՝ Լեւոն, Ջապէլ, Ալիս *եւայլն: Այսօր այդ անուններէն քանի մը հատը միայն կը գործածուին:*

10.– Հայ կրօնական անուններ

Բրիտանիոյ տարածումէն ետք, հայոց մէջ նկատելի դարձաւ նոր հակում մը՝ թարգմանել օտար անունները, մանաւանդ քրիստոնէականները:

Յունական Աճատտաս *անունը թարգմանուեցաւ* Յարութիւն, Ա-պոստոլը՝ Առաքել, Թէոդորոսը՝ Աստուածատուր, Ստաւրին՝ Խաչիկ: *Այս անունները առաւել կամ նուազ չափով գործածական են մեր մէջ:*

11.– Հայ ժողովրդական անուններ

Հայ կրօնական անուններէն զատ ունինք նաեւ այլ անուններ, որոնք իրենց իմաստով կը ներկայացնեն իրական կեանքը եւ շատ անգամ կը ստեղծեն աչխարհիկ բանաստեղծական սիրուն պատկերներ: Օրինակ՝ Թուխծամ – մազերը սեւ, Վարդիթեր – վարդի թերթ, Հերիֆնազ – հերիք ինչքան նազ կ'ընես եւայլն: Հայ ժողովուրդի համեստ խաւերուն կերտած բառերն են ասոնք, որոնք ազնուական դասակարգի սիրած օտար անուններուն քով, բացառիկ փայլով կը չողան:

12.– Սելճուկ–թաթարական անուններ

Հայ ժողովուրդը շատ լաւ դիտէր սելճուկ, թաթար եւ մահմետական ազգերու լեզուները եւ շատ դիւրաւ կը թափանցէր անձնանուններու ներքին իմաստին, որմէ հրապուրուած որդեդրած է այդ անունները: Օրինակ՝ Ասլան – առիւծ, Պայրաֆ – դրօշակ, Կիւլպահար – պարնանային վարդ եւայլն:

13.– Եւրոպական անուններ

Նոր ժամանակի փոխառութիւններ են, առնուած Ֆրանսերէնէն, իտալերէնէն եւ անգլերէնէն: Գործածական են արեւմտահայերուն, մանաւանդ կաթոլիկ հայերուն քով: Օրինակ՝ Ժոզէֆ, Ալպերթ, Վերժին, Եդուարդ, Վիքթորիա, Էօժէն *եւայլն:*

14.– Ռուսական անուններ

Գործածական են ռուսական աչխարհի մէջ (Կովկաս, Ռուսաստան): Ռուսահայերէն շատեր, իրենց անունին ռուսերէն թարգմանութիւնը սկսած են գործածել, ինչպէս Նիկոլա (Նիկողոս), Եգոր (Գէորգ), Իվան (Յովհաննէս) *եւայլն:*

15.– Հայ ազգային անուններ

Այս անուան տակ կը դասաւորուին բոլոր այն անձնանունները, որոնք սկսան գործածուիլ հայ ազգային ինքնագիտակցութեան զարթօնքէն ետք, այսինքն՝ վերջին հարիւրամեակին: Այս գիտակցութիւնը պատմութեան էջերէն հանեց հին, մոռցուած անունները, որոնց կողքին ստեղծեց նաեւ նորը, հայերէնով եւ հայ ազգային գաղափարներու չուրջ:

Այս անուններէն են՝ Հայաստան, Արաբսի, Մասիս, Արարատ, Արմենուհի, Հրայր, Մարտիկ, Հայկազն, Փայլակ *եւայլն:*

Հիմա դանք ազգանուններուն: Երբ համայնքը փոքր է, անունը բա-

ւական է, անհատը համայնքի մնացեալ անդամներէն զանազանելու համար: Բայց մեծ համայնքի պարագային, պէտք է անուններու թիւը աւելցնել երկրորդ անունով մը կամ ածականով մը: Ածականով անունները շատ սովորական են պատմութեան մէջ, օրինակ՝ Լենկթիմուր (կաղ Թիմուր), Աշոտ Ողորմած, Գայլ Թաթոս, Ջոլախ Սարգիս:

Ածականներէն յետոյ կարելի է դնել անհատի տեղը, ծնած կամ բնակած վայրը, օրինակ՝ Գրիգոր Նարեկացի, Մովսէս Խորենացի եւայլն:

Երրորդ մէջոցն է հայրանունի դործածութիւնը, այսպէս՝ Գրիգոր որդի Յովհաննու, Տրդատ որդի Աշոտի եւայլն:

Այս երեք մէջոցներն ալ կարելի է կոչել անհատական անուն կամ աւելի ճիշդ՝ մականուն, քան թէ ազգանուն: Ազգանունը կը տրուի ներքաստանի մը ամբողջ սերունդին եւ կը շարունակուի դարէ-դար: Կան ազգեր, որոնք հայրանուան վրայ մնացած են եւ չեն անցած ազգանունի:

Հին հայերուն մէջ, հասարակ ժողովուրդը կը դործածէր անուն-հայրանուն, իսկ ազնուականները կը կրէին ազգանուն: Ազգանունները «ունի» մասնիկով կը կազմուէին: Աւելի ուշ որդեգրուած է «եան» ձեւը՝ պարսիկներէն առնուած:

Մեր ժամանակներուն ազգանունները կազմուած են չորս ձեւով.

1.— Անունով ազգանուն, որոնք կազմուած են անհատի մը հօր կամ մեծ հօր անունով: Կան նաեւ իգական անունով կազմուած ազգանուններ, որոնք համեմատաբար աւելի քիչ են: Երբ ընտանիքի մը մէջ կինը աւելի ազդեցիկ է, կ'ըսեն ո՛չ Թէ կարապետի տղան, այլ Մարիամ Պաճիի կամ Թագուշ Խանումի տղան եւ ապա, ժամանակի ընթացքին այս յորջորջումները կը վերածուին ազգանուններու:

Այդ ազգանուններէն են՝ Յովհաննէսեան, Գրիգորեան եւայլն: Կարելի է ասոնց հետ դնել Տէր կամ Մելիք կցորդները՝ Տէր Կարապետեան, Տէր Մարտիրոսեան կամ Մելիք Աբրահամեան եւայլն:

2.— Երկրորդ ձեւն է, ծագրանունով կազմուած ազգանունը: Մէկու մը ծագրանուն տուած են, այդ անունը անցած է որդիներուն եւ կազմուած է ազգանունը: Օրինակ՝ Երկայնեան, Կարնիկեան, Շիրինեան (քաղցր), Պուռնազեան (մեծ քիթով) եւայլն:

3.— Երրորդ ձեւն է երկրի անունով ազգանունը, ինչպէս Վանեցեան, Հալաբեան, Շամլեան, Իզմիրեան, Երեւանեան, Անէմեան:

4.— Չորրորդ ճեւը արհեստի անունով ազգանուն կազմելն է: Ասիկա մեծ թիւ կը կազմէ եւ չատ սովորական է մանաւանդ Թրքահայերուն մօտ: Օրինակ՝ Ոսկերիչեան, Գույումճեան, Հնճիմեան, Պօյաճեան, Ղասապեան եւայլն: Ատոնք ընդհանրապէս Թրքերէն են, իսկ քանի մը հատը՝ հայերէն:

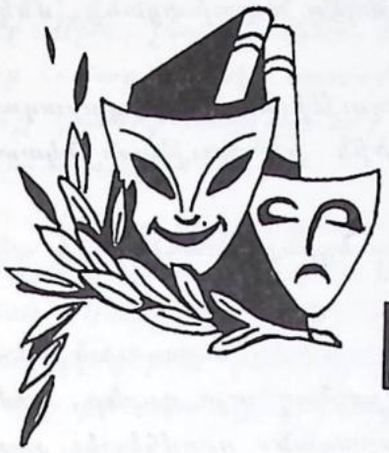
1900–ին, համխտեան ըէժիմի հայահալած քաղաքականութեան շըրջանին, Եւրոպայի մէջ հանրային դործիչներ սկսան վերլուծել հայկական հարցը: Անոնցմէ չատեր այնքան չարամիտ էին, որ հայերը կը մեղադրէին, թէ վաճառական ժողովուրդ են: Ֆրանսացի պրոֆ մը՝ Փիեռ Ֆիլեաո յօդուած մը գրեց այս առթիւ «Բրօ Արմինիա» թերթին մէջ: Այնտեղ կ'ըսէ. «Սխալ է այն կարծիքը, թէ հայերը վաճառական ժողովուրդ են եւ կ'ապրին ուրիշները չահագործելով: Կա՛ն վաճառականներ հայոց մէջ: Սակայն հայերը մեծ մասով երկրագործ են գիւղերուն մէջ եւ կամ արհեստաւոր՝ քաղաքներուն մէջ»: Եւ իրրեւ ապացոյց յօդուածագիրը կը վկայակոչէ չորրորդ կարգի (արհեստ նշող) ազգանուններէն օրինակներ:

Ուրեմն այսպէս, ազգանուններու կազմաւորման քննութիւնն ու իմաստաւորումը օգտագործուած է ընկերային երեւոյթներու բացատրութեան համար:

Մ Տ Ա Ծ Ո Ւ Մ

Ճշմարտութիւնը խօսիլը դժուար է, լսելը աւելի դժուար, իսկ զայն հասկցնելն ամէնէն աւելի դժուար

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

«ՈՏՔԻ՛, ԴԱՏԱՐԱՆՆ Է...»

Բեմադրիչ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՓԷԼԷՇԵԱՆ

Թատերախումբ՝ «ԱԴԱՄԵԱՆ»

Ընթերցողներու կարծիքի ազատութեան սկզբունքին հաւատարիմ մնալով, տեղ կու տանք Թատերասէրի մը կողմէ ստորագրուած ճնճաղատական այլ թղթակցութեան: Խմբագրութիւնս չի բաժներ յօդուածագրին արտայայտած կարգ մը տեսակէտները, բայց որոշած է տեղ տալ բոլոր այն յօդուածներուն, որոնք հարցին կը մօտենան շինիչ ոգիով:

ԽՄԲ.

Նախ քան ներկայացումը, կարդացինք բրէտը: Երբ լսեցինք թէ Ադամեանը նախաձեռնած է համազգաղութային ուժերով ներկայացնելու հայրենի դրող Պերճ Զէյթունցեանի հայրենասիրական այս թատերախաղը, ի սրտէ ուրախացանք՝ որովհետեւ այսպիսի տարողութեամբ ազգային, հայրենասիրական շունչով յագեցած արխիւային գործ մը կարելի չէր վստահել մէկ թատերախումբի, այլ ընդհանուր մէկտեղումով կարելի սիրտ ըլլար յաջողիլ:

Ուստի՝ անհամբեր սպասեցինք երկունքին: Եւ, ահա, երկա՛ր լսուելենէ մը ետք, յանկարծ տեսանք յայտարարութիւնները, ուր յիշատակուած էր... մէյն Ադամեան Թատերախումբին անունը:

Պարզ էր: Համազգաղութային ուժերով ներկայացնելու գաղափարը ձախողած էր ինչ-ինչ պատճառներով...:

Թէեւ երեւոյթը տխուր էր, բայց եւ այնպէս ուրախացանք, մեկնելով զուտ ազգային մտահոգութիւններէ:

Բնականաբար երբ դիտես դործին տարողութիւնը, այս պարագային՝ որոշ վերապահութիւն կ'ունենաս դործին յաջողութեան նկատմամբ:

Ահա այս մտահոգութիւններով տեղ դրաւեցինք սրահին մէկ անկիւնը, սպասելով վարպետին բացման:

Մօտ երեք ժամ դիտելէ ետք այնքան խօսուած ու սպասուած Թեհլերեան Սողոմոնի դատաւարութիւնը ներկայացնող այս դործը, դըժբախտաբար մեր մտավախութիւնները արդարացան. որովհետեւ չարժուում չպահանջող դատարանի մէջ պարփակուած թատերախաղ մը՝ բեմադրիչը անել կացութեան կը մատնէ: Ահա հո՛ս բեմադրիչը իր բոլոր ուժերը պէտք է կեդրոնացնէ, որպէսզի խօսքը իր ուժը չկորսնցնէ, ըլլայ հաղորդական՝ էլեկտրականացած պահելով հանդիսատեսը:

Բայց ի՞նչ ներկայացուց Քէլէչեանը: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ ի՞նչ կրնար ներկայացնել ան այս հատաքածոյով:

Քիչ թէ շատ վարձառու դերակատարներուն վրայ կեդրոնացուցինք մեր ուշադրութիւնը, որոնք սակայն չարդարացուցին իրենք դիրենք, ի բաց առեալ մի քանի հոդիներէ:

Նախ եւ առաջ, թալէաթը չհամոզեց մեզ, թէ լինքն էր այն ճիւաղը, որ հրահանգեց առանց խղճահարութեան կոտորելու եւ տեղահանելու երկու միլիոն հայութիւն: Բեմին վրայ Թալէաթ չկար, կա՛ր Յովհաննէս Սամուէլեանը:

Թեհլերեան Սողոմոնի կերպարը պէտք էր վստահուէր աւելի վարձառու դերակատարի մը եւ ոչ թէ առաջին անդամ բեմ բարձրացող Ազա Թորանեանին: Թէեւ անոր առաջին մուտքը որոշ չափով համոզեց մեզ, բայց այդ տպաւորութիւնը անհետացաւ յաջորդ արարներէն ետք:

Ինչպէս ըսինք, Թորանեանի մօտ ճիդ մը կար բան մը ընելու, կը զդար իր վերցուցած դերին պատասխանատուութիւնը, բայց մնաց կաշկանդուած ու չկրցաւ տալ այն բոլոր հոդեկան վերիվայրումները, որոնց թափանցած էր հեղինակը արխիւներու ընդմէջէն, ներկայացուցած էր ջարդէն վերապրած երիտասարդի մը բոլոր այն ապրումները, դոր ունեցաւ Թեհլերեան, երբ դեռ անչափահաս էակ, ականատես եղաւ իր ընտանիքին բնաջնջման, լինչպէս նաեւ իր հայրենակիցներուն կրած տառապանքներուն եւ վճռեց սպաննել ճիւաղը...:

Ինչպէս ըսինք, այսպիսի բարդ հոդեվիճակ ունեցող հերոսին դերը

պէտք է վստահուած բեմական վերաձառուԹիւն ունեցող դերակատարի մը։ Սխալ չհասկցուինք, մեր նպատակը վհատեցնել չէ երիտասարդ մը, որ համարձակօրէն առանձնած էր այսպիսի դժուար առաքելուԹիւն մը. այլ կ'ըսենք որպէսզի ա՛լ աւելին չահէր ընդհանուրին պատկանող այս բեմադրուԹիւնը։

Հին դերակատարներէն յաջող հանդիսացան եկան դատախազ Յակոբ Մխքայէլեանը, դեսպան ՄորկենԹաու (Յ. Մուրատեան), տիկ. ՏիԹման (Մարի Աբոյեան) եւ հայ քահանան (Գրիգոր Պուրճլեան)։ Նորեկ դէմքերէն՝ բանտարկեալ Եհանի դերը ստանձնող Վանիկ Մաճառեանը բաւական յաջող ներկայացուց եւ, ինչու չէ, ինքզինք արդարացուց։

Անոնց կողքին, կարգ մը դերակատարներու ձայնը յստակ չէր, որոնք ստանձնած էին այնպիսի դերեր, ուր յստակ թատերական ձայնը անհրաժեշտուԹիւն էր ու պայման։

Դարձող բեմի վրայ պարզ եւ անպաճոյճ տէքորը նպաստեց իրերայաջորդ տեսարաններու արագ փոփոխման։

Մուտքի եւ հերոսին զանազան ապրումներուն ընկերակցող երաժըշտուԹիւնը տպաւորիչ էր, ինչպէս նաեւ լուսարձակներու ճիշդ տեղադրումը նպաստեց աւելալ վայրկեաններու բացայայտման։

Մեր կարծիքով, երբեմն տեղ-տեղ մրջմամուԹիւնները եԹէ ըլլային ձայնաստիճանի դործիքներով՝ ալ աւելի տպաւորիչ պիտի ըլլար, որովհետեւ ժամանակն է որ կը խօսի, իսկ արխիւները բացայայտող յուշարար-ժամանակին ձայնը դերծ կ'ըլլայ ամէն տեսակի ելեւէջներէ եւ կու տայ միայն չոր իրականուԹիւնը, որ դրի առնուած փաստաԹուղԹերն են։

Այս բոլորէն ետք, երբ ընդհանուրը վերցնենք, չենք սխալիր եԹէ ըսենք՝ որ ձախող ներկայացում մըն էր, ուր շատ յստակ՝ հանդիսատեսը կը նկատէր որակաւոր դերակատարներու բացակայուԹիւնը։

Անշուշտ, այս բոլորը աւելի լաւ պիտէր բեմադրիչ Փէլէչեանը ու պիտէր իր խոստմին կարողուԹիւնները, եւ կամ նորեկները բեմ հանելու վերաԹուԹիւնը։ Հետեւաբար, եԹէ պիտէր, ինչո՞ւ չհրաւիրեց զաղուԹիա մէջ գործող թատերախումբերու դերակատարները, որպէսզի չահէր ընդհանուրին սրտին մօտիկ, ազգային հերոսի մը կեանքը, ապրումները ներկայացնող նոր սերունդին որպէս պատգամ հնչող... այս գործը։

Այս գործին մէջ մեղայն Փէլէչեանը կարելի չէ մեղադրել. նոյնքան եւ պատասխանատու են Հ. Ե. Ը.ի թատերախումբի պատասխանատու-

նները, որոնք կրնային օգնել բեմադրիչին, դէմ ապահովելով անհրաժեշտ դերակատարները:

Այս բոլորէն ետք, կայ մէկ ճշմարտութիւն՝ այն ալ աշխատանքն է:

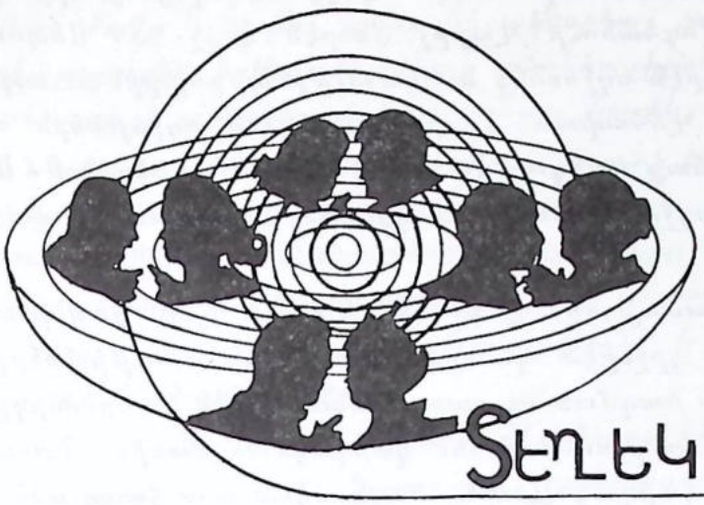
Աշխատանք, հոգնութիւն՝ որպէսզի սկզբ արթնայ մեր ներխառնարդութեան մէջ հանդէպ հայ թատրոնին, հայ արուեստին եւ... պատմութեան: Կը մնայ չնորհաւորել Ազամեան թատերախումբի հին ու նոր դերակատարները, աշխատողները, որոնք ջանք չխնայեցին ու իրենց կարելին ըրին հանրութեան ներկայանալու...

«(ՈՏՔԻ՛, ԴԱՏԱՐԱՆՆ Է)»

Թատերախաղով:

ԹԱՏԵՐԱՍԷՐ ՄԸ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿԻՐԱԿՆՈՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՌՕՐԵԱՑ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

5 — ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1980

Հայց. Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու Վարիչ Տնօրէնութեան կազմակերպած Բ. Եռօրեայ Համագումարը տեղի ունեցաւ Այնճարի մէջ, 5–8 Սեպտեմբերին։

Համագումարը կը վայելէր հովանաւորութիւնը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան գոյդ Հայրապետներուն՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին եւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ազոռակից Կաթողիկոսին եւ նախագահութիւնը Լիբանանի եւ Բերիոյ Թեմերու Սրբազան Առաջնորդներուն։

Ուրբաթ, 5 Սեպտեմբեր 1980, երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Այնճարի Սզէ· Յառաջ եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, տեղի ունեցաւ առաջին ծանօթացման հանդիսութիւնը համագումարի մասնակցողներու մէջէն, որմէ ետք վարիչ տնօրէն հայր սուրբի պլխատրութեամբ, տեղի ունեցաւ Ս. Գրքի սերտողութիւն, որուն գլխաւոր թեման ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆՆ էր։

Շաբաթ առաւօտեան ժամը 8·30–ին կատարուեցաւ պաշտօնական բացումը համագումարին, որուն կը մասնակցէին Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Կիպրոսի թեմերուն Կիրակնօրեայ Դպրոցներու ուսուցիչներն ու

ուսուցչուհիները եւ ՀԵԿԴՕՄ–ականները: Հայց. Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ դպրոցներուն Ընդհանուր Վարիչ Տնօրէն Հոգշ. Տ. Սեպուհ Վրդ. Սարգիսեան ջերմօրէն ողջունեց ներկայութիւնը բոլորին եւ ապա յայտնեց ներկաներուն Վեհափառ Հայրապետներուն ողջոյններն ու օրհնութիւնները, որմէ ետք ևարդաց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ամթոռակից Կաթողիկոսի ողջոյնի խօսքը՝ ուղղուած համագումարի մասնակցողներուն:

Օրուան գլխաւոր դասախօսը՝ Հոգշ. Տ. Խաժակ Վրդ. Ցակոբեան յաջորդաբար տուաւ իր լրջօրէն պատրաստած դասախօսութիւնները, առաջինը Ս. Պատարագի ծագման ու զարգացման մասին եւ երկրորդը՝ հայկական պատարագի կազմութեան ու զարգացման մասին: Դասախօս Հայր Սուրբը նախ կարդաց Աստուածաշնչական այն հատուածները, որոնց մէջ կար պատարագի նախնական դաղափարը, ապա տուաւ ստուգաբանութիւնը պատարագ բառին: Հայր սուրբը ներկայացուց պատարագի ծագումը, որ նոյն ինքն Քրիստոսով սկսաւ եւ յետագային քրիստոնէական առաջին դարերուն սկսաւ յատուկ տեղ գտնել առաջին քրիստոնեաներուն հաւաքական կեանքին մէջ: Քրիստոնէութեան պետականացումէն ետք, եկեղեցական հայրերու Ս. Պատարագի հանդէպ ունեցած երկիւղալից վերաբերմունքին չնորհիւ, բայց մանաւանդ պատարագին, քրիստոնէական կրօնին մէջ ունեցած կեդրոնական իմաստին եւ նշանակութեան բերումով, դարձաւ եկեղեցւոյ ծիսական–արարողական կեանքի ամենագլխաւոր եւ ամէնէն անհրաժեշտ բաժինը:

Երկրորդ դասախօսութեամբ, Հայր Սուրբը անդրադարձաւ հայկական պատարագի պատմութեան, որ խորքին մէջ քրիստոնէական նախնական եկեղեցւոյ պատարագն է, որ մեր եկեղեցւոյ Հայրերու աղօթքով հարստացած, դարձաւ հայ եկեղեցւոյ արարողական կեանքի ամէնէն դրաւիչ, խորհրդաւոր եւ իմաստալից մէկ բաժինը: Մասնաւորաբար Ե. դարէն սկսեալ, երբ հայ դրերու դիւտով քրիստոնէութիւնը հայկականացաւ Հայաստան աշխարհի մէջ, հայ եկեղեցւոյ պատարագն ալ իր խորհրդաւոր աղօթքներով եւ քաղցրահնչիւն երգերով դարձաւ քրիստոնեայ հայու կեանքին ամէնէն կեդրոնական խորհուրդը: Իր դասախօսութեան աւարտին, Հայր Սուրբը գլխաւոր կէտերուն մէջ նշեց նաեւ հայկական պատարագի եւ միւս եկեղեցիներու պատարագի միջեւ եղող տարբերութիւնները, ապա տուաւ հայկական պատարագի գլխաւոր չորս մասերը:

Շաբաթ կէսօրէ ետք, Հալէպի եւ Պէյրութի Կիրակնօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներու Ֆութպոլի խաղն խոտմբին եւ Սկաճարի Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Բ. խաղն խոտմբերու միջեւ տեղի ունեցաւ բարեկամական

մրցում մը, որ վերջացաւ 3–3 հաւասար արդիւնքով: Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8·30–ին, բոլոր կիրակնօրեայ դպրոցներու տեսուչները ներկայացուցին իրենց միամեայ տեղեկագիրները, որոնք մասնաւոր դնահատանքի արժանացան ներկաներու կողմէ:

Ներկայացուած տեղեկագիրներէն յայտնի եղաւ որ երեք թեմերուն մէջ կը գործեն 28 կիրակնօրեայ դպրոցներ, աւելի քան 225 ուսուցիչներով եւ 3000 աշակերտութեամբ: Նոյն օրը երեկոյեան ժամերգութեան աւարտին, Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ նոր ՀԵԿԴՕՄականներու խոստումնադրի արարողութիւն՝ ի ներկայութեան համապատարի մանկակազմներուն:

Կիրակի առաւօտեան Այնճարի Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ. արարողութեան կը նախագահէ Լիբանանի թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան: Օրւան պատարագիչն էր Հոգշ. Տ. Խաժակ Վրդ. Ցակոբեան. Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Շնորհալի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Վրդ. Օհանեանի. օրւան քարոզիչն էր Հոգշ. Տ. Սեդրակ Վրդ. Սարգիսեան, որ իր կրօնաչունչ քարոզով յորդորեց ուսուցիչներն ու ուսուցչուհիները հաւատարմութեամբ շարունակելու իրենց առաքելութիւնը հայ մանկան կրօնաբարոյական դաստիարակութեան մարզին մէջ:

Կիրակի կէսօրէ ետք համազումարի վայրը այցելեց Լիբանանի թեմի առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան եւ ներկաներուն յայտնեց իր գոհունակութիւնն ու ուրախութիւնը այս առթիւ:

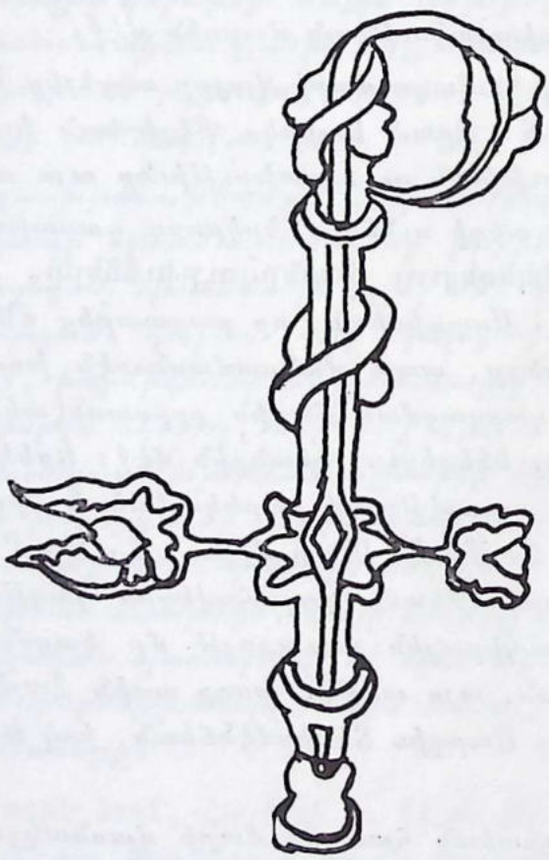
Կիրակի երեկոյեան տեղի ունեցաւ երկրորդ դասախօսութիւնը, որուն նիւթն էր Հայ Եկեղեցւոյ ժամերգութիւնները, դասախօսն էր Հոգշ. Տ. Սեդրակ Վրդ. Սարգիսեան, որ բացատրեց «Եկեղեցւոյ ժամերգութիւն» ատացուածքը, ապա մանրամասնօրէն խօսեցաւ ժամերգութեան ծագման ու զարգացման մասին քրիստոնէական ընդհանուր եկեղեցւոյ եւ ապա հայ եկեղեցւոյ վեճանքին մէջ: Երեկոյեան ընթրիքէն ետք տեղի ունեցաւ պասքէթպոլի բարեկամական մրցում մը դարձեալ կիրակնօրեայի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի միջեւ. Հ. Մ. Ը. Մ.–ի տղաքը իրենց վայրկեան խաղարկութեամբ ապահովեցին յաղթանակը: Ժամը 9–ին տեղի ունեցաւ ընկերային հաւաքոյթ մը կազմակերպութեամբ ՀԵԿԴՕՄ–ի վարչութեան, այս առթիւ խօսք առին Հալէպէն Պրն. Երւանդ Պարտաղճեանն ու Սարգիս Տէկիրմէնճեան, իսկ կխալրտաէն՝ Պրն. Տիգրան Օհաննէսեան:

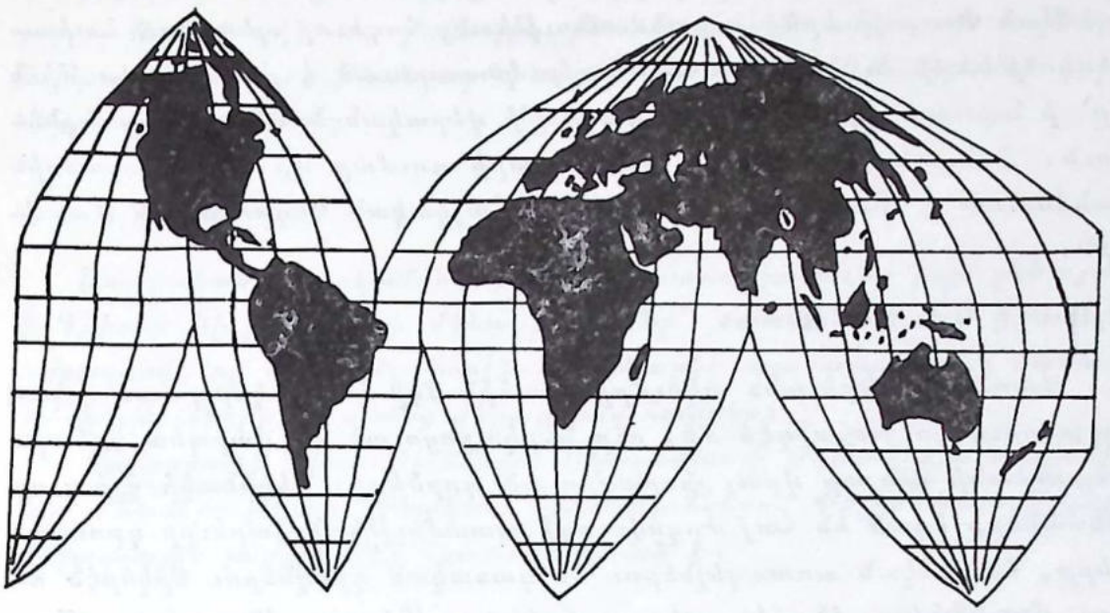
Երկուշաբթի առաւօտեան համազումարի մասնակցողները Անթիլիասի Մայրավանքը իջան, ուր պիրենք ընդունեցան Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խո-

ըէն Ա. Կաթողիկոսն ու Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ամոռակից Կաթողիկոսը, որոնք իրենց ուրախութիւնն ու հայրական օրհնութիւնները յայտնեցին ներկաներուն: Համագումարին փակումը կատարուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, ուր փակման խօսքն ու հայրական իր թելադրանքները ըրաւ Գարեգին Բ. Ամոռակից Վեհափառը, որ նախ իր գնահատանքը յայտնեց համագումարի մասնակցողներուն, որոնք առն առղ ձգած Այնճար եկած էին, մխասին աշխատելու ու մխասին մտածելու եւ մխասին ծրագրելու իրենց ապագայի գործը:

Կէսօրուան ճաշէն ետք ալ հասած էր ժամը բաժանումի. ներկաները դեռ կը համենային կաթողիկոսարանի բակին մէջ. յուզիչ էր եւ մխեւնոյն առեն քաջալերիչ տեսնել ողջագուրոսմը ուսուցիչներուն եւ ուսուցչուհիներուն իրարու հետ, բոլորին աչքերուն մէջ կար այն յոյսը, որ յառաջիկայի կրկին անգամ պիտի միանան իրարու նոյն մթնոլորտին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Արեւելեան Գերմանիոյ «Փեթերս» հրատարակչութեան խնդրանքով, երջահան Աւետ Տէրտէրեան պատրաստելու վրայ է «Երկրաշարժ» անունով օփերան: Նիւթը քաղուած է Հայնրիխ Ցոն Գլայստի (ԺԸ. դարու գերման հեղինակ) համանուն պատմուածքէն: Օփերան պիտի բեմադրուի Հալէի մէջ:

Երջահանին յօրինումներէն են «Հրէ Օղակը»՝ ներկայացուած Հալէի մէջ Հենտելեան վառատօնին, ինչպէս նաեւ «Ռիչըրտ Գ.» թեմապարը, համաձայն Շէյքսփիրի համանուն ողբերգութեան:

Լ Ե Հ Ա Ս Տ Ա Ն

Գրադարի մէջ, 40 անձեր խումբ մը կազմած են, նպատակ ունենալով ուսումնասիրել հայ լեզուն, պատմութիւնն ու հայկական մշակոյթը: Խումբին անդամները կը պատրաստուին այցելել Հայաստան: Նոյնպէս պիտի ուսումնասիրեն լեհաստանաբնակ հայերու բարքերը, սովորութիւնները ու աւանդութիւնները: Անդամները կը թղթակցին հայերէ եւ լեհերէ, որոնք գիտական, արուեստի, ճարտարապետութեան, նկարչութեան եւ այլ մարզերու մէջ փոխադարձ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարեն:

Խումբը պաշտօնապէս ճանչցուած է լեհ կառավարութենէն:

ՊՐԱԶԻԼ

Սան Փաւլոյի երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ կատարուած է հանդանակութիւն մը՝ ի նպաստ Լիբանանի հայ գաղութի վերականգնման աշխատանքներուն: Հանդանակուած է 23·349 տոլարի գումար մը, որ Օպուտոսին յանձնուած է Ռոմարէսի Օգնութեան Հայկական Կեդրոնական Մարմնին:

ՊՈԻԼԿԱՐԻԱ

Վառնայի «Երեւան» ակումբի սրահին մէջ կազմակերպուած է իւրայատուկ ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են վարպետ Աւետիս Պարոնեանի փայտի վրայ փորագրուած գործերը: Հեղինակի ըլխաւոր թեմաները եղած են հայ ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր դրուագները, հայկական առասպելներու եւ դասական պրոշներու երկերէն որոշ մոթիֆները, ինչպէս «Վարդանանք», «Մեսրոպ Մաշտոց», «Արա Գեղեցիկի մարմինը Շամիրամի առջեւ», Յովհաննէս Թումանեանի «Աղթամար»ը եւայլն:

ԱԻՍՏՐԻԱ

Ուիլիըմ Սարոյեանի վերջին թատերգութեան՝ «Փլէյ Պճինկօ»ի համաշխարհային առաջին ներկայացումը տեղի ունեցած է վերջերս Վիէննայի «Ինկլիշ Թիաթր»ին մէջ, ի ներկայութեան հեղինակին:

Այս ներկայացման առիթով քննադատութիւն մը լոյս տեսած է «Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնի»ի մէջ, ուր Թոմաս Քըրթիս գրած է. «Անճախատեսելի Սարոյեանը այս անգամ դարձած է առակագիր, Լա Ֆոնթէնի եւ Եզովբոսի նման»:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Պէյրութի Համազգային «Գ. Իսկէնեան» թատերախումբի վաստակաւոր ռեմադրիչ–դերասան Ժորժ Սարգիսեան Պուէնոս Այրէս կը գտնուի, ուր պիտի ռեմադրէ «Կռունկը կը կանչէ» թատերախաղը, տեղական ուժերու մասնակցութեամբ:

Յիշենք որ Ժաք Յակոբեանի յիշեալ ստեղծագործութիւնը 41 անգամ ռեմադրուած է Պէյրութի, 9 անգամ Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ:

ՓՈԼՈՄՊԻԱ

Փոլոմպիայի «Լոլոնէլ Վենդա» սրահին մէջ բացուած է Հայաստա-

նի նկարիչներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են Հայաստանի ժողովուրդի կեանքէն ու լեռնային բնանկարներէն առնուած գործեր: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանացած են Ռուբէն Ղեւոնդեանի գործերը:

Ա Ն Գ Լ Ի Ա

Անգլիական «Փարկամոն Փրէս» հրատարակչատունը լոյս ընծայած է Գրիգոր Կիւրզաճեանի մենագրութիւնը՝ «Ժամանակաւոր Աստղեր» խորագրով, որ մանրամասնօրէն կը քննարկէ այս աստղերուն մասնայատկութիւնները եւ անոնց վերաբերող հարցեր:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից – անդամին այս մենագրութիւնը «Բնական Գիտութիւններու Փիլիսոփայութիւնը» միջազգային շարքին մէջ հրատարակուած է:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Բոտա Այլընոյի ընտանեկան հարցերու ատեանին մէջ, Փրաւիտընի հայութիւնը ունեցած է իր առաջին կին դատաւորը՝ յանձին օր. Հայկանոյշ Պետրոսեանի: Երդման արարողութիւնը տեղի ունեցած է Փրաւիտընի նահանգապետարանին մէջ, նահանգապետ Ջ. Կերեհվի հովանաւորութեամբ եւ Գերագոյն Ատեանի դատաւոր Գօրին Կրենոիի ու քաղաքական ու ազգային անձնաւորութիւններու մասնակցութեամբ:

* * *

Աշխարհահռչակ բեմադրիչ Ռուբէն Մամուլեանի ծննդեան 83-րդ տարեդարձը նշուած է 8 Հոկտեմբերին, հայկական եւ ամերիկեան կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ:

Ռուբէն Մամուլեան Փիլիքսպէս կայտառ է, հակառակ 83 տարիքին, կը շահագրգռուի ասլիտակ պատուոյ յեղաշրջումներով:

Սրուեստաղէտի «Ոակվի Յորելեան»ին մասնակցած են յատկապէս Լոս Անճելոսի Մամլոյ Ակումբը, պատկերասփիւռի եւ ձայնասփիւռի ներկայացուցիչները:

* * *

Սեպտեմբեր 6-ին Սան Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդանակութեան երեկոյթ մը՝ ի նպաստ դպրոցի եւ սրահի

չինութեան: Ներկայ եղած են 600 հոգի: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են բազմաթիւ նուիրատուութիւններ, որոնցմէ պարացած է չուրջ 600 հազար տոլարի գումար մը: Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Մելինէ Գոռուզեան եւ Քարլ Զաքարեան 200 հազար տոլարով ստանձնած են բարերարութիւնը ամէնօրեայ ազգային վարժարանին, որ պիտի կոչուի «Գոռուզեան–Զաքարեան» վարժարան: Տէր եւ Տիկին Սուրէն եւ Նոյեմի Սարոյեան 200 հազար տոլար նուիրելով դարձած են բարերարը սրահին: Պ. Սարոյեան յայտարարած է նաեւ, որ երկու ամիս առաջ մեռած Պարգեւ Կիւրեղեանի կտակը՝ 100 հազար տոլար, ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Հայ Կեդրոնին:

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

«Լոյս» հրատարակչատունը ապահոված է նոր ուսումնական տարեշրջանին դասագիրքերը: Հրատարակ հանած է 83 դասագիրք՝ երեքուկէս միլիոն տպաքանակով: Նոյնպէս գրական ընթերցումներու ահմանուած գիրքեր՝ դպրոցական մատենաշարով: Առնց չարքին՝ Գ. Սունդուկեան, Յ. Թումանեան, Ա. Իսահակեան, Մուրացան, ինչպէս նաեւ ժամանակակից արձակագիրներ եւ բանաստեղծներ: Մրագրուած է վերի կարգերու աշակերտներուն համար լոյս ընծայել հայերէնի բառարան:

* * *

«Հայֆիլմ» սթիւտիոյին մէջ աւարտած է «Քաջ Նազար» հայկական ժողովրդական հէքեաթի նկարահանումը: Վերոյիշեալ ժապաւէնի հեղինակներն են երիտասարդ բեմադրիչներ՝ Սահակեանց նեերը, որոնց ժապաւէնները վերջին ժամանակներուն արժանացած են քննադատներու բարձր գնահատանքին:

Վերջերս, Ուքրանիոյ մայրաքաղաք Քիչեւի մէջ կայացած չարժանկարի եօթնեերորդ համամիութենական փառատօնի դատական կազմը ՀԱՅԱԳՕՅՆ գնահատականը տուած է անոնց «Մկներն ժողովը» ժապաւէնին, որ հայ մեծ մանկագիր Խնկօ Ապերի համանուն հէքեաթի պաստառատորումն է:

* * *

Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, Հայաստանի մէջ կառուցուած են 250 դպրոցական շէնքեր, որոնցմէ տասը նոր դպրոցներ լրեննց դրուները բացին ուսումնական այս տարեշրջանին սկիզբը: Ակնած է նաեւ կներառութեան թիւը կը հասնի 600·000–ի, որոնցմէ 60·000 հոգի առաջին անգամ ըլլալով կը մտնէ մանկապարտէզ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայրապետական Պատգամ	ԽՈՐԷՆ Ա. – ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Կաթողիկոսներ
Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առթիւ	
Խօսք Ողջոյնի	ՍՈՒՐԷՆ ԵՊՍ. ԳԱԹԱՐՈՑԵԱՆ
Նոր Տարուան եւ Ս. Ծննդեան	
Ահա Տարի Ալ	Ատոմ Քհնյ. Քէհեայեան
Արժանի Պատասխան	Միւռոն Աբգ. Ազնիկեան
Տեղէ	Մարուշ Գազանճեան
Լուսնեակը	Քնարիկ Գասպարեան
Վերջալոյսի Ցոլքեր	Էօժէնի Դանիէլեան
Բասկետպոլաթ Թաւկոր	Ա. Նալպանտեան
Մի ըսէք... Այլ ըսէք	Մկրտիչ Մկրտիչեան
Լոռու Գուլթանները	ժիրայր Բէհեան
Կնոջական	Խմբ.
Կոչ	Հոգաբարձութիւն Ազգ. Հայկազեան Վրժ.
Մանկապատանեկան	Խմբ.
Կենցաղագիտական	Արտակ Արքեպիսկոպոս
Հայոց Անձնանունները	Հ. Աճառեան
«Ոտքի՛, Դատարանն է...»	Թատերասէր
Տեղեկատու	Թղթակից
Սխալուք – Հայրենիք	Թղթակից

نشـــــــرة

مطرانية الارمن الارثوذكس في حلب

عنوان : مطرانية الارمن الارثوذكس ـ ص٠ ب٠ ١٣٣ ـ حلب ـ سورية

ADDRESS : THE ARMENIAN PRELACY DIOCESE OF ALEPPO

P. O. Box 133 ALEPPO - SYRIA

Տպ· ՇԱՐՔ – Ալեպ-Սուրիա